

ALEVİLİKTE KULLANILAN DEYİMLER

Alevi geleneğindeki bazı deyimlerle kavramları harf sırasına göre kısaca açıklıyoruz.

AABK= Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu (AABK) 25 Mayıs 2001 tarihinde Danimarka’da federasyonlar arası bir toplantıda temelleri atılıp. 18.06.2002 tarihinde AB parlamentosunda kuruluş kurultayını yapmıştır.

Aba: Ceket, hırka. Al-i Aba: Hırkanın altındaki aile: Burada Hz. Muhammed’in, Ali-Fatıma-Hasan-Hüseyin dörtlüsünü abasının altına alıp “İşte benim Ehlibeytim –ailem–” demesinin anlatımı vardır.

Abdal: Kendini hak yoluna adanmış derviş. Dünyacı nitelikleri terk etmeyi anlatan bu terimi büyük Alevi ozanları bir övünç sıfatı olarak almışlardır. Melameti bir tavır da dile getiren abdal, sıradan dervişten daha üst düzeydeki bir makamı anlatmak için kullanılır.

Abdallar Anadolu’da 13. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır.

Abdal Musa Cemi (Kurbanı): Hacı Bektaş Veli halifelerinden Abdal Musa Sultan adına düzenlenen cem ayinidir. Genel olarak, Görgü Cemi'nden sonra, "Açılış Cemi" ve cem ayinlerinin bitiminde "**son cem (Balım Sultan Cemi)**" olarak yapılır. Kesilen kurban ve cemin diğer masrafları, ceme katılanlarca karşılanır. Hizmetlerin tamamı bu cemde icra edilir. İkrarlı olmayan fakat "**yolun yolcusu olmaya**" aday olan gençler de bu ceme alınır. Bir tür "**eğitim cemi**"dir. Gençlerin "**yol**"u öğrenmeleri amaçlanır. (Ayrıntıları ilgili bölümde anlatılmıştır.)

Abdest: Alevilikte iç temizliği... Abdest almak; insanın içindeki kötü düşünceleri atması, fenalıklardan arınmasıdır. Buna, yunmak da denir. Görülecek Aleviler, cem törenine boy abdesti alarak, yani dış yüzü de temizleyerek gelirler.

Ab-ı Hayat: Hayat suyu, ölümsüzlük suyu, ab-ı hayvan... Tarikatte, gerçek (Tanrısal) bilgi.

Ab-ı Hayatı Hızır ve İlyas bulmuş kabul edilir.

ADALET: Tevhid, Nübüvvet ve İmamet makamlarından gelen emirlere itaat derecesini belirten tanrısal karardır. **MEAD:** Bu kararın uygulanmaya konulmasıdır.

Âdem: İnsan... Adam... İlk insan, İlk peygamber. Tanrı toprak çamurunu kudret eliyle yoğurmuş ve ona kendi ruhundan üfleyerek Âdem'i yaratmıştır... Tanrının görünüş alanına çıktığı ilk insan biçimi, ademperestlik insana tapma.

Ahsen-i Takvim: İnsan. Kutsal kitaplarda, insanın en güzel biçimde yaratıldığına ilişkin işarettir.

Tanrı’nın insana benzediğini, insanın Tanrı’nın parçası olduğunu anlatmak için kullanılan terim.

Akl: Tanrı’yı bilme gücü, yetisi... Akl-ı maaş: Maddeyi, görünürü bilme yetisi.

Akl-ı maad: Ruhsal dünyayı bilebilme yetisi. Akl-ı kül: her şeyi kavrayabilme gücü. Peygamberin velilerin aklı.

Alemi Berzah: Bu dünya ile öbür dünya arasındaki bir geçit, durum, konum. Bilgide, ikircikli olmak. Gerçek dünya ile sanal dünya arasında kalış.

Alem-i Kübra (Büyük Âlem): İnsan... Buna, âlem-i ulvi (kutsal âlem) de denilir.

Âlem-i Sugra (Küçük Âlem): Hayvan... Buna, âlem-i süfli de denilir. (Başka bir yoruma göre, büyük alem evren, küçük alem de insandır.)

Alevi: İmam Ali'yi yolun başı bilip ona uyanlar. Türkiye Aleviliğini bölümleyen bazı yazarlar, onları “Tahtacı, Çepni, Türkmen, Avşarlar, Nalcılar, Sıraçlar vb...” gibi boy adlarına göre değerlendirmişlerdir. Bu, tamamen yanlıştır.

Alevi: Alevi (Bektaşî, Kızılbaş) inancına mensup olan. Alevi kelimesi iki anlamlıdır, bir şeyin Alevi ışığı olmak, yaratıcı nur, ışık, ateş od ocak, çerag, ışık taifesi, Hak-Muhammed-Ali nuru, ayrıca Ali yanlısı olmak anlamlarına gelir (bak. Hz. Ali 11. bölüm)

Alevilik: 1200 yıllarda Anadolu’da (Türkiye’de) Hünkar Bektaş Veli ve dervişlerince kurumlaştırılan temelleri, inançsal felsefi, sentezi bir inanç.

Ali= (Hz. Ali 598-661) Hz. Muhammed’in amca oğlu, ve damadı, (kızı Fatma ile evli) 4. halife, 12 imam inanç geleneğinde 1. imam. Anadolu Alevileri Ali’yi bir kült kamili insan kabul eder, tanrısallaştırır. (bak 11. bölüm)

Allah= İslam inancında Tanrı 99 adından biri: Aleviler daha çok HAK, Ya Ali, Şah, Hü, Hüda, Mevla Tanrı gibi isimleri kullanır.

ALLAH – ALLAH; Allah kelimesi bir zikirdir. Bu zikir, her insanın haline uygun en ideal zikirdir. Çünkü Allah lafzı ilahı isim ve sıfatların tek kelimeyle özeti olup, onunla zikreden muhtaç olduğu tecelli neyse ona ulaşır. Kula düşen, yaratanın bütün isimlerini bünyesinde toplayan ALLAH lafzına sığınmaktır. ALLAH, Cenabı Hakk’ın zatını, sıfatlarını, fiillerini hep birden ifade eder. Bütün Kemal sıfatları ondadır. ISRA Süresi 110. ve ARAF Süresi 180. Ayetler hükmünce bizler cemlerimizde Amin yerine ALLAH ALLAH deriz. Amin kelimesi Öyle olsun, kabul ettik anlamındadır. Kim nasıl zikrederse Allah kabul eylesin. Biz aleviler Amin yerine ALLAH ALLAH deriz

Ana: Dedenin karısıdır. Derviş Bektaşilerinde, dede baba eşine, Ana Bacı Sultan derler. Alevi-Bektaşilikte Cemi yürüten taliplerin bağlı olduğu inançsal bayan lider.

Anasır-ı Erba: Dört öge. Toprak, su, hava ateş. Tasavvufta dört oluşu anlatır ki sonu toprak oluştur.

Arafat Dağı: Âdem ile Havva'nın cennetten sürüldükten sonra geldikleri kabul edilen Mekke yakınındaki dağ. Aleviler, Hacı Bektaş Veli aracılığıyla Arafat Dağı olgusunu Anadolu'ya taşımışlardır. Hacıbektaş'taki Arafat Dağı bunun göstergesidir. Zemzem suyu da aynı biçimde Hacıbektaş'a taşınmıştır. Böylece Anadolu'da bir tür Kâbe olgusu yaratılmıştır.

Arif: Bilge. Alevi yolunda, bu terim kendi büyüklerini anlatmak için kullanılmıştır.

Aslan: Allah’ın aslanı anlamında Hz. Aliye verilen lakap. Aslan kanı şarap, Aslan sütü rakı.

Astane: Büyük tekke.

Aşık: Tanrıyı kendinde görme aşamasında olan, seven, gönül veren, ozan, zakir derviş, şair.

Âşık: Cem ayinlerinde nefes, düvaz gibi dinsel besteler okuyan halk ozanı (Zakir, guyende). 12 Hizmet'ten birisi de zakirliktir. Çok önemli bir hizmettir. Alevi cemlerinde deyiş okuyan kişi Zakir. halk ozanı, aydınlatıcı, sanatçı, şair, sevdalı, gönlünü halka Hak’a veren kişi. Alevilere ve alevi dervişlerine aşıklarına daha önceleri: Selçuklu ve Osmanlı döneminde "Işık taifesi" ‘ışık dervişleri’ "ışık" denmiştir. Nitekim rehber, pir mürşid kavramları da aynı anlama gelmektedir. halk ozanı, aydınlatıcı, sanatçı, şair, sevdalı, gönlünü halka Hak’a veren kişi.

Aşık Mahzuni Şerif: 1938 -17 mayıs 2002 çağımızın ünlü Alevi ozanı. Cenazesi Hacıbektaş'ta gömülü.

Aşk olsun: Selamlaşma sözüdür. Her işte aşk gerektir, diye ilk temenni olarak bu söylenir. Karşılığı: Aşkın cemal olsunur. Buna Cemalin nur olsun denince, diğeri, nur üstüne nur olsun der. Aleviler, selama karşılık Eyvallah da derler.

Aşkola: Bu deyim, talibin görgüsü sırasında secdeye kapanması için Pir tarafından söylenen bir sözdür. Pir "aşkola" deyince, görgüsü yapılan talip dizüstü otururken secdeye varır ve secdede kalır. (Fazlı Darı). Secdede kaldığı sürece vecd ve huşu içinde olmalıdır. Tanrı aşkını her hücrelerinde hissetmelidir. Talip secdede beklerken, pir "telkin" ve öğüdünü yapar. Pir'in "ne gördün, ne işittin, baş kaldır, cevap ver" demesi üzerine talip diz üstü doğrulur, "Hakk gördüm, Hakk işittim, pir Meydanına geldim" der. Varsa tüm hata ve günahlarını pir huzurunda canlara açıklar, bağışlanma diler.

"Aşığa mana, davaya nişan" yemini: Görgüsü yapılan talibe, Pir'in, gerekli öğüt, telkin ve uyarıyı yaptığına, sorgusunun tamamlandığına dair canları tanık tutması ve canların, görülen talipten olabilecek hak ve alacaklarından vazgeçtiklerini göstermek için "niyazlaşma"larıdır. Pir bu yemini verdiği zaman, hazır bulunanlar yanındaki kişilerden biriyle (biri diğerinin sağ omuzunu öpmek veya elle niyaz almak suretiyle) niyazlaşırlar. Dolayısıyla tüm canların niyazlaştığı ve helalleştiği kabul edilir. Görgüsü yapılan talip ise secdeye inerek niyaz eder. Bu yeminden sonra her türlü alacak-verecek ve dava hakkı düşer. Görülen talip **kul hakkından** kurtulmuş kabul edilir. Eğer canlardan sakladığı suç ve hataları varsa, doğrudan Allah' a karşı sorumlu duruma düşer ve canların sorumluluğu kalkmış olur. Talibin böyle bir gizleme yapması son derece günah ve affedilmez kabul edilir.

Aşık: Bak. Zakir.

Aşura: Aşura, sözlük anlamı olarak Muharrem ayının 10'unu gösterir. Bu tarihte, (Bugünkü miladi takvimde 680 yılı 10 Ekim'i'ne denk düşüyor) İmam Hüseyin şehit edildiği için Aleviler tuttukları matem orucunun sonunda aşura çorbası (İmam Hüseyin yemeği) pişirip yerler. Bu, şükran duygularını yansıtır. Çünkü, peygamber ailesi katliama uğramış ama İmam Zeynelabidin kurtularak yolun sürmesini sağlamıştır. Muharrem orucuna, Kurban Bayramı'ndan 20 gün sayılarak başlanır. 20. günün akşamı oruca niyet edilip 21. gün oruçlu olunur.

Bu oruç, gönül rızasıyla tutulur; tutmayanlar asla zorlanmazlar. Bu süre içinde, genellikle su içilmezse de sulu gıdalar alınır. Oruç boyunca eğlence yapılmaz, hayvan kesilmez, insanlar perhize girerler. Bu 10 gün veya 12 gün boyunca cem de yapılmaz.

Ayak mühürlemek: Mürşit (dede) karşısına gelince, sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağı üzerine koymaktır. Peymançeye geçmek de denir.

Bal: Mürşitten (uyarıcıdan) alınan bilgidir, irfandır. Uyarıcı, arıdır.

Batini : içsel, öz, sır, gizemli, iç anlam ve yorum.

Batınlık : 9.yy İran'da Desyan tarafından başlatılan, Hasan Sabah, Bebek vs. devam eden kutsal kaynakları (Kuranı vs.) içsel yorumlayan akım.

Bektaşî: Hacı Bektaş Veli'yi yol büyüğü tanıyan ve dede olarak da onun soyundan gelenleri kabul eden Aleviliğin bir bölümü... Aslında bu terim, Aleviliği meşrulaştırma çabalarından doğmuştur ve takıyye gereği Aleviler kendilerine kent merkezlerinde ve denetimin yoğun olduğu yerlerde Bektaşî demişlerdir.

Beytülmamur: Gökte bulunduğu varsayılan manevi mabet. Burası, gök ehlinin kiblei sayılır. Buranın, Kâbe olduğu da söylenmiştir.

Beytullah: Allah'ın evi, Kâbe. Alevilikte insanın gönlü.

Biat (heyat): Kelime anlamı, ikrar verme, söz verme, bağlanma demektir. Görgüsü tamamlanan talip, diz üstü durumda Pir'in önüne gelerek iki eliyle Pir'in sağ dizini tutar, niyaz eder. Sonra sağ dizini tutarak bekler (Etek tutma). Pir, Fetih 10. ayetini yavaş sesle talibin kulağına doğru eğilerek okur. "**EI ele, el Hakka**" düsturu gereğince dua ederek talibin yola bağlılığı konusunda Biat (söz, yemin) alır. Bu konuda sözlü bir yemin alınmasına gerek yoktur. Pir'in önüne gelip niyaz eden talip, bu yemini **zımnen** yapmış kabul edilir. Pir, önünde secdede duran talibe "Durduğun dardan, ikrar verdiğin pirden hayır, hasenat bulasın. Biatın Rıdvan Biatı ola. Hak, Muhammed, Ali dergahında kabul ve makbul ola. Ya Allah, ya Muhammed, ya Ali" diyerek talibin sırtını üç kez sağ eliyle sıvazlar (pençe vurur). Talip, Pir'in elini öperek (ya da dizine niyaz ederek) halkadaki canlarla da görüşüp tekrar dara durur. Pir dar duasını eder, talip Meydana niyaz ederek çekilir.

Biatın aslı, Hz. Muhammed' e dayanmaktadır. Hz Muhammed tarafından ilk Biat 621 yılında, Medine'de Akabe mevkiinde beş erkek, yedi kadın olmak üzere 12 kişiden alınmıştır (Biat'ün Nisa) ve Mümtetine 12. ayeti inmiştir. İkinci Biat 622 yılında yine Akabe'de 48 kişiden (bazı kaynaklara göre 70 kişi) alınmıştır. İkinci Biat sonunda Tevbe Süresi 111. ayet inmiştir. Üçüncü Biat, Hudeybiye'de 628 yılında 1300-1500 kişiden, sidre (semure) ağacı altında alınmış (Rıdvan Biatı) ve Fetih Süresi 10, 18 ve 19. ayetleri inmiştir. (10. ayetin Hz. Ali hakkında indiği de rivayet edilmektedir).

Bismişah: Bismillahirrahmanirrahim'den kinaye... Şah'ın Hz. Ali'nin ismiyle... İşe başlarken yapılan bir küçük duanın girişidir. Peşinden, "Allah, Allah!" denilir. Bu terim, şahın Allah olduğunu değil kutsallığını, kutsal aracılığını gösterir.

BİSMİŞAH (ŞAHIN ADIYLA); Hz. İmam Ali." Kur'an'da ne varsa Fatiha'da, Fatiha'da ne varsa Besmele'de, Besmele'de ne varsa başında ki B harfindedir. Ve ben de B' nin altındaki noktayım. "İlim noktadır, cahiller onu çoğaltmıştır." Diye buyurmuş ve bu şekilde açıklamıştır. Yani "Bismişah" besmeledir.

Hz. Mevlana'nın Mesnevisi de "BİŞNEV" yani "İŞİT" sözüyle başlar. Allah aşkı ile dolu olan bir Veli neden Besmele ile başlamamıştır?

Tasavvufçular araştırmışlardır. "Bişnev" sözü; B ile başlamaktadır. Bu bismelenin yerini tutabilir. Çünkü, Velilerin sözleri, sembollerlerdir. B Hz. Muhammed, noktası İmam Ali'dir.

Budala: Tasavvuftaki mertebelerden birisinde bulunanlardır. Bunlar Abdallardan önceki mertebede bulunurlar. Bu terim, Alevi ozanlarınca, kutsal bir sıfat olarak kullanılmıştır.

But (Put): Tanrı'yı temsil eden heykel. İnsanı Tanrı'dan alıkoyan her şey. Dünya da bu anlamda buthanedir. Yine, Tanrı'nın her yerde olması sebebiyle de dünya bir Tanrı gösteren mekan/buttur.

Buyruk: İmam Caferi Sadık'a ait (699-766) olduğu kabul edilen Alevi-Bektaşî inancı erkan namelerini bir bölümünü içeren yapıt. 16. yy. yazılmış Büyük Buyruk ve 17 yy. yazılmış küçük Buyruk diye, 2 Buyruk kitabı vardır. Aleviler bütün kutsal yapıtları olduğu gibi Buyruğu da batını bir şekilde yorumlarlar.

Buyruk: Altıncı İmam Cafer'üs Sadık'ın öğütlerini ve "Alevi yolu" ile ilgili düzenleme, kural ve kaideleri içeren bilgilerin yazılı olduğu kitaplardır. Bu kitaplar, ilk şekliyle, İmam Cafer'in öğrencileri tarafından kaleme alınmış olup, daha sonra Bektaşî öğretisine göre düzenlenmiştir. Bu düzenlemeleri yapanlar bilinmemektedir. Zaman içinde Buyruk kurallarında çağa uygun olmayan ve birbiriyle çelişen tanım ve kuralların olduğu gözden kaçmamaktadır. (Örneğin, mücerretlik ve para ile ilgili konular. ..) Bu nedenle, Buyruk, Alevi yolunun kesin "kural kitabı" olarak kabul edilemez. Asıl olan Kur'an hükümleridir. Bilinen altı adet Buyruk vardır. Bu Buyruk'larda temel konular aynı olmakla birlikte, teferruatta bazı farklılıklar vardır.

Buyruk Hakkı: Buyruk gereğince, Pir'e her yıl talip tarafından verilmesi gerekli olan maddi (para ve mal olarak) değerlerdir. Hakkullah da denir.

Can: Muhammed-Ali Yolu'nu kabul edip ikrar vermiş olan kişi... Canlı, yaşayan, ruh, Alevi cemlerinde ve genelde Aleviler birbirine Can /canlar diye hitap eder, cemde her can eşittir. Ali can, Veli can. (Alevilikte her can tanrının bölünmez bir parçası sayılır)

Can-baş (kelle-paça): Cem ayininde tıglanan (kesilen) kurbanın kelle ve paçasının pişirilerek yenmesi ve bu sırada yapılan cem ayinini belirtmek için söylenir. Can-baş, bazı yörelerde "**sabah cemi**" adı altında ifade edilir ve asıl cem ayininin ertesi günü öğleden sonra yapılır. Bazı yörelerde ise ayrı bir gece yapılır. (Son yıllarda ise asıl cem ayini ile birlikte, lokması ayrı kazanda pişirilerek aynı gece yeniyor.) Her iki halde de ayrıca kurban kesilmez, daha önce kesilmiş olan kurbanların (kurbanın) kelle-paçaları lokma olarak yenir. Tüm hizmetler bu cemde yapılmaz.

Can-baş Cemi şöyle yapılır: Canlar toplanınca, herkes bulunduğu yerde dara durur ve iki rekât tarikat namazı kılınır. Arkasından Pir "cem açış gülbankı"nı okur, safalaşılır. Pir, dara dua eder. Zakir, üç düvazımam okur. Dem-yemiş (Nazzniyaz) dağıtılır. Carı çalınır, Pir hizmet duasını okur. Dem hizmeti yapılır (Bak. 2.kısım, Dem Hizmeti). Carı çalınır, Pir hizmet ve dar duasını okur. Tüm canlar dizüstü oturur, Bakara Süresi 255. ayet (.Ayet'ül Kürsi) ya da İnşirah Suresi okunur. Salavat getirilir, Pir hizmet duasını ve gülbankı okur. Sofralar konulur (Bak. 2. Kısım, Sofra Konulması). Sofra kalkınca Carı çalınır. Pir hizmet ve dar duasını okur. Pir, eksik-noksana dua eder. Daha sonra Pir, Oturan-Duran Duasını ve gülbankını okur. Destur verildikten sonra canlar dağılır.

Carı: Cam, süpürme demektir. Her hizmetin sonunda veya verilmiş aralardan sonra hizmetin başında "**Carıcı**" tarafından Meydan "sembolik olarak" süpürülür. Bu süpürmede iki amaç vardır: Birincisi, Meydanın fiilen temizlenmesi, ikinci ve asıl amaç da günahların temizlenmesi, ceme katılanların günahlarından arınmalarıdır. Normal olarak, Carıcı, Meydana "**Allah, Muhammed, Ali**" diyerek üç kez süpürge çalar ve dara durur. "**Tam Carı**" çalınacağı zaman ise on iki kez (üç sağ köşe, üç ocak başı, üç sol köşe ve üç orta) süpürge çalar. Carıcı, "Tercümanı" nı okuduktan sonra Carı bitiminde Meydanda, süpürgesini sağ koltuk altına alarak dara durur. Pir hizmet duasını okur, Carıcı, geçip postuna oturur.

Carıcı: Kırklar Cemi'nde Seydi'l Ferraş'ın görevine izafeten Carı (süpürme) işini yapan hizmet sahibidir. Halkada özel yeri (postu) vardır. Her hizmetten sonra elinde süpürgesi ile Meydana gelerek Carı yapar (Carı çalar) Bk. carı

Cebrail: Hz. Peygamber'de yoğunlaşan akıldır. Cebrail bir varlığa sahip değildir.

Cemal: Yüz, güzellik, sevgi barış cömertlik.

Cem: Sözlük anlamı "toplanmak, bir araya gelmek" demektir . **Ayin-i cem** (cem ayini), **erkan, kurban, kurban hizmeti** ya da **hizmet** adlarıyla anılan, Alevilere özgü toplu ibadet biçimidir. Cem ayini, Ruhlar Alemi'nde (ruhlar yaratıldığında) Kırklar'ın yaptığı kabul edilen Cem'in yeryüzüne yansması olarak kabul edilir. Yani ruhlar aleminde Kırklar'ın yaptığı cem'in insanlar arasında tekrar edilmesi şeklindeki ibadettir.

Cemler, genellikle işlerin yoğun olmadığı kış aylarında yapılır. Önce görgü cemi yapılır. Abdal Musa cemi ile cem sezonu açılır. Diğer cemler Abdal Musa ceminden sonra yapılır.

Cem çeşitleri şunlardır: **Görgü, Abdal Musa, İkrar, Müsahip** (bazı yörelerde ikrar cemi ile birlikte yapılır), **dar, düşkün kaldırma, yıl kurbanı, koldan kopan.**

Cem çeşitlerine göre hizmetler yerine getirilir. Ancak, her cemde en az "On iki erkan" yerine getirilmeli ve en az "on sekiz hizmet" sahibi hazır olmalı ve görevlerini ifa etmelidir. Aksi takdirde hizmet tam olmaz, ibadet tamamlanmaz ve dolayısıyla "İbadet cemi" değil de "irşat" (bilgilendirme) veya "eğitim cemi" olur. (Ayrıntılar ilgili bölümlerde anlatılmıştır.) (12 erkan, 12 İmamın Kırklar Cemi'nde ifa ettikleri hizmetler olup, diğer hizmetler taliblerin yaptıkları hizmetlerdir.)

Ceme giren kişilerin mutlaka "görölmüş" olmaları gerekir. Ceme girenlerin görölmemiş olması durumunda yapılan cem ayini, ibadetten ziyade "hazırlık" veya "eğitim" cemi olarak nitelenebilir. Yine de her durumda takdir Yüce Tanrı'nındır. Bu konuda kesin yargı vermek kula düşmez. Ancak görölmemiş kişilerin Cem'e alınması caiz değildir diyebiliyoruz.

Cem Birleme: Ayin-i cemde, canlar toplandıktan sonra, asıl ibadet hizmetlerine başlanmadan önce yapılan hizmettir. Cemevine toplanılırken, içeri giren erkekler, Pir huzurunda iki rekat **"tarikat namazı"** kılarlar. Bacılar bu namazı kılmadıkları için "cem birleme hizmeti" ile bu eksik tamamlanmış olur. Hizmet şöyle icra edilir: Gözcü'nün ikazı ile canlar **"edeb-erkan üzere"** oturur-durur. Bacılar arasından Gözcü tarafından seçilen, yaşları kemale ermiş, Beş Bacı; kendilerine asaleten, cemevinde bulunan tüm bacılara vekaleten (her bacı yanında bulunan en az Beş Bacıdan rızalık alarak) Meydana gelirler. Burada iki rekat tarikat namazı kılarlar. İki rekat arasında, bacılar halkadaki canların postlarına niyaz etmek Suretiyle tecella gezerler. Bu sırada canlar, "Allahümme salli ala Seyyidine / Muhammedin ve ala ali Muhammed, Haticetü'l-Kübra, Fatimatü 'z-Zehra, ümmü'I-mü'minin" diye tesbih ederler.

İki rekat namaz kılındıktan sonra, Pir tarafından, bu Beş Bacının görgü-sorguları yapılır. Fetih Süresi 10. ayeti okunur. Pir, gülbank çeker, canlar Allah Allah diye tesbih eder. Pir **"ihlas ile tarikatı birledik"** diyerek gülbankı tamamlar ve cemi birler. Beş Bacı Meydana niyaz ederek çekilirler. Pir dara dua eder. (Bu hizmetle, ayin-i cemde bulunan tüm canlar iki rekat tarikat namazını kılmış olurlar.)

Cem birlendikten sonra ayin-i cemin asıl ibadet ve hizmetlerine başlanır.

Cemevi: Alevi Bektaşî inancında ibadet (cem yapmak) için yapılmış mekan, dergah, gönül, Alevi inanç ve kültür merkezi. (Türkiye’de halen cem yapmak ve cemevleri yasal değildir)

Klasik bir cemevi şöyledir: Dış kapıdan bir antreye girilir. Burada ayakkabılık, abdest alma yerleri, bir tarafında tuvalet girişi, diğer bir tarafında mutfak ve kiler girişi ile ibadet kısmının girişi kapılan bulunur. Yasavulların (bekçiler) oturacakları yer de bu antrededir.

İbadet kısmı olan Cem Salonu'na girildiğinde, sağlı sollu orta kısımdan 30-40 cm. yüksekliğinde sofa diye adlandırılan iki kısım vardır. Bazı evlerde bu sofalar aynı yükseklikte parmaklıkla orta kısımdan ayrılmıştır. Orta kısmın kible tarafında büyük bir ocak bulunur. Ocağın (girişe göre) sağ duvarında Delil (Çerağ) yeri bulunur. Ocağın sağ köşesinden tarafta Mürşid Postu, sol köşede ise Pir (Rehber) Postu vardır. Halkadaki tüm postlar bu orta kısmın çevresinde hilal şeklinde sıralanmıştır. Genellikle sağ sofa bacılara, sol sofa erkeklere aittir. Orta kısımda halkanın, gerisinde erkekler, daha geride de kendi bölümlerine sığamayan bacılar otururlar.

Cemevinin dışında veya varsa bodrum veya alt katında salhane denilen kurban kesim yeri vardır.

Son zamanlarda yapılan cemevlerinde okuma odaları, çeşitli etkinlik odaları ve çay-sigara salonları gibi bölümler de bulunmaktadır.

Eski cemevleri ahşap veya kagir yapılırken, şimdilerde inşa edilenler tamamen betonarme ve çoğunlukla çok katlı olarak yapılmaktadır.

cemaate/cemiyete: Cem topluluk, inanca bağlı olan topluluk, üyeler halk, toplantı toplum dernek. Cemevine gelenler.

Cenabet: Yola alınan kişinin, gerekli olgunluğa erişmeden önce sırları öğrenmesidir.

Cima: Ahdi olmayana ve kurtuluş sadakası vermeyene sırları açmaktır.

Cünub: Pirsizlik. Sözden dönme.

Çar unsur: Dört öge... Varlık; ateş, su, yel, toprak denilen dört öğeden oluşmuş sayılır.

Çelebiler: Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelenler (bel evlatları) 2- Soyları 12 İmam'lara çıkan ocaklardan gelen dedeler. Bunlara "Ocakzade" denilir. Sufi Sürekleri de bu gruba girer. 3- Hacı Bektaş'ın manevi evlatları olan dedebaba grubu. Bu grup, kentlerdeki Alevi Bektaşî kesiminin bir bölümünü yönlendirmiştir.

Dedelerin en önemli özelliği, seyyit olmalarıdır. Yani soylarının mutlaka 12 İmamlara ulaşması buradan Ali ve Muhammet'te karar kılmasıdır. Yalnız Ali soyundan gelmekle de dedelik olmaz. Örneğin Hz. Ali'nin Fatıma dışından olan çocukları, seyyit kabul edilmez. Aleviler, onlara saygı duymalarına karşın, köken olarak dedelik onlara bağlanmaz.

Burada, Muhammet-Ali nurunun ortaklığı, birbirlerini tamamlama olgusu kesin biçimde egemendir. Ve bu nedenle de bazılarının sandığı gibi, Alevilerin, Muhammet'i reddetmesi olgusu mümkün değildir. Ali-Muhammet birbirlerini tamamlayan, birbirleriyle varolabilen olgulardır.

Dedelerin içinde gerek Çelebiler, gerekse Ocakzadeler seyyittirler. Fakat, dedebaba geleneğinde, dedebaba olabilmek için bu kurala uyulmayabiliyor. Bu durum, dedebaba geleneğini önemli ölçüde diğer iki yoldan ayırıyor.

Bugün Türkiye Alevilerinin tüme yakını Ocakzade ve Çelebi geleneğini sürdürür. Dedebaba geleneği, birkaç kentimizde ve Arnavutluk'la Amerika Birleşik Devletleri'nde etkilidir.

Bunların yandaşlarının sayısı, kendi anlatımlarına göre 300.000'i (üç yüz bin) geçmemektedir. Geride kalan 20 milyonluk kitle ile karşılaştırıldığında önemsiz gibi görünseler bile, bu gelenekten yetişenler, kuvvetli kültürleri ile Alevi düşüncesinin kentlerde yaygınlık kazanmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuşlardır.

Bugün, dedebaba geleneği, Çelebileri ve Ocakzadeleri, taliplerine yeterli kültürü iletememekle suçlamaktadır. Dedelik geleneğinin son 40 yıl içinde yediği darbe sonucu dedelerle Alevi kitle arasında boşluk doğmuştur. Geçim derdine düşen dedeler, yolla ilgilenememişlerdir. Bu da onların geleneksel yol kurallarından bazılarını unutmalarını gündeme getirmiştir.

Bütün bunlar karşın, yine gerek Ocakzadeler içinde, gerekse Çelebiler arasında kültürlü, yetkin, bilgili, yol kurallarını çok iyi bilen dedeler vardır.

Bugün Dedelerin önünde iki önemli görev bulunuyor:

- 1- Kendilerini, yol kurallarını en iyi biçimde uygulayacak bilgi ile donatmak.
- 2- Bu bilgiyi toplumun bugün ulaştığı yapıya göre biçimlendirmek. Toplumun gerisinde değil, önünde bulunmak. Bunun için kullanılacak yöntem de soyla, boyla yetinmek, onunla övünmek olamaz. Bu tavrın yanlış olduğunu yolun kaynağı sayılan İmam Cafer-i Sadık açıkça belirtmiştir.

İmamı zindana attıklarında, tutuklular, onu bir gün ağlar görüp sebebini sormuşlar. demiş ki: “Öbür dünyaya ne yüzle gideceğim? Ettiklerimin hesabını nasıl vereceğim? Ona ağlarım.”

Zindandakiler şaşırılmışlar. “Ey İmam, senin Muhammet-Ali gibi deden var. Üzülmene gerek var mı hiç?” demişler. İmam Cafer'in karşılığı şu olmuş:

“Öbür dünyada insana, atanı, dedeni sormuyorlar; yaptığın işleri soruyorlar. Eğer soyuma sopuma bakılsaydı, korkum olmazdı. Yaptıklarım sorulacağı için, korkar, ağlarım.” **Çerağ:** Işık, kandil, mum. Mum yakmaya, çerağ uyarmak; söndürmeye, sırtretmek denir. Çerağa delil de denir. Cemlerde çerağ genellikle kurbanın yağından yapılır.

ÇERAĞ YAKMAK; Nur suresinin 35 ve 36. ayetleri gereğince 3 mum yakarız. Allah'ın, Nübüvvetin, Velayetin nurunu temsilen.

Nur, ışıktır. Kandil nasıl ışık verip, karanlığı aydınlatıyorsa, bizlerde çerağ gibi ışık vermeliyiz. Bilimle donanmalıyız. İnsanlığa yararlı olmalıyız.

Çerağcı: Bak. Delilci.

Dar: Alevi cemleriyle ilgili temel kavramlardanır. Dar, meydan veya darağacı anlamına kullanılır. Dara durmak deyimi; Alevilerde, halkın ve dedenin önünde canından geçmek, canını başını yol uğruna vermeye hazır olmak anlamında kullanılır. Görümde veya ayin-i cemdeki ibadetler ve hizmetler sırasındaki duruştur. Bir diğer deyişle, Pir huzurunda duruştur. Pir huzurunda durmak, kırklar katında durmak demektir. Kırklar katında durmak ise Hz. Şah-ı Velayet katında durmak demektir. Hz. Ali katında durmak ise, Hz. Muhammed huzurunda ve dolayısıyla Tanrı huzurunda durmaktır. Dara durmak, Hakk'ın ve "Vaktin İmamı"nın huzurunda, zikrullahı hazır olma, tarikat namazına başlama vaziyeti, emre amade, hizmete ve hesap vermeye hazır halde durmaktır.

Dara çekmek deyimi ise, hatalı görülen birisini sorgulamak, yargılamak, gerekirse cezalandırmak üzere meydana getirmek anlamındadır. Dar duruşu peymançeye durmak biçimindedir. Kimi Alevi ocaklarında, yön dedeye dönük olmak üzere, sağ ayak sol ayak başparmağını kapatacak biçimde ayak mühürlenerek öne doğru eğilir. Paymaçan duruşudur. Darağacı, zor kötü gün görmek, darı Mansur, cem meydanı, özünü dara çekmek, özeleştir, mahkeme edilmek, yola bağlanmak, Alevilikte Mansur, Nesimi,, Fatma ana, Hüseyin, Fazlı 5 çeşit

dara durma/oturma şekli vardır. Bu dara duruş çeşitleri sembolik olarak O uluların eylem ve katledilmelerini simgeler.

DARA DURMAK; Dar Yüce Yaraticının huzurunda durduğunu kabul ederek özünü, benliğini ortaya koyup, teslim olmanın adıdır. Yaratanın huzurunda Gizlilik, saklılık yoktur. O her şeyi bilen ve görendir. Bilineni bilenden saklamanın bir anlamı da yoktur. Bu darda “ölmezden önce ölünür ve yaşamı sorgulanarak, pak insan olunur.” Ruhumuzu da arındırmamız lazım. Din, ruh fezasında yükselmenin adıdır. Öyleyse “Beytullah” dediğimiz öz, yani vicdani öz, kendini sorgulamalıdır. Akli temizlemenin adıdır dar..

Dar'a Durmak (kalkmak, çıkmak, gelmek, çekilmek): Genel olarak dar'a durma şekli, canını yol uğruna vermeye hazır olduğunu belirtmek için; ayaklar mühürlü (sağ ayak baş parmağı sol ayak baş parmağının üzerine konulmuş durumda), eller önde çapraz bağlanmış (erkeklerde göbekte, bacılarda göğüste olmak üzere, sol elin bileği sağ elin baş ve serçe parmaklarıyla kavranmış, diğer üç parmak sol bileği üstten örtecek şekilde tutulmuş) durumda, baş hafifçe öne eğik olarak durma şeklidir. Dara durma; Peygamberimizin Mi'rac gecesi Sidretü'l-Münteha'da Huzurullahta duruş şeklini temsilendir. (Peygamberimiz sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağının üstüne koyunca Allah'ı müşahade etti). Hüseyin Dar'ı veya Fatıma Dar'ı da denilir. Asıl dara durma şekli budur. Daha sonraları diğer dara durma şekilleri oluşturulmuştur.

Dört çeşit dar şekli vardır:

1) Dar-ı Hüseyin veya Dar-ı Fatıma: Yukarıda açıklanan, genel dara durma şeklidir. Herhangi bir hizmetle Meydanda dara duran erkek ve bacılar; ayrıca, tüm hizmetlerde "edeb-erkan" uyarısı üzerine bacılar bu şekilde dara dururlar. (Edeb-erkan duruşunda erkekler diz üstü oturarak "Nesimi Darı" çekerler.) Ayak mühürleme halidir. Dar-ı Fatıma da denir.

2) Dar-ı Mansur (Mansur Darı): Hallac-ı Mansur gibi, yol uğruna asılmayı göze alma, asılmaya hazır olma anlamında; darağacında asılma durumuyla temsil edilen dar şeklidir. (Ayakta, kollar serbest salınmış, baş öne eğik.)

3) Dar-ı Nesimi (Nesimi Darı): Diz üstü oturulup, ellerin açık olarak diz üstünde tutulduğu ve başın öne doğru hafif eğik vaziyette olduğu ve Seyyid Nesimi gibi "yol uğruna yüzülmeye hazır" olmayı simgeleyen duruş şeklidir.

4) Dar-ı Fazh (Fazh Darı): Secde durumuyla temsil edilen (yüz üstü yere kapanarak sol elin üstüne sağ elin parmaklarını koyup üstüne ağzı koymak Suretiyle Adem'e secdeyi temsil eder şekilde); Fazlullah Hurufi gibi, yol uğruna kendisini göbeğinden hançerlemeye hazır olma duruşudur. Fazlullah-ı Hurufi gibi, yol uğruna başı boyundan kestirmeyi göze almak demektir. “Aşk ola” denince, yüzüstü yere kapanmadır.

Dar Duası: Hizmetin bitiminden ve duasından sonra, canların rahat oturmasını sağlamak ve ihtiyaç gidermek için dışarı çıkmayı temin etmek amacıyla Pir tarafından yapılan duadır: "Dar çeken didar göre, Hak cümlemin muradını vere, Erenlerin sakinliğine. Gerçeğe Hü!"

Dar Kurbanı (Cemi): Müsahip kavline girmiş (müsahip olmuş) bir canın ölümünden sonra varisleri tarafından yapılan cemdir. Amacı, mevtanın dirilerle helalleştirilmesi, ruhunun sükuna erdirilmesi, üstünden “kul hakkı”nın kaldırılması ve Tanrı katında günahlarının bağışlanması için yakarmadır. Ayrıca mevta için tarikat makamında kılınan cenaze namazıdır. (Ayrıntıları ilgili bölümde açıklanmıştır.)

Dede: Alevilikte çok önemli olan dedelik kurumunun yürütücüleri olan kişiler. Dedeler, mürşittir. Taliplerini (Alevi kitle) aydınlatır, eğitirler; Alevi töresine göre terbiye ederler. Dinsel uygulamaları yürüten dedelerdir. Dedeler; değişik ocaklardan gelmiş olmalarına karşın, tümü de soylarının Hz. Ali'ye ulaştığını kabul eder. Bugün çıkış kaynaklarına göre dedeler üç grupta toplanabilir: 1-

Delil (Çerağ): Alevilikte cem meydanındaki kandil, çerağ. Genellikle çerağ veya delil kurbanın eritilmiş içyağının içine fitil yerleştirilerek yakılmasıyla yapılır. Dedeababalıkta mum vardır.

Cem ayininde, "Delil Hizmeti"nin ifasında kullanılır. Metalden yapılmış bir kasedir. İçine zeytinyağı konulur. Bir bez içine tuz doldurularak dört ucu bir araya getirilip bağlanan fitil, zeytin yağı dolu kaseinin içine konur. Cemde "**Tanrı'nın nurunu**" simgeler. Nur Süresi 35, 36, 37. ayetler gereğince yakılır. Cemevindeki özel yerine konulur. Delil, cem ayini süresince yanar. (Yağı azaldıkça yağ eklenir.)

Delilci (Çerağcı): Kırklar ceminde, İmam Zeynel Abidin'in görevine izafeten Delil Hizmeti'ni yerine getiren kişidir. Halkada postu vardır. Delil'in bakımı, temizliği, korunması gibi işleri de görür.

Dem: Farsça zaman, vakit demektir. Mürşidin kitle üzerindeki etkisine işaret anlamına da gelir. İçkiye dem derler. Dem görmek, içki içmektir. Demlenmek de aynı anlama gelir. kamili bilgin olgun insan olma durumu, an zaman, denge, hoş olma anı, içki şarap dolu cem. Dem almak, dem görmek, dem sunmak.

Dergâh: Alevi büyüklerinden birisinin kabrinin bulunduğu ve çevresi kapatılmış, ibadet yeri durumuna getirilmiş ev. Astone. Büyük tekke. Kapı eşiği Alevi Bektaşî inanç ve felsefesinin öğretildiği okul. HBV dergahı.

Dernek dernekleşme: Belirli bir amaç için bir araya gelmek, derlenmek, toplanmak, organizasyon, örgüt, kurum kuruluş.

Derviş: Varlığından geçip gerçeği arayan insan. Dünya varlığını düşünmeyen, kendisini yola vermiş Alevi. Talibin eğitilmiş biçimi...

Destur (Destur verme): İzin isteme veya izin verme demektir. Hizmet sahipleri, hizmete başlamadan önce Pir'den ve canlardan destur alırlar.

Devir: Dönme, kavis... Çevrim... Ruhun Tanrı'dan gelip Tanrı'ya dönme süreci...

Devr-i Arşıyye: (Kavs-i uruç): Yükselen eğri... Ruhun dünyadan aşamalar geçirip Tanrı'ya yükselmesi.

Devr-i Ferşıyye (Kavs-i nüzul): Alçalan eğri... Ruhun, Tanrı'dan gelip maddeyle bedenlenerek aşamalar geçirmeye başlaması...

Devriye: Ruhun devr öyküsünü anlatan mistik şiir. Alevi inancında tanrısal ruh/canın doğa süzgecinden geçerek, insanla olgunlaşp ölümden sonra yine yaratana, tanrıya geri dönmesi kapsayan inanç anlayışı..

Dinlendirmek: Bir mum veya ocağı söndürmek. Mum ve çerağ, asla üflenerek, dinlendirilemez. (Bunda Hacı Bektaş Veli'nin çerağ üfleyince bütün Rum (Anadolu) erenlerinin çerağlarının dinlenmesi öyküsü ile ilgili bir incelik vardır).

Dini emirler: Batını ilimleri bilmeyen cahillerin görevleri... Batını ilimleri öğrenenden, dini emirler düşer.

Didar: Kelime anlamı, yüz, çehre demektir. Tanrısal güzelliğin insanda görünür duruma gelmesidir. Mecazi anlamı ise Tanrı'nın yüzü, Tanrı'nın lizelliği demektir. Didara ermek ise, tecelli eden Hakk nurunu görebilmektir.

Dil vermek: Görgü sırasında veya herhangi bir muhabbet toplantısında, Pir huzurunda, herhangi bir konunun konuşulup halledilmesi sırasında Pir'in talibe, konuşması ya da bildiklerini anlatması için izin vermesidir.

Divan : makam, tanrı katı, dergah, deyişler..

Deniz'in ikiye ayrılması: Hz. Musa'nın ilminin bölünmesidir.

Deniz; âlemdir. Bulut, Hz. Musa'nın tayin ettiği imamdır.

İblis ve Âdem: Ebubekir ve Ali... Çünkü Ebubekir'e Ali'ye secde etmesi hususunda emir verildi. Fakat o bu emirden hoşlanmadı ve kibirlendi.

Deccal: Ebubekir demektir. O şaşıdır. Çünkü batın gözüyle değil, zahir gözüyle baktı.

Dolu (Tolu) (Dem): Şamanizmde kurban. Alevilikte kurbanı da kapsayan içki. Kırklar Meclisi'nde sunulan üzüm suyu. Cem ayinlerinde veya muhabbet toplantılarında içilen, bir kap içinde (kadeh) sunulan, genellikle üzüm suyu, şerbet, alkollü ya da alkolsüz içeceklerdir. Tanrısal aşk ve muhabbetin simgesi veya karşı kişiye ıllıylılan sevgi ve saygının ifadesi olarak nitelenir. Doluyu alan yarısını, sunan da kalan yarısını nüş ettikten (içtikten) sonra niyazlaşarak sevgi ve şükran duygularını birbirlerine belirtmiş olurlar. Dolu kutsaldır. Bu nedenle, **Hak Dolusu, Ali Dolusu, Hünkar Dolusu** gibi isimlerle de anılır. Dem, bir anlamda da feyz-i İlahi (Allah'ın sırlarına ve hikmetlerine ermek) ile doymak, kanmaktır.

Dost: Arkadaş gerçek sevgili tanrı (Alevilikte dost tanrı adı olarak ta kullanılır) Dost dost diye nice nicesine sarıldım.

Dört kapı: Şenat, tarikat, marifet ve sırr-ı hakikat demektir. (Ayrıntılı açıklama için bak. Kırk Makam.)

Dört Unsur: Ateş (Emmare), yel (levvame), su (mülhime), toprak (mutmaine): Bu dört öge, insandaki dört nefse karşılıktır.

Nefs-i Emmare, ateşe karşılıktır. Bu aşamadakiler, zalim insanlardır.

Nefs-i Levvame'nin karşılığı yeldir. Bunun karşılığı şeriat ehlidir.

Nefs-i Mülhime, suya karşılıktır. Kabul edicidir. Marifeti temsil eder. Akıl, hikmet, ilim, öğüt, olgunluk gibi dereceleri vardır.

Nefs-i Mutmaine, toprağa karşılıktır. Toprak, insana delildir. Cennet de onun üstündedir. Hakikat kapısının anlatımıdır. Tarikat ehlinin hedefidir.

Düşkün: Yol terbiyesine aykırı, suçlu kimseye denir. Düşkünler cem törenine alınmadıkları gibi, ağır suç işleyenler toplumdan soyutlanırlar. Onlarla ilişkiler kesilir, ekonomik ve toplumsal soyutlamaya tabi tutulurlar. Düşkünlük, suçun durumuna göre belli bir süre sonra kaldırılabilir. Bunda temel ölçü, kişinin düzelmesi ve halkın da bu kişiyi düzelmiş kabul edip düşkünlüğün kaldırılmasını onaylamasıdır. Dede bu konuda sadece hakemdir. Oyu da halktan yanadır...

Evliya nazarında değer yitirme (bab'dan düşme) demektir, Dine, inanca, yola, kula (diğer insanlara) karşı yapılan hatalı ve gelenek - göreneklere aykırı davranışlarından dolayı kişinin Pir ve toplum tarafından cezalandırılarak toplumdan tecrit edilmesidir. Düşkünlük suçunun durumuna göre, düşkün olan kişi belli bir süre sonra "**kaldırılabilir**". Bu işlem "**Düşkün Kaldırma Erkanı**" ile yapılır.

Düşkün olan kişi, ceme alınmadığı gibi, toplum tarafından da dışlanır, yalnızlığa terk edilir. Kişinin düzelmesi ve cezasının sona ermesi halinde (toplumun da bu kişiyi düzelmiş ve ıslah-ı nefis etmiş olarak kabul etmesi gerekir), düşkün kişi kaldırılır. Bir Pir'in düşkün ettiğini, ancak o Pir kendisi veya aynı ocaktan "posta oturan" başka bir Pir kaldırabilir. Düşkünlük belli bir süreyle sınırlı olabileceği gibi, ömür boyu da olabilir. Amaç, kişiyi özeleştiriyeye yöneltmek hatasını düzeltmeye sevk etmektir.

Düşkün Kaldırma Erkanı (Cemi): Düşkün edilen kişinin cezasının sona ermesi ve nefsinin ıslah ettiğinin toplum tarafından kabul edilmesi üzerine yapılan cem ayinidir. (Ayrıntıları ilgili bölümde anlatılmıştır.)

Düvazımam (Düvazdeh İmam'dan): İçinde 12 İmamları anlatan, 12 imamları veya Alevi ulularının isimlerinin ve nitelikleri ile yaşamlarının çarpıcı yönlerinin geçtiği deyiş nefes, şiir, dualar.

Edeb: Kurallara uygun hareket etme. Topluluk içinde, cem'de ya da bire bir görüşmede söz, hareket ve davranışların kurallara uygun olarak, saygılı şekilde yapılması halidir.

Alevilikte eline diline beline sahip olmak ilkesinin kısaltılmış hali. EDEB Aleviliğin temel etik/ahlak ilkesidir. Yola girecek olan kişi (talip) edebine sahip olacağına dahi cemde söz (ikrar) verir.

Edeb-erkan üzere durmak: Cem'de hizmete başlanırken (ya da Pir bulunan herhangi bir toplantıda, gerektiği zaman), Gözcü, Pir ya da canlardan herhangi bir kişinin "**edeb-erkan**" uyarısı üzerine, canların aldığı duruş düzenidir. Bu uyarı üzerine, erkekler iki diz üstü otururlar, eller dizlerin üstüne (parmaklar kapalı, el açık olarak) kapatılır.(Nesimi darı). Bacılar ayağa kalkıp Fatıma Darı'na dururlar. (Ayaklar mühürlü, eller göğü.' üstünde kavuşturulmuş olarak.) Hizmetin bitiminde Pir'in "dara dua" etmesiyle rahat oturulur. Edeb-erkan, aynı zamanda "**zikrullah'a** hazır olma" durumunu alma şeklidir.

El almak: Alevilikte, bir Pir'e bağlanmak, onun terbiyesine girmek, onun düşüncelerini kabul etmek.

Elest: Değil miyim anlamına Arapça söz. En eski ahit. Tanrı ruhları toplayıp onlara “Ben sizin rabbiniz değil miyim?” diye sormuş. Müminler bela (evet), kâfirler la (hayır) demişler. Bu toplantıya “Elest Meclisi” denir.

Eline-diline-beline sahip olmak: Alevi ahlakının temel ilkesindendir. El, dil, bel sözcüklerinin ilk harfleri alınıp da bir sözcük yazılırsa ortaya edeb çıkar. Bu nedenle Aleviler kendilerini edepli sayarlar.

Ele sahip olmak: Hırsızlık yapmamak, elle can yakmamak, kimsenin kanını akıtmamak, cana kıymamak... Bu ilke, Alevilerin barışçılığının ve cana saygısının en somut anlatımıdır. Alevilerde en büyük suç, bir canlının kanını akıtmak, cana kıymaktır. Buna bakarak, Alevilerin pasif bir toplum olduğunu; ezilmeye karşı sesini çıkarmadığını düşünmek yanlış olur. Aleviler kendilerini korumak için savaş ve mücadeleden asla yılmamışlardır.

Eline sahip olan Alevi, onu sevmek, okşamak, güzel şeyler yaratmak için bir araç haline getirmiş, yasaklamayı, güzelliğe dönüştürmüştür.

Diline sahip olmak: Yalan söylememek, insanları sözle birbirlerine düşürmemek; kov ve gaybette bulunmamaktır. El ile can yakıldığı gibi dil ile de yakılır. Bunu ifade için Şah Hatayi, “Söz ola kese savaşı / Söz ola kestire başı” demiştir. Diline sahip olmayı, Aleviler geliştirerek, herkese tatlı dil ile hitap etme seviyesine yükseltmişler; böylece yasağı, güzelliğe dönüştürmüşlerdir.

Beline sahip olmak: Bu ilkenin en açık hedefi, insanları başkasının karısına kızına bakmaktan, kadınları da edepli olmaya çağırmaktan ibarettir. Bir cinsel perhiz söz konusu değilse de, herkesi kendi helallisi ile birlikte olmaya çağırın, gayrimeşru ilişkilere karşı olan bir ilkedir. Bu ilkeye uymayan Aleviler düşkün sayılırlar, ceme alınmazlar.

Beline sahip olan Alevi; kadın erkek uçurumu aşarak insan olmada birleşmiş; erkek-kadın farkının bulunmadığı Kırklar Meclisi'nden bin bir türlü sanat yaratmıştır.

Son zamanlarda, “el”i “yurt” gibi, “dil” i ise “lisan” gibi değerlendiren Aleviliğin evrensel insan ilkelerini “yurdu korumak” ve “Türk dilini korumak” gibi yorumlayanlar görülüyor. Bu, tamamen siyasi bir tavrın sonucudur. “El, dil, bel” ilkesinin oluştuğu sıralarda; bu kavramlara aynen şimdi Alevi halkın verdiği anlam verilmiştir. Bu da yukarıda açıklandığı gibidir. Değişik yorum, Alevi felsefesinin evrensel özünü boşaltmak demektir.

Ehl-i Beyt: Kelime anlamı, ev halkı demektir. “Ehlibeyt” kelimesi Kuranda da geçer: Sizden Ehlibeytime sevgiden başka bir şey istemiyorum.” Alevi Bektaşiler de Ehlibeyt, Hz. Muhammed Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin (5’i için) kullanılan ortak isimdir. Genelde buna 12 imamlar da dahil edilir.

Tarikattaki anlamı ise, Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in oluşturduğu, **"Hz. Muhammed'in ev halkı"** demektir. Bir elin beş parmağı ile simgelenir ve Pençe-i al-i aba, kısaca Penç-i aba olarak adlandırılır.

Alevi görüş ve ibadetinde Ehl-i Beyt’in özel bir yeri ve anlamı vardır. Ehl-i Beyt sevgisi ve muhabbeti her türlü sevgi ve değerın üstündedir. Kişiyi Hakk’a ulaştıracak araç, Ehl-i Beyt sevgisi ve Ehl-i Beyt Yolu’nu izlenmesidir.

Ehl-i Beyt soyu denildiğinde ise, Hz. Peygamber’in, Hz. Ali ve Hz. Fatıma’dan devam eden soyu (imamlar ve seyyitler) anlaşılır.

Ehlihak (Ehlihal): Kendinde ilahi gücü keşfetmiş kişi. (Not: Batı İran’daki Ehlihak’lar, Anadolu Alevileri gibi bir topluluk olup Ali’yi ilahlaştırmaları ile tanınmışlardır ki bu terim, özeldir.)

El almak: Bir uyarıcıya (mürşide) bağlanmak.

El ele, el Hakk’a: Biat etmek demektir. Talibin, temiz gönülle Pir’in elinden (ya da eteğinden -dizinden-) tutması ile simgelenir. Burada, Pir’in eli, Hz. Muhammed’in eli demektir. Fetih Süresi 10. ayeti gereğince ise Hz. Muhammed’in eli, Tanrı’nın eli demektir. Dolayısıyla, talibin elinin üstünde Tanrı’nın eli olduğu (Tanrı’ya söz verdiği) kabul edilir. Talip, Pir’inden tutmakla, Tanrı’nın elini tutmuş sayılır. Özü tam ise, Hakk’ın rızalığını alır, günahlarından arınır. Pir’e Biat, Hz. Muhammed’e, dolayısıyla da Tanrı’ya Biat etmek demektir.

El tanrı gücünü simgeleyen organ, 5 unsur hava ateş su toprak can. Pire ikrar vermek hak’a tanrıya ikrar vermek. El almak vermek tutmak, bilim öğrenmek dağıtmak, yola bağlanmak, hizmet etmek.

El-etek tutmak: Bir uyarıcıya bağlanmaktır.

El-etek sahibi: Bağlanmış kimse. Nasib alma töreninde bir el mürşit elinde, diğeri mürşit eteğindedir.

Elifi Tac: Alevilerin 12 İmamı sembolize etmek üzere eskiden taktıkları baş külahları...

Enel-Hak: Ben gerçeğim tanrıyım, kendini aşan tanrıyı kendinde gören. Enel-hak sözünden dolayı Halacı Mansur (922) işkenceyle katledilmiştir. Alevi-Bektaşî cemlerinde onun adına Mansur Darına durulur.

Emevi: Muaviye tarafından 661 yılında kurulan, Sünni İslam inancının temellerinin atıldığı devlet. 749 yılında 2. Mevran döneminde Emevi devleti sona erdi.

Enelhak: Ben Hakk’ım, anlamına gelen ve evrenin tek varlıktan ibaret olduğunu anlatan Hallac-ı Mansur’un ünlü sözü. Panteizmin özeti olan bu söz şeriatçılar tarafından küfür kabul edilmiş, söyleyenlerin boynu vurdurulmuştur. Ben gerçeğim tanrıyım, kendini aşan tanrıyı kendinde gören. Enel-hak sözünden dolayı Halacı Mansur (922) işkenceyle katledilmiştir. Alevi-Bektaşî cemlerinde onun adına Mansur Darına durulur.

Er: Edep ve erkâna (töre) saygılı, nefesine boyun eğmeyen kimse.

Erenler: Gerçeğe ermiş. Olgun kimse. Alevi insanı. Mürşid... Bu söz daha çok hitap olarak kullanılırdı. Sözlük anlamı ise evliya demektir. yol erleri, hakikate ermiş, olgun bilgin, halk hak dostları, yol erleri dervişler (Aleviler için kullanılan genel isim) Hü erenler (merhaba erenler) **Erenler demi:** Cem törenindeki erkan ve sohbet...

ERKAN: Kurallar. Tarikat içindeki kuralları tümüne erkan denir.

Arapça rükn(direk) sözcüğünün çoğulu. Tarikatın temel esaslarını, ruhsal aşamada en önde bulunan, ileri gelen tarikatlar ulularını anlatmak için kullanır. Hatta, ilkeler, kurallar, törenler bütünü de bu sözcükle ifade edilir. Bir de Aleviler'de Cem sırasında dedenin kullandığı asa için söylenir. Bektaşiler bu asayı kabul etmezler, put diyenleri de vardır. Bektaşiler bu asa yerine ele (pençeye) değer verirler. El ele el Hakk'a zincirlemesinin ancak insan eliyle tamamlanacağına, elin kutsallığına, Hz. Musa'da nur olduğuna, Hz. İsa'da ölüleri dirilttiğine inanırlar. Alevilerde düşkün kaldırılması sırasında dede düşkünün sırtına alaca değneği Allah-Muhammet- Ali aşkına otuz üçer kez sembolik olarak vurur, buna (Erkan çalmak) denir. Düşkün kaldırılması sırasında günahlarından arınması için alaca değnekle sembolik olarak dövülen düşkünden bu vuruşların bedeli olarak alınan para vb.lerin verilmesine (Erkan değneği hakkı) denir. Uygulamada düşkünü meydana getirirler, vücudunun üst yanı çıplaktır. Meydan eşğine baş koyar ve dedenin barışıklık sağlamasını diler. Düşkünün eşik öperek dar'a geçmesine izin verilir; dede ve cemaat ayağa kalkar; dede ocak başına geçer, bu sırada rehberi düşkünü yüzüstü yatırır. Yeşil torbasından çıkarılan alaca değneği eline alan dede düşkünün sırtına Allah-Muhammet- Ali adına otuz üçer kez, toplam 99 kez sembolik olarak vurur. Böylece düşkünü günahlarından, suçundan arındırılmış olur.

Erkanın diğer bir anlamı kurallardır. Bektaşilikte erkan ikiye ayrılır. Muamelat'a ait erkan, İbadet'e ait erkan.

Muamelat' a ait erkan:

- 1)Doğum ve isim verme erkanı
- 2) Sünnet ve kirvelik erkanı
- 3) Evlenme ve nikah erkanı
- 4) Hakk'a yürüyüş ve hayır erkanı

İbadet'e ait erkan:

1.) Biat erkanı:Bektaşiliğe girmek isteyen can'ın tarikata alınması ile ilgili erkan. Tarikat'a girmek isteyen can Mürşid'e ikrar verir. Yeminli söz vererek Mürşid'in elini tutar. Mürşid de kendisini tarikata kabul etmekle nasip verir. (Bu konuda çok sayıda kitap yazılmıştır. Bektaşî ilmihali isimli kitapta yeterli bilgi vardır.)

2.)Dervişlik erkanı: Nasip verilip tarikata alınan ve muhib olan canların içinde, bu göreve yeterli kimselerin bir üst makama alınma erkanıdır. Dervişlik makamına alınan can aynı zamanda rehberlik görevini yürütebilecek ehliyettedir. Bu nedenle özel tarikat elbisesiyle giydirilir. Dervişlik makamına alınan muhib, rehberlik yapabilme bilgileriyle bilgilendirilmiştir. Aksi taktirde yeterli olmayanlar dervişlik yapamazlar.

3.)Babalık erkanı: Ahlaki olgunluğu yanında tarikat ilmine ait bilgilerde de yeterli kimselerin merasimle giydirilmesi erkanıdır. Baba olacak zat Mürşid veya Halifebaba başkanlığında kurulan bir komisyonda yeterlilik imtihanına alınır. İmtihanda adaya muamelat'a ait tüm sorular ile ibadet'e ait sorular sorulur. Örneğin; şeriat, tarikat, marifet, hakikat kapıları ve bunlarda bulunan kırk makam hakkında sorular sorulur. Tarih ve felsefe gibi ilimlerden tarikat ile ilgili sorular sorulur. Bu sorulara yeterli cevabı veren zat, erkan ile giydirilir. Kendisine babalık icazeti (diploması) ile babalık postu verilir. Bundan sonra baba ayin cem yürütür. Muhip edinir. Tarikat'ı yaymaya yetkili olur.

4.) Mürşitlik (halifebabalık erkanı): Hacı Bektaş Veli Hazretleri makamında vekaleten oturan zatın temsilciği olan bu makama Çelebilikte peygamber soyundan olan kimseler gelebilmiştir. Mücerret kolunda ise böyle bir kural yoktur.Bununla birlikte Halifebabalık kolu ikiye ayrılır.

Halife Baba olacak zat önce yeterlilik sınavına tutulur. Bu sınav Merkez Dergah olan Hacı Bektaş'da olur. Hacı Bektaş Veli merkez Dergahı dışında Halifebabalık erkanı yürütülemez. Babalık erkanı Dimetoka, Şahkulu Sultan, Kerbela, Mısır ve tanınmış diğer Bektaşî Dergahlarında yürütülmesine karşın Halifebabalık erkanı buralarda yürütülemez.

Hazreti Pir'in Dergahında Halifesinin başkanlığında kurulan imtihan komisyonunda aday sorguya çekilir. Babalık erkanında sorulan soruların daha kapsamlısı kendisine sorulur. Sınavı başarı ile veren ve baba olan zat bu kez merasimle giydirilerek Halife Baba yapılır. Kendisine Halife Babalık icazeti ile birlikte post, sofras, çerağ, tığ, nefir, keşkül, kaşağı gibi tarikat eşyası verilir. Ayrıca tarikat alemi denilen küçük sembol temsil edilir. Bazı halife Babalar Hazreti Pir'de erbain çıkarırlar. Ancak bu isteğe bağlıdır.

Halifebaba olan zat, babalık erkanını yürütebilir. Dervişlik erkanını yürütür. Muhib edinir. Tarikat kuralları yayma görevini üstlenmiş olur.

Osmanlı imparatorluğunun başlangıç yıllarında Babalar ve Halifebabalar yabancı dil ve istihbarat bilgileri yönünde eğitilirdi. Bunların dışında İncil, Tevrat ve Zebur isimli kutsal kitapları öğrenirlerdi. El değdirmekten uzattıkları sakal ve saçları sayesinde Hristiyan papazları kılığına rahatlıkla girebiliyorlardı. Üstelik içkiye karşı katı kuralcı olmamaları da kendilerini gizleyen diğer yardımcı etkendi. İçki içen, saçlarını sakallarını uzatan, İncil ve Tevrat'ı ezbere bilen Bektaşî Babaları, Halifebabaları Hristiyan Avrupa içlerine rahatlıkla sızıyorlardı. Öğrenmiş oldukları yabancı dillerde Kudüs'ten geldiklerini belgeleyen Babalar Hristiyanlar'dan saygı görüyorlardı. Kiliselere yerleşerek oradan uygun haberleşme vasıtasıyla bilgi gönderiyorlardı. Böylece Osmanlı İmparatorluğunun yayılmasını kolaylaştırıyorlardı.

Evliya Çelebi seyahatnamesi bu konuda sağlam bilgiler vermektedir
Erkanlarda aşağıdaki sıra uygulanır.

Babalık Erkanında; Halife Babalık (Mürşitlik) erkanında:

- a-) Müracaat veya tensip
- b-) Yeterlilik sınavı
- c-) Rehber tayini, tarikat abdesti (Tevbe koşul değildir)
- d-) Giydirme ve alametlerin (eşyanın) teslim edilmesi
- f-) Babalık postuna oturtulma
- g-) Babalık kurbanının tığlanması
- h-) Sofra ve erkanı
- ı-) İcazetname (diploma) verdirilmesi ve deftere kayıt edilmesi

Yeterlilik sınavında sorulan sorular (mürşid için)

- a-) Şeriatı kapısı ve makamları
- b-) Tarikat kapısı ve makamları
- c-) Tarikat kuralları, erkanı, evradı, tarihi, felsefesi, sosyojoji gibi sorunlar
- d-) Marifet kapısı ve makamları, tarikatdaki seyri sulûk ve seyri sulûk halinde nelerin yapılması gerektiği hakkında sorular.
- e-) Hakikat kapısı ve makamları, velayet ve hakikat hallerine ait sorular. Manevi ve erdemliliğinin olup olmadığının gözlenmesi.

Babalık adayına bu denli ağır sorular sorulmaz. Daha çok şeriat ve Tarikat'a ait sorular yöneltilir. Örneğin Babalar Muamelat'a ait tüm bilgileri (Şeriat'i) bilmek zorundadırlar. Tarikat muhib alma, Musahiblik biatı alma, görgü erkanı yürütme gibi bilgileri bilmek zorundadırlar.

Seyrisulûk ve Velayet ilmine ilişkin sorguya alınmazlar.

Bazı kimseler Bektaşî Tarikatını son derece basit olarak görürler. Sanki her şeyden soyutlanmış, dinin tüm koşullarından sıyrılmış evradı, zikri, kuralı, koşulu olmayan idealsiz, amaçsız insanlar topluluğu gibi kabul ederler.

Ancak; Osmanlı tarihinde ve geçmiş belgelerde yapılan çeşitli araştırmalar sonunda gerçeğin böyle olmadığı anlaşılmıştır. Eğer Bektaşilik yukarıda düşünülenler gibi olsa idi, Anadolu ve Balkanların en büyük tarikatı olma niteliğini kazanamazdı. Bu büyüklük Bektaşiliğin bilinçli, sistemli, prensipli, oluşundan kaynaklanmaktadır.

5-) Musahiplik erkanı: Tarikat kuralları içinde iki canı kardeş yapma eylemidir.

6-) Görgü erkanı: Musahip olan canların yılda bir kere aklanma eylemidir. (Ali Kaya'nın Musahiblik isimli kitabındaki geniş bilgilere bkz.)

7-) Ayin cem yürütme erkanı: Ayin cemler her Perşembe Cuma akşamları yürütülür. Yürütülme aşağıdaki sıra içinde gerçekleşir.

- a-) Dergahın temizlenip hazırlanması,
- b-) Çerağların uyarılması
- c-) Muhib canların cemevine gelmeleri, gülbenklerini almaları,
- d-) Mürşid'in imamlığında iki rekat tarikat namazının kılınması,
- e-) Evrat ve ayetlerin, salavatların okunması ve birinci secde,
- f-) Duaz-ı imamların okunması, zikir ve ikinci secde,
- h-) Semahlara gidilmesi, sofraların kurulması, kaldırılması,

8-)Matem erkani: Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ve Kerbela olayının anılması amacıyla yürütülen bir erkan türüdür. Matem ayı nedeniyle düzenlenir. Muharrem ayında 10. gün düzenlenir.

9-)Nevruz erkani: Hz. Ali'nin doğum tarihi olan mart ayının 21. gününde düzenlenen bir erkandır.

Bunlardan başka (Baş okutma veya Başyülüme erkani) denilen ve yılda bir kere yapılan aklanma erkani da vardır. Bu erkan Müsahibsiz olan canlar tarafından yerine getirilir. Müsahibli olan canlar görgü erkanına çıkar.

10-)Doğum ve isim verme erkani: Doğum yapan kadın lohusalık süresi içinde yatakta tutulur. Her tür yorguluktan korunmaya çalışılır. Bu süre içinde komşuları tarafından sırayla beslenir. Ev boş bırakılmaz, yemeği getiren aile tarafından şenlendirilir.

Çocuğun doğduğu günden itibaren üçüncü veya yedinci günü arasında Rehber, Mürşit ve eğer bunlar yoksa olgun bir derviş tarafından ad verme merasimi yapılır. Bebek yıkanır, güzelce sarılır. Ad verecek olan zat, bebeğin babasıyla birlikte lohusa yatağına yaklaşır. Gözaydınlığı ve uzun ömür diledikten sonra elini uzatır. Lohusa kadın uzanan ele niyaz ettikten sonra usulüne göre uygun olarak kucağına verir.

Bebeği kucağına alan zat üç kere (Maşallah, Maşallah fetebarekallahü ehzen-ül halıkıyn) diyerek yüzüne hafifçe üfürür. Ardından (Kocamışken bana İsmail ve İshak'ı veren Allah' hamdolsun doğrusu Rabbim duaları iştendir.) anlamındaki İbrahim suresinin 39. ayetini okur. Bu ayet şöyledir;

"Bismillahirrahmanirrahim. Elhamdülillahilleziy veheb liy alelkiberi İsmail'e ve İshaak inne rabbiy le simey'uddüa." Ayetin okunmasından sonra isim verecek olan zat, bebeğinin sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okur. Okumayı yavaş sesle yapar. Çocuğun babası rehberin ya da mürşidin sol tarafında ayakta durur. Lohusa kadından başka herkes merasim boyunca ayakta peymançede durur.

ERKAN SEMAHI: Daha çok Erzincan yöresinde oynanan, ağır kol hareketleri ile buna uygun adımlarla yapılan belirgin bir semah türü. Erkan semahı için kadınlar odanın bir yanında, erkekler diğer bir yanında oturur. Cem'de, mürşid-rehber-mürebbi-gözcü-sazcı yerlerini alır. Ardından mürdişin hanımı (bacı) üç kez 'Ya Allah,Ya Muhammed, Ya Ali' diyerek niyazda bulunur, tüm canlara dolu sunarak gelip dara durur; aynı şeyi rehber ve mürebbi'nin eşleri de yapar ve dara dururlar. Daha sonra cem'deki kadınların en yaşlılarından biri önce mürşidin önünde secdeye kapanır, ardından herhangi bir erkeğin önüne niyaz eder. Önüne niyaz edilen erkek kalkar; bu sırada kadınlar erkan semahını dönmeye başlar toplantıya kalkan herkes dar'a durur. Saz ve nefes eşliğinde süren semaha ortadaki kadın ve erkek katılır.Erzincan semahı da bu semaha çok yakındır.

Erkan: Kelime anlamı, kurallar ve törenler bütünü demektir. Erkan çeşitli anlamlarda kullanılır. Başlıcaları şunlardır:

1. Cem ayini,
2. Tarikat ulularının koyduğu ilke, kural ve törenler bütünü,
3. Erkan çubuğu (Tarık),
4. 12 İmamın Kırklar Cemi'nde ifa ettikleri hizmetler.

Erkanci: Kırklar Cemi'nde İmam Cafer-i Sadık'ın görevine izafeten Erkan Çubuğu'nu getirip Pir'e veren, erkandan geçildikten sonra yerine kaldıran ve bakımından, korunmasından sorumlu olan kişidir. Halkada post sahibidir.

Erkan Çubuğu (Deyneği, Tarık): Hz. Muhammed'in Hudeybiye'de altında Biat aldığı Semure (Sidre) ağacının (bu ağacın, Cennetteki Tuğba ağacının yeryüzündeki şekli olduğu kabul edilir) dalı olarak kabul edilen, 100 – 110 cm. uzunluğunda (12 tutam), parmak kalınlığında çubuktur.

Hudeybiye'de Hz. Muhammed Biat alırken, gelenleri rahatsız etmemesi için sidre ağacının aşağı sarkan dallarını Hz. Ali eliyle yukarı kaldırmış, ancak geçenler yine de bu dallara sürünerek geçmişlerdir. (İsteyerek sürünmüşlerdir.) Bazı kaynaklar ise, Hz. Muhammed'in, sağ eline sidre ağacının dalını aldığını ve önüne gelip Biat edenin sırtına bu dalla vurduğunu (sıvadığını) yazarlar. (Rıdvan Biati).

Erkan Rehberi: Erkan Çubuğu yerinden indirilmeden önce, **Erkancı** tarafından, Erkan Çubuğunun bulunduğu yerde tıglanan (kesilen) horoz veya tavuktur. Bu horoz veya tavuk, Erkan Çubuğunu indirmek için (izin alma mahiyetinde) kurban edilir. Sonra Erkan Çubuğu yerinden indirilir.

Erkan (Cem) Rehberi (Kılavuz): İkrar ceminde ikrarı alınacak kişilere Müsahip Erkanında (ceminde) müsahip olacak dört cana önderlik, kılavuzluk eden bilgili, tecrübeli kişidir. Müsahip olacak anların yapacağı tüm hizmetlerde önlerinde bu kılavuz bulunur ve onlara yol gösterir.

ERVAH: Arapça ruhlar demektir. Ruhu Tanrı yarattı. Her şeye kendi özünden üfledi. Sonra onları toplayarak ikrar biat aldı. Ruhların türleri İslamiyet'te şu şekilde sınıflandırılır.

- 1-)Ervah-ı Abidin: Dindarların ruhu.
- 2-)Ervah-ı Arifin: Ariflerin ruhu.
- 3-)Ervah-ı Ecinni: Cinlerin ruhu
- 4-)Ervah-ı Enbiya: Peygamberlerin ruhu
- 5-)Ervah-ı Evliya: Evliyaların ruhu
- 6-)Ervah-ı Ezel: İlk ruhlar, Elest-i bezm.
- 7-)Ervah-ı Hayvanat: Hayvanların ruhu
- 8-)Ervah-ı Kafirin: Kafirlerin ruhu
- 9-)Ervah-ı Müminin: Müminlerin ruhu
- 10-)Ervah-ı Nebatat: Bitkilerin ruhu
- 11-)Ervah-ı Şeytani: Şeytanların ruhu
- 12-)Ervah-ı Tabayı: Madenlerin, diğer cansızların ruhu.

ERZADE: Mürşid oğlu mürşid.

Eşik yoklama: Görgüsü yapılacak kişilerin, Meydana çıkmadan önce, cemevinin iç kapısının eşğine niyaz etmeleridir. Anlamı; canlarla tek tek görüşüp niyazlaşarak helallik almak çok uzun süreceği için, cemevinin iç kapısının eşğine (canlar bu kapıdan girdiğine, ayakları bu eşikten geçtiğine göre) niyaz etmekle, gönlünü indirerek canların tek tek ayaklarına niyaz etmiş gibi kabul edilir. Burada amaç, kişinin içindeki kini, kibiri, benlik duygusunu atarak tevazu içinde olması ve Tanrı huzuruna bu gönülle çıkmasıdır.

ETVAR: Arapça davranışlar, tavırlar, hareketler demektir. Tavr'ın çoğulu bir sözcük Tarikat yolcusunun ruhsal arınmaya ulaşmak için geçmek zorunda olduğu yedi aşamaya Bektaşiler '**Etvar-ı Seba**' derler. Bunlar;

1-) **Nefs Aşaması (Ben makamı):** Kişi hep duygusal eğiliminin etkisi altındadır, bu aşamada henüz Tanrısal gerçekliği kavrayabilecek durumda değildir, arınmak, temizlenmek zorundadır.

2-) **Gönül Aşaması (Sadr makamı):** Kişi gönül yoluyla düşünmeye, tutkularından bu aşamada uzak kalmaya onlardan birer birer kurtulmaya başlar.

3-) **Ruhsal aşama(Ruh makamı):** Bu aşamada kişi ruhsal varlık alanına yönelir. Tanrısal gerçekliği anlamaya kavramaya başlar.

4-) **Gizem aşaması (Sır makamı):** Bu aşamada kişi, dünyaya özgü tüm geçici varlıklardan sıyrılarak Tanrısal gerçekliğe varmış olur.

5-) **Gizemlerin Gizemi aşaması (Sırru's sır makamı):** Bu aşamaya çıkmış olan kişiye, Tanrısal gizlilik, sırlar bir bütün içinde açılır.

6-) **En gizli aşama (Ahfa makamı):** Kişi bu aşamada Nur'un (ışığın) siyah olarak algılandığı, Tanrısal evrene en yakın alandır.

7-) **Salt gerçeklik aşaması (Mutlak Hakikatler makamı):** Bu makamda kişi artık bütün kişisel niteliklerinden sıyrılmıştır. O, Tanrısal varlığın özünde ölümsüzlüğe ulaşmış durumdadır, kendinde değildir, Tanrı ile birleşmiştir. Onda yok olmuştur. Tanrı'dır artık. Söz ve davranışları Tanrısal özün belirtileridir.

EVLİYA: Veli'nin çoğulu, Arapça bir sözcüktür. Ruhsalınma aşamalarından geçerek Tanrı'ya yaklaşan anlamına gelir.

EV RAD: Ayet, hadis ve yakarışlardan meydana getirilen dua'dır. Her gün gece ve gündüz okunur. Vird edilen anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'den seçilmiş ve sık sık okunan duaları anlatmak için kullanılır.

EVTAD: Arapça kazık ve diğ erin çoğ uylu bir sözcüktür. Tasavvufta gayb erenleri sıralamasının üçüncü aş amasında bulunan ve Tanrı'nın bunlar aracılığıyla dünyayı kontrol edip denetlediğ ine inanılan dört büyük Veli'ye "**Dört evdat**" denir. İsimleri bilinmiyor. Tanrı bu ermiş kulları aracılığıyla doğ uyu, batıyı, kuzeyi ve güneyi kontrol eder. Bu dört Veli'den: Abdurrahman doğ unun, Addülvahap batının, Abdürrahim güneyin ve Abdülkuddüs kuzeyin direğ i durumundadır.

EYVALLAH: Allah için kabul ettim.

1.) Çağ ırana karşı, "Buyurun... Efendim..." anlamında. **2.)** "Baş üstüne" anlamında... **3.)** Bazı sözleri onaylamak için... **4.)** Bazı sözleri kuvvetlendirmek için... **5.)** Bir şeye razı olduğunu anlatmak için...

EZKAR: Anlamlar (Tanrı adları anlamları)

Fakir: "Ben", anlamında bir tasavvufi terim.

Fakr: Fakirlik. Tasavvufta: "Elfakrufahri"den: Fakirliğim, övüncümdür. Burada sözü edilen maddi varlığı terk ile Tanrı'da yokoluştur. Fenafillah basamağı. Ruhun maddi dünyadan kopup Muhammed-Ali ile buluşması...

FAHR: Oniki dilimli taçdır. Fahr-Hüseyin de denilir. Oniki İmamın zaman zaman başlarına bağladıkları tacı temsil eder.

Fazlı: Fazlullah Hurufi'nin adının kısaltması. Yola ve Ehl-i Beyt'e olan sevgisini, kendisini göbeğ inden hançerleyerek göstermiştir. Hançerledikten sonra yüzüstü kapandığı ve secde durumunu aldığı için "**Fazlı Darı**" denilen dar çeşidine adını vermiştir.

Fena: Yokluk, yokoluş.

FENAFİLLAH: Maddi dünyadan sıyrılıp Tanrı'da erimek, yok olmak. Böylece bekabillah'a ulaşmak. Allah'ta yok olma, Bekabillah, Allah'ta sonsuzlaşma. Tasavvufta Tanrı ya da Tarikat yolcusunun, kendi varlığını Tanrı varlığında yok etmesi, Tanrı yolunda O'nun uğrunda kendi varlığından geçmesidir. Gerçekliğin (Hakikat kapısının) en yüksek aş amasına ulaşmak için kişinin görünür tüm varlıklardan kopması; Tanrısal alanla yetinmesidir. Fenafillah kopma, sıyrılma anlamına gelir. Fenafillah aş amasına ulaşan Salik, çevresinde ve özünde yalnız Tanrı'yı görür, O'nun bulunduğ una içtenlikle, aş kla, temiz kalple inanır. Bu aş amada "Ben" ve "Sen" sıfatları "Birlik" kavramına aykırı olduğ undan, dahası "İkilik" yarattığından geçersiz kalır, dinlenilmez. Herkes bu aş amada tüm duygularından, benliğ inden sıyrılarak bir damla su gibi Tanrı'ya, o en büyük ummana gider.

Feyz: Tanrı'nın kutsaması. Mürşidin/önderin bilgisi ile ulaşılan zengin iç dünyası...

FIRKA-İ NACİYE: Ehl-i Beyt'e bağlanarak kurtulan kimseler. Hz.Muhammed (S.A.V)'in "Kıyamet günü ümmetimle birlikte cehenneme gireceğ iz, geri dönüp cehennemden çıktığımız zaman günahkar olanlar cehennemde kalacak, geri kalanlar benimle cennete girecektir, iş te bunlar ' Güruh-u Naci'dir.' " dediğ i, orda bulunanlardan biri " bunlar ne kadar" diye sorduğ unda " ümmetimin üç te biri " şeklinde yanıt verdiğ i söylenir.

Fukara: Tarikat(yol) üyesi kişi.

Gaib (Gayb) Erenleri: Halk içinde bulunmalarına rağmen, Tanrı Sırrı'na erdikleri için kendilerini halktan gizlemesini bilen arif kişiler, erenler. Cem ayinlerinde hazır bulunduklarına inanılır. Yiyecek ve içeceklerden ocağ a bir parça atılarak, bunların hakkının verildiğ i varsayılır.

Gayret kuşağı: Tığ-ı bend: İkrar ceminde bele sarılan kuş ak. Yola girişteki azmi, saygınlığı vurgular.

Gazi Mahallesi: İstanbul'da ağırlıklı Alevilerin yaşadığı bir semt. 12 mart 1995 Gazi olayları, kimliği belirsiz kişilerin açtığı ateş sonucu katledilen Alevi dedesi Halil Kayanın cenaze törenine ateş açan polis 23 kişiyi katletti 600 kişi yaralandı.

GELME GELME, DÖNME DÖNME: Tarikata girmek isteyeneye uyarı ve bilgi verme sözüdür. Anlamı "Tarikata girdikten sonra dönüş söz konusu olamaz. Bu nedenle çok düşün, yol yakinken vazgeç. Girdikten sonra dönersen ikrarından döndüğünden ötürü çok büyük günaha girersin. Tanrı, Ali İmran suresinin 82. ayetinde ve daha başka ayetlerinde "ikrardan dönenleri imandan çıkmış asiler olarak kabul eder." demektedir.

- "Kim ki bu ikrardan sonra yüz çevirirse verdiği ikrardan dönerse onlar asi ve imandan çıkanlardır." (**Ali iman suresi 82. ayet**)

- "Ahitleştikten sonra Allah'ın ahdini bozanlar ve Allah'ın birleşmesini emrettiğini ayıranlar ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlar. İşte lanet onlara ve cehennem onlarıdır. '**(Ra'd suresi 25.ayet.)**

- 'Onlar Allah'ın ahdini yerine getirirler, ahdlerini bozmazlar'.

- 'Onlar Allah'ın birleşmesini emrettiği şeyi birleştirirler, Rablerinden korkarlar, günahtan ürkerler. '**(Ra'd suresi 21.ayet)**

Gerçeğe Hü: "Gerçekler demine Hu" demektir. **Hü**, Tanrı'nın isimlerinden biridir. Gerçek ise yine Tanrı veya Tanrı'ya ulaşmış, Hakk'la Hakk olmuş ulu kişilerdir. "Gerçeğe Hu" sözü ile dua ve gülbank bağlanarak niyaz edilir. Bu niyazla, Tanrı'nın varlığı, birliği, esirgeyip bağışlayıcılığı ve yüceliği anılmış olur. Hu, ismi zat olan Allah lafzının kısaltılmışıdır. Allah lafzı ise ismi cemi'dir; yani, Allah'ın binbir ismini ihtiva eder. Hu demekle, Allah'ın binbir ismi anılmış olur.

Göçmek: Ölmek. Hakka yürümek. Kalıbı dinlendirmek.

Gönül kabesi: Alevi inancında insan tanrısal olarak görüldüğü için, insan, sevgi ve kalp, Kabe tanrının evi olarak görülür. "Eğlenecek yer bulaman, gönlümdeki köşk olmazsa" Veysel. Alevilikte kible ve Kabe insandır.

Gönül koymak: Kırılmak, darılmak.

Gönülleri birleme: Canları oluşturan fertlerin tümünün, içlerindeki kini, kibiri, benlik duygusunu atıp; alacağından ve haklarından vazgeçen' "ben" değil, "biz" diyebilecek gönül güzelliğine erişmesi halidir. Tüm canlar bir yürek, bir can olmalıdır.

GÖRDÜĞÜNÜ ÖRT GÖRMEDİĞİNİ SÖYLEME: Bektaşilikte temel bir ahlak kuralı vardır. Aslında bu bir 'sır saklama' olgusudur, buyruğudur. Karşısındakinin eksikliklerini, küçültücü davranışlarını görmeyeceksin, görsen de görmezlikten geleceksin, başkalarına aktarmayacaksın, dedikodu yapmayacaksın, bunlardan kendine övünme payı çıkarmayacaksın, yararına kullanmayacaksın. 'Yaratılanı hoş göreceksin/yaratandan ötürü ilkesinden şaşmayacaksın, ayrılmayacaksın. İnsanlıkta, komşulukta buna uyarken koğuculuktan uzak duracaksın. Ara bozucu olmayacaksın. Ara yapıcılık işin olmalı. Geçimsizlik yapıcı işlerden sakın. Bu ilke başta Bektaşiler olmak üzere tüm insanlar arasında birlik, barış, uyum, kardeşlik, dostluk, sevgi, saygı sağlamayı bunları somutlaştırmayı amaçlayan bir ilkedir.

Görgü (Görüm): Talibin, yılda bir kez, canlar önünde, Pir huzuruna çıkarak günah ve sevabları konusunda kendisiyle hesaplaşmasıdır. Gün Abdesti de denir. (Geniş açıklama ilgili bölümde yapılmıştır.)

Görgü, cemi: Görünme ikrar tazeleme için yapılan yıllık cem. Kendi özünü dara çekmek aklanmak. Görgü cemi darı, erkani, kurbanı, görgüden geçmek ruhsal toplumsal aklanmak temizlenmek görülmek, gözden geçmek, ikrar tazelemek. Bu amaçla yapılan cem.

Gözcü: Cem'de gözcü, hem gözleyen, hem de göze çarpan durumundadır. Cemdeki toplu davranışları yöneten, kimi kez, Can'ları cemin ilgili aşamalarına sokan bir lider durumundadır. Kırklar Cemindeki İmam Musa-i Kazım'ın görevine izafeten cem ayininde, Gözcülük hizmetini yerine

getiren kişidir. Cemdeki oniki hizmet sıralamasında yer alan, meydanda düzenin sağlanması, hizmetlerin sırasıyla ve aksamadan icrasının temini görevleri arasındadır. Ayrıca, cemevinin temizliği, düzeni ve bakımından da Meydancı ile birlikte sorumludur. Kimi bölgelerde Oniki hizmet sıralamasında gösterilen şeyh Karaca Ahmet Sultan makamına verilir.

GÜL DESTE: Selman'ın Hazreti Ali'ye hediye ettiği bir deste gül'ü temsil eden, Müşidlere verilen güllerin adıdır. Bunu anlatan nefeslere güldeste denilir. (Bugün ben pirimi gördüm, tahtı cemali güldür' gül) gibi. Bunun bir deste nergis olduğu da söylenir.

Gülbank (Gülbenk): Alevi toplantılarında ve cem ayinlerinde Pir'in okuduğu Türkçe uzun duadır. Pir, gülbank çekerken, secdede bekleyen canlar, durak başlarında (cümle sonlarında) "Allah Allah" der. Gülbank sırasında tüm canlar secde halindedir ve duanın bitiminde niyaz edilerek normal oturuşa geçilir. Çerağ gülbangı, sofra gülbangı gibi... Farsça'da bülbül sesi demektir. Dede, gülbang okurken, cemde bulunanlar, uygun yerlerde "Allah, Allah" derler.

Güruhu Naci: Kurtuluşa ulaşmış topluluk. 72 gruptan en seçkini. İslam'da çeşitli tarikatlar bunun kendileri olduğunu iddia etmişlerse de bu terimi Aleviler- Bektaşiler kendileri için kullanmışlardır.

Gusul: Ahdi yenilemektir.

HABBE: Zerre anlamındadır. Hazreti Hasan ve Hüseyin adına göğse takılan necef taşından veya akik taşından yapılmış iki tesbih tanesinin adıdır.

Hac: İmam'ı ziyaret edip hizmetinde bulunmaktır. Hac; Ali B.Ebi Talib ve Beyt de İmam-ı masum gibidir.

Hac / Kabe: İslam inancına göre Müslümanların, inanç gereği ömründe bir defa gitmeleri gereken Arabistan (Mekke) şehrinde bulunan kutsal mekan. Aleviler Kabe'miz insan inancındadırlar, bunun dışında Hacıbektaş dergahı ve başka kutsal mekanları ziyaret ederler. Asıl Kâbe sayılan insanın gönlüne yönelmek, insanın kalbini kazanmak.

Haç= Müslümanların Arabistan'ın Mekke şehrinde bulunan Kabe'yi ziyaret etme ibadeti. HBV'nin deyiimiyle 'benim kaben insandır' inancında olan Aleviler Kabeye/haç'a gitmezler. Aleviler haç niyetine bir dostu veya Hacıbektaş dergahını vs. ziyaret ederler (Hacım Beş-taş)

HACIM SULTAN: Hacı Bektaş Veli'nin ünlü halifelerindendir. Onun amcasının oğlu olduğu söylenir. Hacım Sultan adına cemde kurulan makama Hacım Sultan makamı denir. Tarikat yolundan sapanların düşkün saydığı, terbiye edildiği yer durumunda bulunan meydan veya meydan odasındaki meydan taşına da bu ad verilir. Kendi adına yaşamını anlatan yayınlanmış velayetnamesi vardır. Bektaşilikte ilk velayetname budur. Derviş Burhan yazmıştır. Bu Velayetnameye göre Hacım Sultan, Oniki İmam'dan Ali Naki'nin oğlu Hüseyin'in soyundan gelir. Ahmet Yesevi tarafından Hacı Bektaş Veli ile Anadolu'ya gönderilmiştir. Hacı Bektaş'ın yerine bir ara postnişin olduğu söylenir. Uşak çevresine gider, Oradaki Türkmenler arasında yaşar, bir çok keramet gösterir. Tarikatın manevi celladı olarak tanınır. Türbesi Hacım köyündedir.

Hadis: Hz. Muhammed in söz veya davranışlarını anlatan, kendinin veya sahabeden söylenmiş söz, bilgiler.

Hadümül-fukara: Fakir fukaranın hademe hizmetçisi, hizmetçi, Hz. Muhammed'in kırklar cemine girebilmek için söyledi şifre söz. Halka hizmet hakka hizmet, cemde 12 hizmet.

Hak: sözcüğü Hakikat'ı ifade etmektedir. Tanrı, Allah, gerçek, doğru, pay, toprak, hak, varlık, insan, yaradan. HAK Alevilikte tanrı adı için en çok kullanılan kelimedir)

Hak Meydan: Tanrı, gerçek, adalet hak eşitlik sorgu görgü meydanı, CEM de halkanın ortası.

Hak-Muhammed-Ali= (üçü bir kelime olarak söylenir) İnsan tanrıcılık, toplumsal diyalektiğin dışı vuruşunu anlatan üçleme. Tanrı-evren-insan birliği. Hak-Muhammed-Ali, Kamili insanlık yolu, Alevi Bektaşî Yolu.

Hak Yol: Tanrı ile bütünleşme yolu, doğruluk, insanlık yolu, 4 kapı 40 makam. Alevi inancı.

HAKKA ERDİ, KALIP DEĞİŞTİRDİ, MENZİLE VARDI: Hakka yürüdü: Tanrıya Hak'a kavuştu, Alevilerde ölen kişi için kullanılan terim. Bektaşilikte (ölü) denilmez. Ölüm yoktur, ölümü tatmak vardır. (her nefis ölümü tadacaktır.) Ayetinden dolayı ölüm sözcüğü kullanılmaz.

Hakkullah (Yol hakkı): Her yıl talip tarafından Pir'e verilen yönlünden koptuğu kadar para veya maldır.

HAKULLAH: Kaynağını Kur'an'ın Enfal suresinin 41.ayetinden alan bu gelire, Şii İmamiye Humus adını verir. Humus ganimetlerin beşte birinden alındığı gibi elde edilen masraf dışı gelirlerin beşte birinden de alınmaktadır.

Humus adı altında toplanan bu gelirler, yine ikiye ayrılarak, yarısı Peygamber soyundan gelenlere verilir. Diğer yarısı ise muhtaç olanlara, yoksullara, yetimlere, esirlere ve yolda kalmış garip kimselere verilir. Bu dağıtım Beytülman (Devlet Hazinesi) memurları tarafından yapılır ve kayıtlara alınır.

Bektaşiliğe geçen bu uygulama (Hakullah) adına alınmıştır. Anlamı (Allah için verilen yardım) demektir. Osmanlı İmparatorluğu Enfal suresi 41.ayeti uyarınca Hacı Bektaş Veli Dergahına yardım etmiştir. Bu yardımın adı 'Gaziler Hakka'dır. Bu yardıma özgü olmak üzere 28 Haziran 1363 tarihinde, Sultan Murad Hüdaverdigar zamanında (Penç a yek) beşte bir adıyla bir yasa çıkarılır. Çıkarılan bu yasa ile 1826 tarihine kadar -zaman zaman aksamasına rağmen, Osmanlı hazinesi tarafından bu yardım devam etmiştir.

Yardıma ek olarak, varlıklı Bektaşî canlarından da Hakullah toplanmıştır. Toplama işlemi Babalar tarafından yürütülmüştür. Gelir üç isim altında alınmıştır. Toplanan gelirler, gelir defterine kayıt edilirdi.

Hakullahın toplanıp dağıtılması kuralları:

1-)Karakazan Hakkı: Bu isim ile toplanan gelir ile dergahın yeme, içme, giyinme, konuk ağırlama, ziyaretçi giderleri ile bunlara benzer giderlere harcanırdı.

2-)Mürşid Hakkı: Bu isim altında toplanan gelirlerden, Çelebilerin giderleri ile dergahta bulunan babaların ve ailelerin giderleri karşılanırdı.

3-)Çerağ Hakkı: Diğer bir adıda Çıraklık olan bu gelirler daha geniş alanlarda harcanırdı. Dergahın bakımı, onarımı, aydınlatılması, ısıtılması giderleri karşılanırdı. Diğer bir kısmı ile de Yeniçeri askerinin yetiştirilmesi ve ihtiyaç sahibi olan taşradaki Bektaşî canlarının ihtiyaçları giderilirdi. Örneğin; evlenecek olanlara, ev yapacak olanlara, hastalara, yetimlere, yoksullara, sıkıntı içinde olan çiftçilerin hayvan yem alımlarına bu bölümden yardım yapılır.

Bu giderlerin dışında dergaha gelen 'Niyaz Akçesi' 'Adak Akçesi' altındaki gelirler de Çerağ Hakkı ile birleştirilerek harcanırdı.

Gelir toplamaya çıkan babalar topladığı gelirlerden yol masraflarını Yol Hakkı olarak alırlardı.

Tüm bu gelirlere kaynak olan Enfal suresi 41. ayeti gösterilir. Anlamı şudur: 'Allah'a inanmışsanız ve hak ile batılın ayrıldığı ,yani iki ordunun (Bedir'de) birbirleriyle karşılaştığı gün kulumuz Muhammed'e indirdiğimize iman etmişseniz; iyice bilin ki, ganimet olarak elde ettiğimiz şeylerin beşte biri Allah'ın Peygamberlerinin yakınları ile yetimlerin, yoksulların ve yolda kalmışların hakkıdır. Allah'ın her şeye gücü yeter'

Hakikat: Gerçek varlık, hakikat, hak hukuk eşitlik, Alevi öğretisinde toprakla özleştirilen 4. kapı. Toprak gibi yaratıcı (hoşgörülü) tanrısal kamili insan olma. Ana baba arasındaki su damlasında gizlidir. Döllenmiş damla noktadır. Hak noktanın içindedir. Kuşaklar arasındaki ilişki çok sıkıdır. Çocuk her şeydir. Çocuğun doğumu, yetiştirilmesi ve evlendirilmesi kutsaldır. Hak anne ve babadadır. Anne ve babanın birleşmesiyle Hak çocuğa geçer. Hak somuttur. Uzayda, Arş-ı Âlâ'da değildir. Hak su damlasının içindedir. Hak Kırklardır. Kırkların içinde sırdır, gizlidir. Hak çocukta, Kırklarda vücut bulacaktır. Hak gendir. İnsan soyu anne ve babanın birleşmesinde,

Kırkların içinde gizlidir ve insan soyunu sürdüren Hak'tır, yani gendir. İnsan soyu Hak aracılığıyla ile yani gen ile yeni kuşaklara geçmekte, devam etmektedir.

Hal: Durum, oluş. Cezbe durumu...

Hallacı Mansur: 922 yıllarında Enel-Hak (ben tanrıyım) dediği için katledilen, Alevi cemlerinde darına durulan, Alevi ulusu.

Halka: Alevi toplantılarında ve cem ayinlerinde canların halka veya ocak bulunan evlerde ise hilal biçiminde, yüz yüze (cemal cemale) oturma biçimidir. Bu halkanın ortasındaki Meydanda kılınan namaza ise halka namazı veya tarikat namazı denir. Bu namazda esas, cemale (yüz yüze) dönerek Tanrı'nın didarını (yüzünü) insanda görme esastır ve Tanrı'ya teslimiyet böyle yapılır. Herhangi bir nedenle Meydana çıkan canlar, Meydandan ayrılırken geri geri çıkarak Meydanı terkederler. Meydana, ocağa ve Pir'e hiç bir surette sırt dönülmez.

Halka Namazı: Cem töreni için cem evinde toplanan Aleviler, meydana bir daire (halka) oluşturacak biçimde otururlar. Yani hemen hemen herkes, birbirinin yüzünü görür. Bu oturuş biçiminde, yüzler, camide olduğu gibi duvara doğru değil, didara (yüze, yani insana) doğrudur. İnsan fazlaysa, birkaç halka yapılabilir.

Cem sırasında gerekli yerlerde, dede Türkçe dua okurken halkadakiler yere kapanırlar ve uzun süre "Allah, Allah!" derler.

İşte, Alevilerin yere kapanarak yaptıkları bu secde, yüzünde Tanrı belirmiş olan insana secdedir. İnsana secde, onun yüzünde beliren, kalbinde mekân tutan Allah'a secdedir. Alevilikte, namaz, Tanrı önünde eğilmek ve onu saygıyla duymak olduğundan, halka biçiminde oturup yapılan bu secde ve anış, halka namazı olarak adlandırılır.

Halka namazı kavramı; Alevilerin namazı reddetmediklerini, fakat onu farklı yorumladıklarını gösteren ilginç bir uygulamadır.

HALİFEBABA: Babalığın üstünde bir kademesidir. Babalığa kadar olan görevlendirme için yapılan erkanlar her yerde yapılabilir. Ancak Halife Babalık erkanı yalnız Hacı Bektaş Veli dergahında yapılabilir.

Üstün ahlaklı, özverili ve ilmi yönden olgunlaşmış tarikatı özümsemiş, yetenekli kimseler bu makama gelebilirler. Bu makama gelecek olanlarda manevi özellikler aranır. Zira bu makam (Hakkel yakın) makamı sayılır. İlmen yakın ve Aynel yakın aşamalarını tamamlamış kimseler ancak bu makama gelebilirler.

Başta Hazreti Pir'in postunda vekaleten oturan zat olmak üzere, dergahta bulunan Türbedar ve diğer Halifebabaların katılması ile bir kurul oluşturulur. Kurulda aday her konuda imtihana tabi tutulur. Kendisine şeriat, Tarikat ve tasavvuf hakkında gerekli olan tüm sorular sorulur. İmtihanı başarı ile veren aday, Halifebabalık erkanı ile giydirilir. Ve yine merasimle Halife Babalık icazetnamesi (diploması) verilir.

Halife Baba Hakkel yakın mertebesindedir. İbadet amelidir.

GÖREVİ: İkrar alıp nasip vermek, düşkünleri yargılayıp haklarında karar vermek; Ayin cemi yürütmek; baba, rehber, derviş ve talipleri denetlemek; bunlara yol göstermek ve sorunlarına çare ve çözüm bulmak.

HALİFELİK (MÜRŞÜDLÜK): Hacı Bektaş Veli Hazretlerin postunda, onun adına oturan zata Halife denir. Mücerret kolunda Mehmet Ali Hilmi Babadan bu makama oturan mücerret babaya Dede Baba denilmiştir.

Hacı Bektaş Veli soyundan gelen kimsedir. Şura suresinin 23.ayeti hükmüne göre, Peygamber soyundan gelmeyen kimse Peygamberi vekaleten temsil eden kimse yerine oturamaz. Ayette Peygamber soyuna bağlılık emredilmektedir. Bektaşilikte bu bağlılık; Hazreti Pir'in postuna onun soyundan gelen kimsenin oturması ile gösterilmiştir.

Sürekli olarak bu makama, Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelen ve kendilerine Çelebi denilen kimselerin içinden ahlaken ve ilmen üstünlük gösteren kimseler gelmiş postnişin olmuştur. Halende öyledir.

Mürşüd'lük makamına gelecek olan zat, önce aile içinde belirlenir. Posttaki mürşid Hakka yürüdükten sonra, hizmetleri yürütülür. Üç gün süren taziye ve hizmetlerden sonra, dördüncü gün Halife olacak zat gusül abdestini alır. Türbedar tarafından tarikat abdesti aldırılır. Toplanan Halifebabalar ve Babaların önünde giydirilir. Giydirildikten sonra özel merasimle postta oturulur.

Posta oturan Halife-i Pir'e bundan sonra biat edilir. Biat merasimle yerine getirilir. Başta türbedar olmak üzere kıdem sırasına göre Halifebabalar, Babalar sırasıyla postuna varıp başsağlığı ile birlikte bağlılıklarını bildirirler. Yani biat ederler.

Mürşid'in görevi elbette daha çoktur. Başta dergahı ve gelirlerini yönetmek. Anadolu'da yayılmış bulunan tüm Bektaşî, rehber, baba, halifebaba'ların kayıtlarını tutmak. Halifebaba ikrarı alıp nasibini vermek. Dergaha gelen misafirleri, devlet büyüklerini karşılamak ve bunlarla ilgilenmek.

Osmanlı İmparatorluğu içinde bulunan milyonlarca Bektaşî'nin maddî ve manevî sorunları ile ilgilenmeleri için babaları görevlendirmek, savaş halinde temsilci göndermek (genellikle bu görevi Yeniçeri Ağası yürütür.)

Resmî merasimlerde bulunmak. (Bu merasimlerin en önemlileri İstanbul'da yapılırdı) Ve daha pek çok görevle görevlendirilmiştir.

Halife-i Pir, Hakkel Yakın mertebesinde. Onun ibadeti daimidir. Gerek Halifebaba ve gerekse Halife, tarikat içinde Hakikat kapısındadır. Yapacakları en ufak hata onların bulunduğu makamı yitirmesine neden olabilir. Bu bakımdan son derece dikkatli olmak zorundadırlar.

Harabat: Meyhane... Tasavvufta, tekke, dergah. Tanrı'yı birleme yolunda olmak...

Haram: Bir inancın doğru bulmadığı kurallar, haksız kazanç, başkasının hakkını yemek vs.

Hatem: Yüzük. Mirac'da Ali'nin Peygamber'e Aslan donunda gözükmesi... Aslanı geçmesi için peygamberin hatemini vermesi. Peygamber miraçtan döndükten sonra Ali'nin yüzüğü ona göstermesi. Burada Ali'nin mürşitliğine işaret vardır.

HAMSE-İ ALİ ABA: (PENÇE-İ ALİ ABA) esas yazılışı (penç'a ali aba) dır. Aba altındaki beş kişi demektir. Ahzab suresi 33. ayeti geldiği ve Şura suresinin 23. ayeti indiği zaman iki kere Hazreti Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin Hazretlerini abasının altına alarak bunların kendi Ehli Beyti (Ev halkı) olduğunu ilan etmiştir. Bunlara saygı ve mutlak bağlılık emretmiştir. Bu nedenle her namazın sonunda mutlaka bunlara selam verilir. Haklarında salavat okunur. Bektaşilikte bu bağlılık tevalla ve tebarra inancı ile gösterilir. Konuyla ilgili -Ahzab suresinin 33. ayeti 'Evlerinizde oturun. İlk cahiliye yürüyüşü gibi kendinizi teşhir ederek yürümeyin. İbadet edin yoksullara yetimlere esirlere yardım. Allah'a ve Resuluna itaat edin. Allah sizden kiri, lekeyi gidermek istiyor. Ey Ehl-i Beyt, sizi tam bir şekilde temizlemek istiyor' -Şura suresinin 23. ayetinde 'Allah'ın iman edip barışa yönelik işler yapanlara müjdelediği işte budur. De ki: 'ben bu tebliğime karşılık sizden, Akrabamı sevmeniz dışında birşey istemiyorum. Kim bir iyilik /güzellik üretirse onun için, o ürettiğine bir güzellik daha ekleriz. Çünkü Allah Gafur'dur, çok affeder; Şekur'dur, iyiliğe karşılık verir/teşekkür eder' şeklindedir.

Hayır: Allah rızası için yapılan iyilik, yardım, gönül kazanmaya yönelik iyi iş yapma.

Hayrü'n-nisa Bacılar: Beş Bacı da denilen, Hz. Havva, Hz. Meryem, Hz. Asiye, Hz. Hatice ve Hz. Fatıma'dan oluşan, Kırklar mensubu kutsal bacılardır. Cem Birleme'de Meydana gelen bacılar, bunlara izafeten hizmet yaparlar.

HAZRETİ MUHAMMED'İN KIRKLARA KATILMASI: Makalat-ı İmam Cafer-i Sadık Hazretlerinde katılma öyküsü kısaca anlatılır. Bunu daha önce Miraç deyiminin açıklamasında ifade etmeye çalıştık.

Mescitte bulunan bu zatların hallerindeki olgunluğu, ruhlarındaki ilahi aşkın coşkusuna göre Tanrı Elçisi; Bu zatların namaz dışında neler yaptıklarını merak eder. Miraç olayından sonra merakı daha da artar.

Hıdırellez: Alevi kesiminde bayram olarak kutlanan günlerden birisidir. Bu sözcük Hızır-İlyas'tan bozmadır. Bunlar ab-ı hayat (ölümsüzlük suyu) içen iki ermiş olarak kabul edilir. Bunların yılda bir kez gül dibinde buluştukları var sayılır. Hızır karada, İlyas denizde bunaların yardımına koşmuş.

HIRKA-İ FAHR: Mürşid tarafından giydirilen hırka, Hırka-i Ali

Hilafet: Bir yönetimin ardından gelen yönetim. Halef olmak. Ardalık... Peygamberin sistemini başka bir kişi tarafından sürdürülmesi. Alevilikte ise, Pir'in yolunu sürdüren yeni ardalar ve onların yöntemi...

Hizmet: Kırklar Cemindeki 28 kişinin ifa ettiği ve bunlara izafeten cem ayinlerinde icra edilen törensel ibadetlerdir. Hizmet sayısı 18 olup, 12'si **erkan**'dır. Bu hizmetlerin tamamı ayin-i cem'i oluşturur. Cem'de en az 18 hizmet icra edilmelidir. Muhammed'in 40'lar cemine girdiği gibi Alevilik yoluna anca hizmetle girilir.

Hizmet Duası: Yapılan hizmetin bitiminde, Pir tarafından okunan duadır. Duanın içinde, hizmetin "Pir"inin ismi anılarak, Tanrı'dan hizmetin kabulü dilenir. Örnek: Saki, hizmetini bitirince Pir şöyle dua eder: "Hizmetlerin kabul ve makbul ola. Hak-Muhammed-Ali Dergahına yazıla. Saki-i Kevser Ali'yel Murteza'nın yaptığı hizmet ola. dil bizden, Nutuk Hünkardan ola. Gerçeğe Hü ... " Biten hizmetten sonra hemen yeni bir hizmete geçilmeyip ara verilecekse, Pir, hizmet duasının bitiminde, bağlı olarak "dar duası"nı da okur.

Hizmet Sahibi: Cem ayininde bir hizmeti yerine getiren görevli kişi veya kişilerdir. 18 hizmetin (18 post) 28 icracısı (sahibi) vardır.

Hora geçirme: Yemeği yemek. Horden, Farsça'da yemek demektir. Yenenin hoşla gittiğini ifade için, Hora geçti denir.

HORASAN ÇERAĞI: Diğer kandillerden önce, ocak makamının üzerinde ilk defa yakılan çerağın adıdır.

HU: Allah isminin son harfi olan H harfinin okunuşudur. Anlamı yine Allah demektir. Tarikatlarda zikir bu isimle bitirilir. İsmi Azam olarak kabul edilir. Nedeni tek harf oluşudur. Bölünemez, bütünlüğü vurgular.

Hutbe: Müsahip Cemi'nde okunan, ayet, hadis; gelmiş geçmiş nebi, veli ve din ulularının isimlerinin de sayılması Suretiyle yapılan uzun dua, yakarış. (Bak. Erkan hizmeti.)

Hü: Tanrı anlamında kullanılan ibadet/zikir sözcüğü. Tanrı, Hak, Allah. Hü çeken Bektaşî dervişleri. Hüda kendi gelen doğru olan doğru yola giren giden.

Hünkâr: Kutsal, evliya, veli anlamında Hacı Bektaş Veli'ye verilen unvan, ısım.

Hüseyini: Alevi... İmam Hüseyin yoluna bağlı olanlar.

Hüsiye: İmam Caferi sadığın öğrencisi yardımcısı kadın. Halife Harun Reşit'in huzurunda dönemin ulemasıyla ve önemli bilginlerle tartışıp, kaynaklarıyla Ehlibeytin haklılığını savunmuştur.

Hz. (hazreti): ön, huzur ulu makam İnanç ulularının adının önüne getirilen Farsça tamamlama eki, san, önder kutsal kişi.. Hz. Ali vs.

Hiz. Nuh'un tufanı: Sünnet'e tabi olanların zahiri ilimde boğulmasıdır.

Hiz. İbrahim'in ateşi: Gerçek ateş olmayıp Nemrud'un gazabıdır.

Hiz. Musa'nın asası: Odun parçası değil, onun delilidir.

İşık: Alevilere 15. ve 16. Yüzyıllarda verilen adlardan birisidir. Bu ad; Alevilerin bilgisizlik karanlığını aşip bilginin aydınlığıyla dirildiklerini; yani ışıktaydıklarını anlatmak için kendilerince de kullanılmıştır. Bu bağlamda ilk kullananın Hacı Bektaş Veli olduğu kabul edilir.

İbni Mülcem: 22 Ocak 661 günü zehirli kılıçla Hz. Ali'yi evinden çıkarken yaralayıp 24 Ocak 661 günü Hakka yürümesine sebep olan kiralık katil.

İBADET: Arapça tapınma, niyaz anlamına gelir. Sünni mezheplerinde ibadet, şeriatın koyduğu ilkelere uymaktır. Namaz, oruç, zekat, hac ve tevhid ibadet kavramı altında toplanan beş ana koşuldur. Alevi-Bektaşiler ibadeti niyaz kavramı içinde algırlar. Onlara göre, şeriatın koyduğu ilkeler, tarikat yolcusunun doğru yolu bulması, kötülüklerden arınması ve olgunlaşması için bir ilk basamak durumundadır. Şeriat, dört kapı sıralamasında ilk sırada yer alır. Kötülüklerden, eksikliklerden arınan ve yeterince olgunlaşan ve bir aşama olarak şeriat kapısını geride bırakan tarikat yolcusu için şeriat kurallarına, koşullarına uyma gereği yoktur.

İBAHE: Arapça mubah kılma, helal kılma bir işin yapılıp yapılmamasını serbest kılma, giderek dinsel yasaklar ve haramlar karşısında kendini özgür görme, serbest hissetmedir.

İcazet: İzin... Bir yerden ayrılırken okunan tercemana da icazet tercemanı derler. Eskiden dedelik veya rehberlik yapacaklara mürşit tarafından verilen belge, izin.

İhtilam: Sırrı ehil olmayan kimseye vermek hususunda dilin acele etmesidir. Böyle bir suç işleyen kimsenin ahdi yenilemesi lazımdır.

Temizlenmek: İmam'a uymak ve bütün diğer mezheplerin görüşlerinden sıyrılmaktır.

İlim: Bilgi. Tanrı'ya ulaştıran deneyim ve bilgi.

İKİ KEZ DOĞMA: Bu deyimle, hem ana'dan doğma, hem de mürşid'e pir'e bağlanma anlatılıyor. Hz. İsa 'bir insan iki kez doğmadıkça Tanrı'nın krallığına yükselemez' der. Virani Baba da Risalesinde 'Bir insan iki kez doğmalıdır. Anasından ve mürşidinden doğmalıdır' der. Aslında anadan doğan yalnız bedendir. O da gerek olan bir şeyin kopyasıdır. Gerçeklik dünyasına ise, mürşidin (pirin) etkisiyle doğulur. Anadan doğan 'Zulmat nuru'dur. Dinsel önderden (pirden) doğan ise 'Nuru hidayet'tir. Bunu bazı Alevi-Bektaşî ozanları şöyle belirtirler. Her kim erdi pire ol nurdur (Virani), Mürşide ermiyen Hakk'ı bilemez (Sırrı), Mürşidin var ise olursun insan/Mürşidin yok ise kalırsın hayvan (Teslim Abdal), Mürşidin nefesi Hak nefesidir (Hatayi), Mürşidine eyle özünü teslim (Hatayi), Canını Mürşidine eyle gör teslim (Bosnavi), Ballı Baba bir nefesinde bu öğretinin gereğini ve inceliğini, şeriata ters düşen, son derece uyumsuz görülen bazı inançların kavranmasını ancak bunları ve yolu çok iyi bilen pirin, mürşidin sağlayabileceğini şöyle vurgulayıp dile getiriyor:

Bir bina yap dört duvarın üstüne
Bir selam ver dört kapının dostuna
Üç sünnetin yedi farzın aslı ne
Gizli gizli bu sırlara ermeli
Mürşidini bulda müşkülün ara
Gene mürşidinden bulasın çare
Kavuşturur mürşid seni ol şara
Yavaş yavaş mürşidine varmalı

Mürşid, üç sıfat içinde tanımlanır; O mürebbidir, terbiye eder, o öğretmendir, her şeyi bilir ve sırası geldikçe tek tek ve açık olarak öğretir; eğitici, halife (pirin halefi) ve temsilcisidir, uygulamayı yapar ve yaptırır. Ustadır, dinsel yaşam sanatındaki izlenecek örnektir. Mürşidin işlevi değişiktir. Burada batı öğretilerindeki ve uygulamalarındaki anlamdan ayrı bir içerik ve anlam kazanmıştır. Onun aracılığıyla hakikat yaşanan bir olay haline gelir. Muhammed Suhreverdi Avarif u Maarif adlı eserinde Şeyh ile müridin karşılıklı görevlerini tam bir yetkinlik içinde araştırır. (s.14-23)

İKRAR: Tarikata girilmek için verilen söz, yola giriş töreni... İkrar cemi... Tarikata girmek Alevilik-Bektaşilikte ikinci doğum olarak kabul edilir. İkrar özel bir tören yapılarak alınır. Bu kavram Alevi-Bektaşiliğin temelidir. İkrarsız talip olmaz, düşünülemez de. İkrarın sufesi talib denilen candadır. İkrar ayininde (İkrar alma töreni) mürşid ya da dede tarikata girmek isteyen canın verdiği sözü, yaptığı açıklamayı dinler. Buna ikrar almak denir. Talip bu törenden önce mürebbi, rehber tarafından yetiştirilir, belli bir eğitim-öğretim aşamasından geçirilir. Aşamalar tamamlandıktan sonra Bektaşilikte büyük bir tören yapılır, bu yola giriş olan, ikrar ayinidir. Gerçekte tarikat baştanbaşa aşamadır, merdivendir, her aşamada, her evre, her basamak ve her makam birer birer geçilerek son amaca yani hakikat'a Tanrı'ya

varılır. Bu tören ilk aşamanın başladığı, ilk adım törenidir. Dönüşü olmayan bir yola girilmektedir, bu başlangıçtır. Gelene, yola girene bütün gerçekler anlatılır, çünkü dönüşsüzlük başlayacaktır, bu bildirilir. İkrar onun için çok önemlidir. İçten, özden, gönülden gelmesi, öyle yapılması, bilinç duruluğunda söylenmesi zorunludur. Çünkü ikrar gösteriş değildir. Riya götürmez, leke onun için ölümdür, sonudur. Onun için herkesin kendi gönlüne, özgür iradesine bırakılmıştır. Tarikata davet zorlama ögesi taşımaz. Yolu tanıtmak zorla değildir. İkrar korkuya da dayanmamalıdır. İkrarın ışığı sevgidir, doğruluktur, duruluk ve temizliktir. Çünkü dalmaya hazırlandığı umman o yapıdadır, o güzellihtir. Alevi olmamasına karşın Ali, oniki imam sevgisini içinde duyan, söz vererek, içini dökerek Hacı Bektaşî Veli yoluna bağlanırsa (ikrar-bend) olur. İkrarını bozmak, ikrardan dönmek, kırmak tarikatta en büyük suç sayılır. Her yıl görgüden geçerek ruhsal açıdan temizlenmeye, arınmaya, ikrar tazelemek denir ki, burada ikrardan dönmek söz konusu değildir. Tozları silme, gönlü silme, pası temizleme vardır, artık gönül alınmış durumdadır. Talibin iradesinin mürşidin rızasında yok olmasına (ikrar-ı imam) denir.

İKRAR VERMEK (İKRAR VERİP NASİP ALMAK) (EL ALIP EL TUTMAK): Aynı anlamda kullanılan deyimlerdir. Biat merasimi ile tarikata girmeye denilir. İkrar vermeyi gerekli kılan ayetler: Maide suresinin 35. ayeti, Mümtahine suresinin 12. ayeti, Fetih suresinin 10., 18. ve 19. ayetleri Mürşid'e bağlanma ve ikrar (biat) ayetleridir. Diğer bir deyişi de (El ele el Hakk'a)dır. İkrar merasiminde talibin eli ile rehberin elindedir. Rehberin eli Mürşid'in elindedir. Mürşüd'in eli inabe yolu ile Hz. Pir'den geçerek Hz. Muhammad'e oradan da Allah' ulaşır. Fetih suresinin 10. ayetinde (Allah'ın eli hepimizin elinin üstündedir.) buyrulmuştur.

İkrar Kurbanı (Cemi): Tarikata alınacak can için yapılacak cem ayini ve bunun için kesilen kurban. İkrar ayini de denir. İkrar için ayrıca bir ayin yapılabileceği gibi; daha önce ikrarı alınmış kişinin kurbanı, müsahip cemi ile birlikte de yapılabilir. Şöyle ki: Kişi evlenmeden önce mutlaka ikrar alma töreni yapılmalıdır. (İnsan Suresi 2, 3. ayetler gereği.)C*)

Bu tören sırasında bir horoz veya tavuk kesilerek cem yapılır. İkrar kurbanı ise, (ayrıca yapılmamışsa) müsahip ceminin yapılacağı gün, gündüzden iki müsahibin "ikrar kurbanı" niyetine tekbirlenip tıglanarak "akşam lokması" olarak canlara yedirilir.

İkrar ayini (töreni) şöyle yapılır: İkrarı alınacak genç ya da gençler (birden fazla kişinin ikrarı aynı anda alınabilir) traş olur, boy abdesti alır. Rehberi tarafından "yol" hakkında bilgilendirilir. İkrarı alınacak ev ya da cemevine Rehberi ile birlikte gelir. Pir huzurunda Rehberi ile birlikte iki rekat tarikat namazı kılar. Görgü-sorgusu yapılır. Pir tarafından "yol"un incelikleri, kuralları, emir ve yasakları anlatılır. Tüm bu kural, edeb ve erkana uyacağı sözü alındıktan sonra "İkrar alma" ayinine geçilir.

İkrarı alınacak kişi, bir horoz veya tavuk (veya kurbanla) dara durur. Duasını alır. Horoz veya tavuk (veya kurban) dışarıda tıglanır ve pişirilir. Bu arada içeride ikrarı alınacak kişi, Rehberi tarafından boynuna bir yağlık (tübent) bağlanıp, bu bağdan çekilerek (yalın ayak eşik yokladıktan sonra) diz üstü yürünerek Pir Meydanına getirilir. Rehber, "Selamün aleyküm tarikat erenleri. Şeriaten tarikata, Muhammed-Ali tarikına bir can getirdim, kabul eder misiniz?" der. Pir ve canlar "eyvallah" derler. Rehber, sağında olmak üzere Meydanda dizüstü Nesimi darına dururlar. Pir, tarikatla ilgili bilgiler ve öğütler verir. İkrarlanan kişiye, bu kurallara uyup uymayacağını sorar. Rehber ve can "eyvallah" derler. Pir, yine de o cana düşünme fırsatı vermek için "Git iyi düşün, bu kurallara uyabileceksen gel" der. Rehberi yağlıktan tutarak eşik yoklatır (diz üstü yürünerek). Yeniden Meydana getirir. Bu işlem üç kez tekrarlanır. Üçüncü gelişlerinde Pir, tarikat, marifet ve hakikatle ilgili öğretici ve eğitici telkin ve öğütlerde bulunduktan sonra can'dan bunlara uyacağına dair söz alır. Söz aldıktan sonra "Aşığa mana, davaya nişan" yemini verir, canlar niyazlaşır. Rehber ve can da Meydana niyaz ederler. Rehber, canın boynundaki yağlığı çıkarır. Rehber önde, can arkada Pir'in önüne varıp niyaz ederler, el-etek tutarlar. Pir, canın biatını alır. Rehber önde, can arkada, halkadaki canlarla teker teker niyazlaşılır. (Can, büyüklerin ellerini öper). Meydanda, Rehber sağda, ikrarı alınan can solunda dara dururlar. Pir, dua eder ve Meydana niyaz ederek çekilirler. Carı yapılır ve Pir, hizmet duasını eder.

Eğer kurban kesilmiş ise cem ayini yapılır. Kurban kesilmemiş ise, cem ayini Müsahip cemi ile birleştirileceğinden ayrıca cem yapılmaz. Kesilen tavuk pişirilmiş olarak getirilir, (diğer yemeklerle birlikte) hep beraber lokmalar yenir ve Pir'in destur'uyla dağılır.

İkrar veren kişi (Hz. Muhammed'in üçüncü Biat alma törenine izafeten) Tanrı'ya söz vermektedir. Pir'in elini tutarak söz vermesindeki amaç, Pir'in Postuna ve onun aracılığı ile Tanrı 'ya söz vermiş olmaktadır. Bu inanç ve düşünce, "el ele, el Hakk'a" düsturu ile ifade edilir.

İmam Zeynel Abidin: 4. İmam, Kerbela katliamında çocuk yaşta kurtulan Hz. Hüseyin'in oğlu.

İmam Caferi Sadık: 699-765 kendi adına okulu (öğretisi) buyruk isminde kitabı olan 6. imam. Cemde 12 post (makamda) zakir/aşık imam Cafer postunu temsil eder.

İsmiazam: İnsan...

İNABE, İNABELİ: Pişman olma, dönme, görünür günahlardan öte, iç kusurlardan arınıp Tanrı'ya yönelme, halktan Hakk'a sığınma. Bir mürşidin müridi olma, manevi bir hizmette bulunmak için bir mürşitten izin isteme, mürşit tarikata girmek isteyen inabe verir, talip böylece derviş olur. Maide suresinin 35. ayeti emrine uyularak bir mürşid'e bağlanmaktadır. Mürşit ayetteki vesiledir. Konuyla ilgili Maide suresinin 35. ayetinde "Ey iman edenler Allah'tan korkun; ona varmaya vesile arayın. O'nun yolunda gayret gösterin ki, kurtuluşa eribilesiniz" buyrulmuştur.

İNANÇ KAYNAĞI: Bektaşilik dinin uygulamaya ait hükümlerini Kur'an'dan aldığı gibi sosyal hayata ait uygulamaları da Kur'an'dan alır. Kısaca Bektaşiliğin inanç kaynağı dördtür.

Birincisi Kur'an-Kerim. İkincisi gerçekten Peygambere ait olan sözler. Üçüncüsü başta Hz. Ali olmak üzere gelmiş geçmiş bulunan Oniki İmama ait kutsal sözler, Dördüncüsü Hz. Pir'in söz ve uygulamalarıdır.

İNSANİ KAMİL: Olgun, yetkin insan. İlk kez İbnül Arabi tarafından kullanılan bir terim. Bektaşilikte, dört tür insan vardır. Her birinin kökeni dört öğeden birine dayanır, yine her biri bir kapıyla temsil edilir. Her insan kamil olmak için 4 aşamadan geçmek zorundadır.

1)-Abitler: Şeriatı temsil eder. Kökeni havadadır. Gelişmemiş, olgunlaşmamış, kötülükten arınmamışlardır. Din kuralları ve yasalarla ancak eğitilebilirler.

2)-Zahitler: Tarikatı temsil ederler. Kökenleri ateştir(od'dur). Kötülüklerden arıma evresidir. Bu aşamada insan herkese iyilik etmeye çalışır.

3)-Arifler: Marifeti temsil eder. Kökenleri su'dur. Bu evre gönül yolunda en yüce düzeye ulaşma aşamasıdır. Tanrısal sırlara, insan burada erişir.

4)-Muhibler: Hakikati temsil eder, Kökenleri toprak'tır. Hakk'ı görme, zaman-zaman içinde Tanrısal güce ulaşıp onda erime evresidir.

Hacı Bektaş Veli "Makalat" ında insanları bu şekilde sınıflandırır. Muhittin Arabi "Fusus ül Hikem" adlı yapıtında "Tanrı kendi sıfatlarının görünmesini dilediği için, kendisinin görünebileceği, sırrını gizleyebileceği mikrokozmos bir varlık olan insanı kamili yarattı" der. Nasıl tohum kendisinde ağacı barındırıyorsa, insanda en azından kendi içinde makrokozmos olanı taşır. İnsan-ı kamil bir ve çoğu birleştirir. Evren sürekli varoluşu içinde ona bağımlıdır.

Evliyalar bir kişi ile konuşurken aniden dünya giysilerini değiştirerek aynı durumda olan dostunu egemenliği altına alarak ona gök kümeleri arasında bir yolculuk yaptırmak suretiyle, Tanrı'nın huzuruna götürebilirler. İnsanın böyle nitelikleri kazanabilmesi, tam olgunluğa erişebilmesi, insanı kamil'lik noktasına varabilmesi için öngörülen bütün aşamaları birer birer geçmesi gerekir. Normal insan ancak bu dört kapı, kırk makamı, dört unsuru geçerek, ruhunu ve benliğini ergin ve yetkin duruma getirir, kamil insan olarak ilahi sırra ulaşır. Kamil insan, maddi dünyanın görünen ya da görünmeyen bütün giysilerinden kurtulmuş, tamamen tanrısal sırlarla, güzelliklerle donanmış, dop- dolu olmuş insan demektir. Gaybi Baba; bunu şöyle dile getirir:

Bir ağaçtır bu alem; Meyvası olmuş adem
Meyvadır maksut olan; Sanma ki ağaç ola

Tasavvuf öğretisinde bunlara değişik aşamalarda değişik adlar verilir. Sayıları 300 veya 366'dır. Üçler, yediler, kırklar, dörtler, budela, kutup gibi Tanrı ile insan ve onun dünyası arasındaki iletişim ve ilişkiyi bu evliyalar sağlar. İnsan-ı kamilin Tanrı'ya dönüşüm düşüncesi Hz. Peygamberin "Herşey aslında dönecektir." hadisiyle doğrulanır. İnsanı kamil, bu dünyada insanoğlunun varabileceği en son aşamadır. Böylece tinsel melekse varlıkların giysilerine bürünerek dünya giysilerinden kurtulacak ancak 300 inanan vardır. Bunlardan biri kutup olarak bilinir. Bunlar arasında da kendi içlerinde tinsel hiyerarşi mevcuttur. Kutup göçtüğünde otorite sırasında bulunan üç kişiden biri seçilir. Üçlü sonraki yediliden tamamlanır.

İSTEKLİ: Tarikata girmek isteyen kimseye denilir. Bektaşî hiyerarşisinin ilkinin meydana getirir. İsteklilik suresi bir yıl veya daha az olabilir.

Tarikata girmek isteyen kimse, en yakın tanıdığı Bektaşî cana isteğini söyler. Can, arkadaşını rehberine götürür. Rehber tarikata can alma görevini yapamayacağından, adayı Baba'ya veya Mürşid'e götürür. Baba adayı dinledikten sonra, adayın bilinen veya bilinmeyen durumuna göre düşünme süresi verir. Bu süre bir yıl olabildiği gibi daha az da olabilir. Bu durum adayın diğer Bektaşî canları tarafından iyi bir insan olarak tanınmasına bağlıdır. Aday Bektaşî kurallarına uygun ise bu süre elbette kısa olacaktır.

Adayın Baba tarafından kabul görülüp, kendisine düşünme süresinin verilmesinden itibaren isteklilik başlamıştır. Aday artık istekli olmuştur.

İstekli verilen süre devamınca diğer Bektaşî canları, özellikle kendisini Baba huzuruna götüren Rehber tarafından dikkatle izlenir. Tarikata uymayan bir davranışı görülürse uyarılır. Davranış kabul edilebilir nitelikte değil ise o zaman isteklilik sona erdirilir.

'Talibe istekliye bir ay sınav yapılır. Bu yolağın temel kurallarındandır, çoğu kez de istekliye şunlar sorulur:

1-) Mertlik Nedir?	Yeri gördüm, mert oldum.....
2-)Zindelik Nedir?	Piri gördüm, zinde oldum.....
3-)Başta ne var?	Tac-ı devlet...
4-)Alnımda?	Namaz-ı taat....
5-)Kanımda?	Feth,i kudret....
6-)Gözümde?	Nur-ı velayet...
7-)Kulağımda?	Bang-i namaz....
8-)Burnumda?	Rayiha-i Cennet....
9-)Ağzımda?	İmam-ı şehadet...
10-)Göğsümde?	Kur'an-ı Hikmet....
11-)Elimde?	Dest-i velayet...
12-) Belimde?	Kemer-i hidayet...
13-)Dizimde?	Dem-i hizmet...
14-)Ayağımda?	Erkan-i meşayih...
15-)Ardımda?	Ecel...
16-)Önümde?	Kısmet..

Kâbe: Gönül...

Kâbe, nebi; babı (kapısı), Ali; Safa, nebi; Merve, Ali'dir.

Kadıncık Ana (Sırsucu): Kırklar Ceminde Hz. Fatıma'nın "**Sırsuyu Hizmetine**" izafeten, cem ayininde Sırsucu hizmetini yerine getiren bacıya denir. Postu, halka dışında, Gözcü postunun yanındadır. (Daha fazla bilgi için bak. sırsuyu.)

Kadıncık Ana: Pir Ana, Hünkârın Sulucakarahöyük'e (Hacıbektaş) geldiğinde yanında kaldığı ve sonra ona hizmet eden, görüşlerini yaşatan, Alevilikte önemli yeri olan kadın. Bacıyanı Rum Anadolu kadın teşkilatının lideri.

Kafdağı: Eski inanca göre, dünyayı çepeçevre kuşatan dağ. Burada devler, ejderhalar bulunmuş. Zümrüdüanka'nın yuvasının da burada olduğu sanılmış.

Kafdağı, insanoğlu için bilinmez ve başarılması zor işin sembolü olmuştur.

Kahveci: Kırklar Ceminde Hz. Veysel Karani'nin görevine izafeten cem ayininde çay-kahve ikramını yapan kişidir. Halkada postu vardır.

Kalender: İslam ülkelerinde Alevi topluluklarından birisine üye olan... Bunlar da abdallar gibi Alevilikte bulunan bir dereceyi anlatırlar. Kalenderler, sufizmin dünyayı boşlamak yönünde en dikkat çeken unsurlarından olmuşlardır. Bu unvanı kullanan Çelebilerden Alevi dedesi Kalender Çelebi 16. Yüzyılın ilk çeyreğinde Anadolu'da Osmanlı baskısına karşı ayaklanmıştı.

KALIBI DİNLENDİRMEK: Vefat etmek.

KALU BELA: Kur'an da çok geçen bir ifadedir: (6/30; 7/171; 40/53; 57/13; 67/ 9) 'Bela' sözü Kur'an da Hakk'ı ikrarda çok geç kalındığının bir işareti olarak olumsuz (negatif) bir soruya olumlu (müsbet) bir yanıt verilirken sürekli kullanılır. Kur'an ın 6.suresinin 30.ayetinde olduğu gibi 'Onları, Rablerinin huzuruna çıkarıldıkları zaman bir görsen. Allah: Bu gerçek değil mi? der; Evet Rabbimiz hakkı için gerçektir; derler. Allah'ta öyleyse inkar etmenizden ötürü azabı tadın' der. Öte yandan, Bektaşiler Allah'ın Hakikatine ezelden beri tanımışlardı. Bezmi Eles'te Tanrı bütün ruhları toplayarak bu şölende sorar: 'Senin Efendin (Rabbin) değil miyim' orada bulunanlar (evet-beli) derler. Bunun için onlar (ruhlar) mesti medhuştur (dış biçimden çok içsel deneyimle) yönlendirilenlerdir. Dört kapı kırk makam ilkelerinin konulmasındaki amaç, Tanrı'sal sırların mürşid, öğretmen eliyle yavaş yavaş, azar azar öğretilmesini kutsal hakikatlerin böylece kavranmasını sağlamaktır. Kalu bela ise bu sırlardan, gerçeklerden birisidir.

Kamber (Sofracı): Kırklar Ceminde Hz. Kamber'in "**Sofracı**" hizmetine izafeten, cem ayininde sofra hizmetini yerine getiren kişidir. Halkada postu vardır.

Kamberiye: Hazreti Ali'nin seyisi Kamber adına eskiden takınılan kuşak.

Kamili insan: insanı kamil, olgun bilinçli üstün insan, tanrısal tanrı ile bütünleşmiş insan. Kamili toplum sınıfsız sömürsüz toplum, Alevilikte rıza şehri.

Kan almak: Küçük aptes bozma anlamına kullanılır.

KAPIYI SIRLAMA: Cem evinin kapısını kapatma.

Kara Kazan (Lokmacı): Kırklar Ceminde Hz. İmam Aliyy'ün- Naki'nin görevine izafeten, cem ayininde bu hizmeti yerine getiren kişidir. Halkada postu vardır. Lokmanın pişirilmesinden ve payedilmesinden sorumludur.

Kaygusuz: Pilav. Kaygusuz'un Mısır'dan mürşidi Abdal Musa Sultan'a pirinç yollama menkıbesine dayanır.

Kazayağı: Köy Alevilerinin Allah –Muhammet– Ali üçlüsünü simgelemek üzere kazayağı biçiminde yaptıkları süsleme.

Kefen = Hakka yürüyen (ölen) bir kişiye mezara koymadan önce sarılan beyaz bez.

Kelime-i şahadet: Alevilikte Sünnilik arasındaki en önemli ayrım, kelime-i şahadetin sonuna eklenen, “Ali, Tanrı'nın velisidir” anlamına gelen “Ali'yyün veliyullah”tan doğar.

Kelime-i tevhit: Aleviler Kelime-i tevhit'i şöyle söylerler: “La ilahe illallah, Muhammed'en resulullah, Ali'yyün veliyullah”

Kemberbeste: Talibin beline sarılan tıgbande, Allah, Muhammed, Ali için üç düğüm atılması ile oluşan kuşak.

KERAMET: Tanrı'nın izniyle erenin (evliyanın) göstermiş olduğu olağanüstü ancak, gerçek olaydır.

Kerbela: Irak'ta imam Hüseyin ve yandaşlarının katledildiği ve türbesinin bulunduğu yerin ismi.

Kerbela Şehidleri(*): Kerbela'da İmam Hüseyin'le birlikte şehid olan 64 kişi ve İmam Hüseyin'in Küfe'ye gönderdiği amca oğlu Hz. Müslim ile şehid olan 9 kişidir. Toplam şehid sayısı 73 olup, şehadet sırasına göre isimleri şöyledir: 1. Riyah oğlu Hur, 2. Hur oğlu Ali, 3. Urve (Hur'un kölesi), 4. Riyah oğlu Mıs'ab (Hur'un kardeşi), 5. Amr Kelbi oğlu Abdullah, 6. Hasan-i Hemedani oğlu Berir, 7. Veheb (Kelbi), 8. Halit oğlu Ömer, 9. Ömer oğlu Halit, 10. Hanzala oğlu Said, 11. Abdullah-i Muhyi oğlu Ömer, 12. Malik oğlu Vekkas, 13. Ubeyd oğlu Şerih, 14. Avsece-i

Azerbaycani oğlu Müslim, 15. Müslim-i Azerbaycani'nin oğlu (ismi bilinmiyor), 16. Rafi oğlu Hilal, 17. Abdullah-i Yezmi oğlu Abdurrahman, 18. Müslim Mazeni oğlu Yahya, 19. Urve oğlu Abdurrahman, 20. Enes oğlu Malik, 21. Muta oğlu Ömer, 22. Utbe-i Vekkas oğlu Haşim, 23. Aliyy'ün Murteza oğlu Fazl, 24. Mezahir oğlu Habib, 25. Harir oğlu Hamza, 26. Muhacir-i Cafi oğlu Zeyd, 27. Ma'kel oğlu Enes, 28. Hassen oğlu Zehir, 29. Cafer (İslam ordusunun müezzini), 30. Haris oğlu Yusuf, 31. Utbe oğlu Malik, 32. Faris (İmam Zeynel Abidin'in hizmetçisi), 33. Sad oğlu Hanzala, 34. Ziyad Şaabi oğlu Zeyd, 35. Abdullah oğlu Sa'd, 36. Haris oğlu Cebave, 37. Cebave oğlu Ömer, 38. Mikdad oğlu Muhammed, 39. Deccane oğlu Abdullah, 40. Saad (Ebu Talip'in kölesi), 41. Rebia oğlu Kays, 42. Seviyd oğlu şit, 43. Farrat oğlu Ömer, 44. Müslim Hammad, 45. Müslim Akil oğlu Abdullah, 46. Akil oğlu Cafer, 47. Abdurrahman Meczub İlahi Şarib, 48. Cafer oğlu Abdullah'ın oğlu Muhammed, 49. Abdullah oğlu Avf'ın oğlu Muhammed, 50. Avf oğlu Avn, 51. İmam Hasan oğlu Abdullah, 52. Enes oğlu Muhammed, 53. Deccane oğlu Sa'd, 54. Firuzan (İmam Hüseyin'in kölesi), 55. İmam Hasan oğlu Kasım, 56. İmam Ali oğlu Ebubekir, 57. İmam Ali oğlu Osman, 58. İmam Ali oğlu Avn, 59. İmam Ali oğlu Abdullah, 60. İmam Ali oğlu Celal Abbas, 61. İmam Hüseyin oğlu Ali Ekber, 62. İmam Hüseyin oğlu (Masum) Ali Asgar (Abdullah Ekber), 63. İmam Hüseyin oğlu (Masum) Kasım, 64. İmam Ali oğlu İmam Hüseyin Aleyhisselam.

Ayrıca, Kerbela faciasından kısa bir süre önce Küfe'de şehid olan 9 kişide şunlardır: 65. Hani Baba (Urve ve Hz. Ali'nin kızkardeşi Ümmehani'nin oğludur), 66. Muhammed-i Kesir, 67. Muhammed Kesir'in oğlu (ismi bilinmiyor), 68. Kays A'rabi, 69. Gülam Selman (Basra'da şehid oldu), 70. Akil oğlu Müslim, 71. Meşkur (Hz. Müslim'in çocuklarının zindancısı) 72. Müslim oğlu Muhammed, 73. Müslim oğlu İbrahim.

Kesret: Çokluk: Tasavvufta, aslında tek olanın değişik görüntülerinin ortaya çıkması...

Kesrette vahdet: Çoklukta teklik: Vahdeti vücud. Her şeyin birden (Tanrı'dan) ibaret oluşu...

Kevser: Cennet'teki soğuk, tatlı, insanı hiç susatmayan havuz ve suyu. Bunun sakisi Ali'dir. Cemlerde alınan şerbet veya dem de Kevser'in sembolik hali sayılır.

Kible: Alevilikte, insanın yöneldiği yer yine insan olduğu için, kible insandır. İnsanda bulunan gönüldür.

Kırk budak = Kırkları kırk makamı temsilen Hacıbektaş dergahında bulunan mum ışık mumluk şamdan,

Kırklar: Alevi inancına göre, Tanrı'nın ruhları yarattığında yaratılan, her devir ve zamanda yeryüzünde bulunduklarına inanılan Kırk ermişlerdir. Batını itikatta, tasavvuf ehli mü'minin inancına göre, Allah tüm kainatı başı boş bırakmamış, yaşayan veli kullarından bir takım grupları, zamanın imamı önderliğinde görevlendirmiştir. Bunlar; Üçler, Beşler, Yediler ve Kırklar şeklinde devam etmektedir. Vaktin imamının vefatı halinde üçlerden biri vaktin imamı olmakta; her gruptan dünya değiştiren biri olduğu zaman, bir alt gruptan onun yerine yükselme olmaktadır. En son grup olan Kırklardaki boşalma ise halktan tamamlanır.

Kırklar: Alevilikte kutsal 40 kişinin oluşturduğu meclis. Bunların içinde Selman ve Hazreti Ali ile Fatıma Ana da vardır. Bunların kadın erkek olduğu ayırt edilmemiştir. Öyle ki Peygamber bile buraya ancak yoksulların hizmetçisi olmayı kabul ederek girebilmiştir. Kırklar meclisi ise Alevilerin sünni ideolojiye karşı tepki olarak oluşturduğu konumu anlatır. Cemevi, Kırklar Meydanı'dır. Cemde sunulan içecek de Kırklar Dolusu/şerbeti diye nitelendirilmiştir.

Kırklar Cemi / meclisi: Mitolojik anlatıma dayalı 40 ulu kişinin tanrı varlığı ile bütünleşip tek varlık olduğu Alevi Cemlerine kaynak gösterilen toplantı. Alevi inancının temel ibadet şekli, ayini-cem.

Kırk Makam(*): Dört kapı olan, şeriat, tarikat, marifet ve hakikat kapılarından her birinde bulunan onar makamdır. Bu makamlar şunlardır:

Şeriat ve Makamları:

Şeriat: Din kurallarının şekle bağlı olarak yerine getirilmesidir. Makamları:

- 1- İnanmak; [Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, kıyamet gününe, kadere, hayrın Allah'tan, şerrin (kötülüğün) kişinin kendi nefsinden ve amelinden geldiğine inanmaktır.]
- 2- İman etmek; (Allah'tan başka Tanrı olmadığına, Muhammed'in onun kulu, elçisi ve Peygamberi olduğuna tanıklık etmek; namazı doğru kılmak, zekatını vermek, oruç tutmak, hacca gitmek.)
- 3- İlim öğrenmek; (Bilmek, bilerek ibadet etmek.)
- 4- İhsan sahibi olmak; (Allah'a saygılı, baş eğerek ve edebe uyarak kulluk etmek.)
- 5- Evlenmek; (Hem farz, hem de sünnet gereğidir.)
- 6- Helal yemek ve giymek;
- 7- Sünnet ehli ve canlarından olmak;
- 8- Şefkatli ve merhametli olmak;
- 9- Helal kazanmak;
- 10-iyiyi emretmek, kötüyü men (yasak) etmek.

Tarikat ve Makamları:

Tarikat: Aynı dinin içinde, tasavvufa dayanan ve bazı ilkelerle birbirinden ayrılan Tanrı'ya ulaşma yollarından her biri.

Makamları:

- 1- Yola girip, Pir' den el tutmak, günahlara tövbe etmek;
- 2- Mürid olmak (Bir mÜfşide bağlanmak);
- 3- Giyim-kuşamıyla tarikata uygun olmak;
- 4- Korku ile umut arasında olmak (Kıyamet günü Allah'ın rahmetinden umut kesmemek);
- 5- Hizmet etmek;
- 6- Nefsi ezip, yok etmek;
- 7- Allah'a dönmek (yönelmek);
- 8- Meslek edinmek;
- 9- Canlara girmek, nasihat dinlemek, herkese sevgi beslemek ve göstermek;
- 10-Aşk, şevk, fakirlik ve kanaatkarlık sahibi olmak.

Ma'rifet ve Makamları:

Ma'rifet: Ustalık ve hüner göstererek, şüpheden arınmış mutlak bilgi ile Tanrı'ya ulaşma yolu.

Makamları:

- 1- Edebli olmak;
- 2- Allah'tan korkmak;
- 3- ikrar (kabul etme, söz verme) ve tasdik (doğrulama, onaylama) etmek;
- 4- Nefis terbiyesi, açlık ve kanaatkarlık;
- 5- Utanmak;
- 6- Cömert olmak;
- 7- ilim sahibi olmak;
- 8- Sükünet ve düşkünlük (miskin olma);
- 9- Kalp ile gönüie uymak ve hoşnut kılmak;
- 10- Kendini bilip tanımak;

Hakikat ve Makamları:

Hakikat: Tanrı'nın sıfatını görmek, sırlarına ermektir.

Makamları:

- 1- Mütevazı (alçak gönüllü) olmak, incinmemek, istekte bulunmamak (dilek ve iradeyi Tanrı'ya bırakmak);
- 2- Kainata tek bir bakışla bakıp, hükün1 vermeden (kişileri sözkonusu etmeden) iyiliğin ve kötülüğün kendisini görmek;
- 3- Yemek, giyim gibi dünya malını Allah rızası için dağıtmak;
- 4- Ölmeden ölmek (nefsini yok etmek);

- 5- Hiç bir yaratığa zarar vermemek;
- 6- Hoşsohbet, olgun olmak; mürşide tam istekle uymak;
- 7- İyi ve olgun kulların girdiği yola girmek;
- 8- Kendisinde görülen kerametleri gizlemek;
- 9- Sabretmek, Tanrı'ya yakarmak, Tanrı'yı birlemek ve O'na ulaşmak;
- 10- İç gözüyle gözlemek, İlm-i ledün (Tanrısal bilim) öğrenmek.

KIZILBAŞ: Uhud savaşında Hz. Muhammed'i korumak için Ebu Dücan'e'nin başındaki sarık kana boyanmış kızıl olmuştu. Hayber savaşında Hz. Ali başına dönmeme anlamına gelen, şehid olmayı hedefleyen kırmızı sarık sarmıştı. Sıffin savaşında Muaviyenin askerlerinden ayırt etmek için, Hz. Ali askerlerinin başına kırmızı sarık sardırılmış, kendide bağlamıştı. Hz. Ali Kufe'de evinin önündeyken İbn-i Mülcem tarafından başından kılıçla yaralanmış, başındaki bez akan kanlarla kızıl taca benzemişti. Safevi'lerden Şah Firuz bazen başına kırmızı külah giyerdi. Yine Safevi'lerden Şeyh Cüneyt'in oğlu Şeyh Haydar babasını öldüren Sultan Halil'den öç almak için Şirvan'a yürürken, askerlerine kırmızı sarık bağlattı. Şah İsmail ordusu kırmızı sarık bağlardı, kızılbaş ordusu olarak anılırdı. (Hasan Basri Erk, Tarih Boyunca Alevilik,s.36)

Gerçekte ise Alevi-Bektaşileri sevmiyenler onlara hakaret olsun diye onlar için bu sözcüğü kullanırlardı. Kızılbaşlar, Rafiziler, Alevi-Bektaşilerden ayrı bir topluluk değildir hepsi birdir. Sonradan katılma da değildir. Bunu pek çok Alevi-Bektaşî dile getirmektedir.

Agahi,mezhebim Şia, Alevi,Bektaşî, Kızılbaşım

Şehidi- Kerbela'nın fırkatından akan yaşım

Hüseyin derdini bir kimseden sorma a kardaşım

Dile Zeynel Aba'dan sor, dilerse Zeyneb anadan sor **Agahi (XIX.yy.):**

Gidi yezit bize Kızılbaş demiş

Meğer Şah'ı sevdi dese yeridir

Yetmiş iki millet sevmedi Şah'ı

Biz severiz Şah-ı Merdan Ali'dir **Pir Sultan (XVI.yy.):**

Ehl-i imana Kızılbaş dediler ey Kemteri

Nesd-i münkire Bi-hamdi-lillah Kızılbaş olmuşum **Kemteri (XVIII.yy.):**

(İnkarcılar Kızılbaş olmak Allah'a şükredilecek bir şeydir. Onlardan ayrı olmakla mutluyum) diyor. XIII ve XVI. yüzyıl Anadolu'sunda Babailik, Abdallık, Bektaşilik, Hurufilik, Kalenderilik, Hayderilik, Kızılbaşlık, Hüseynilik, Bedreddinli, Taptuklu gibi bir çok batini zümreler oluşmuştu. Bunlar bütün tarihi kayıtlarda mevcuttur. Tarihi kaynaklarda, Osmanlı dönemi el yazmalarında, İrandan "Kızılbaş" diye söz edilmekte, Anadolu ve Türkmen oymaklarından da "kızılbaş taifesi" diye bahsedilmektedir.

O çağlarda, Bektaşilere nispeten saygılı davranıldığı halde, Kızılbaş ve Rafizi dedikleri Türkmen aşiretleri çeşitli baskılara uğramakta, sürgüne gönderilmektedir. II.Beyazıt Bektaşilere yakınlık gösterip himaya ederken, onlarla hiç bir inanç farkı olmayan Türkmenleri Kızılbaş diye Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutlukta adalara sürgün etmiştir.

Kızıldeli: Bektaşilikte şarap. Kızıldeli Sultan, Seyyid Ali Sultan'ın lakabı olup bugün Bulgaristan'ın Dimetoka ilinde dergahı vardır.

Kirve Kirvelik = Alevilikte erkek çocukların sünnet edilmesi dolayısıyla, çocuğa/lara başka bir ailenin 2. anne baba olarak seçilmesi geleneği. Aynı aileden kirve olmaz, kirveler birbirine ve çocukları maddi manevi sorumludur, kirve çocukları birbiri ile kardeştir ve evlenemez.

Kul Hakkı: Bir kişinin, başka bir kişi veya kişilerin hakkı olanı gasbetmek, çalmak veya başka bir yolla (rızası dışında) eline geçirmesidir. Bu hak, maddi olabileceği gibi, manevi de olabilir. Bir malı almakla, söylenecek bir sözle gönül kırılması da aynı sonucu doğurur. Her ikisinde de kul hakkının ihlali söz konusudur. Onun için, Alevilikte "**eline, diline, beline sahip olmak**" düsturu getirilmiştir. Bu düstura uyan kişi, kul hakkını üstüne geçirmez.

Kuran: Hakikatler kitabı. Kuran-ı samit (Sessiz Kuran): Bu Kuran, yazılı haldeki harflerden, cümlelerden oluşan metindir. Kuran'ın şeklini anlatır. Kuran-ı natık: Konuşan Kuran. Kuran-ı Natık, Hazreti Ali'dir. Bu sözü o Sıffin'da, Kuran'ın mızrakların ucuna takılması sırasında söylemiştir. Dediği özetle şudur: "Bu bir hiledir: Mızrakların ucundaki Kuran değil, yazılmış sayfalarıdır. Asıl Kuran buradadır: Ben Konuşan Kuran'ım."

Kurân: Hz. Muhammet'e yansıyan bilgilerin onun tarafından yorumlanmasıdır.

Alamut İsmailileri de denilen Nizariler, buna benzer tevilleri değişik konularda yapmışlardır. Yalnız bütün alevi topluluklarında (Örneğin, Anadolu'daki 12 İmam Aleviliğinde) ve her bölgede aynı tevilin yapıldığı ve kabul gördüğü söylenemez.

Kurban: Nefis... Hak yoluna kendi canından geçen insan... Cemde, lokma edilerek yenilen koyun, ekmek veya elma... Horoz, yoksa tuz, yoksa, bir tas su bile kurban yerine geçer.

Anadolu Aleviliğinin bugünkü kurallarını önemli ölçüde Hacı Bektaş Veli ardası Abdal Musa belirlemiştir. Bu nedenle kendisi büyük saygı ile anılır. Abdal Musa adına özel cem yapılır ve özel kurban kesilir. Abdal Musa, bu yönüyle Hacı Bektaş Veli'den bile öne çıkar.

Kurban Rehberi: Cem ayininde, kurban dualanmadan önce, kurban sahibi tarafından Meydana getirilerek Pir'e dualatılan ve kurbandan önce tıglanan (kesilen) tavuk veya horozdur.

Kurban tıglamak: Kurbanı kesmek. Tığ Farsça'da kılıç demektir.

KUTUP: Arapça kutb sözcüğünden bozma. Değirmenin alt taşına yerleştirilen ve üst taşın dönmesini sağlayan demir anlamına geliyor. Tanrı'nın yeryüzünde yaşayan vekili olduğuna ve Tanrı adına tarikatta bulunduğu inananları, dahası evrenin ruhu olarak algılanan en büyük mertebedeki Veli'dir. Kutb-i alem, Kutb-ül akbat, Kutb-ül arifin, Kutb-ül ekber adlarıyla anılır. Hz. Muhammed'e bu amaçla "Kutb-i risalet" lakabı verilmiştir. Tarikat inancına göre Kutup alemin ruhu alemde onun bedenidir. Her şey onun etrafında döner ve onun sayesinde hareket eder, yönetir. Her dönemin bir kutbu, sahibi vardır. Tanrı kutbun isteğini geri çevirmez. Dünyayı yöneten ve gayb ricali (rica ül gayb) olarak bilinen 366 ermiş evliya vardır, Bunların başı, evreninde çevresinde döndüğü kutubdur. Kutup bu 366 ermişten biridir, onlar arasından seçilir. Kutup olmasaydı evren bir kaos içine düşerdi. Bu kutsal ermişler, insan vücudundan çıkarak bir melek varlığına dönüşme yetkisine sahiptirler. Bedensiz bir ruh olarak bütün dünyayı, evreni dolaşabilirler, dilemeleri durumunda Allah'ın huzuruna bile çıkabilirler. Bunların kendi aralarında ruhsal bir hiyerarşi vardır. İlk sırada kutup yer alır. Bunu üç mukaba, dört evlad, yedi ve kırk abdal izler. Kutup inancı, insanı yücelten bir buluş açısı getirir. Evreni koruyan ve taşıyan insanların kendisi özellikle insan-ı kamildir; sürekli bir bilgilenme sürecini gerekli kılar, bugün doğru olan, yarın yanlış olabilir, düşünce çelişe çelişe, bir diyalektik düzen içinde ilerler, gelişir. Her zaman ve her yerde uyulması zorunlu doğmalar içeren kutsal kitap yoktur. Kamil insanın düşünceleri vardır. Tanrı evreni böyle bir diyalektik düşünce sistemine bağlı tutmaktadır. Bu sistem içinde herşey gelişip, gelişmektedir. Tanrı tecellisi sürekli değişir, hep aynı değildir.

Körit: içinin pisliğiyle dergaha gelip, hem dergahın ekmeğiyle karnını doyurup, hem de fesatlık yapan art niyetli adamdır.

Lamekan: Mekansız. Tanrı. İlahi Hakka ulaşan kişinin durumu.

LEDÜN İLMİ (GAYB İLMİ): Hızır Peygambere ait olan gizli ilim. Ledün: Birinin yanı, huzuru. Tanrı katı

Lokma: lokma, inançla ilgili dağıtılan verilen her türlü yemek, yiyecek, kurban yemeği... Yemekten bir parça. Yemek yiyelim, yerine; Lokma edelim, lokma görelim, derler.

Makalat: Hünkar Bektaş Veli'ye (1210-1271) ait olduğuna inanılan kitap. Alevi-Bektaşî inancının temel ilkeleri, etik kurallarını öğretileri içeren yapıt..

Mangır: Para. Mangır, paranın en adisi, en ufak bölümüdür. Bu deyimde parayı aşağılık görme ifadesi vardır.

Mani, Manicilik : inançları akla uygun yorumlama, iyilik kötülük, el, dil bele sahip olma gibi ilkeleri içeren İranlı Mani tarafından (300) kurulan, eski İran ve çevresinde yaygın bir inanç, öğreti.

Marifet: Bilgi beceri, Alevi öğretisinde her boşluğu dolduran koniye de, dengede duran, yüksek bilgi sırlara erişmiş bilgin becerikli kişi, su ile özleştirilen birçok derin anlamı olan 3 kapı. (Bak 6. bölüm)

Mazdek, Mazdekçilik : İranlı Mazdek (535) tarafında kurulan, kamucu, eşitlik ve paylaşım felsefesine dayalı eski İran dini.

MEAD _ ADALET: Tevhid, Nübüvvet ve İmamet makamlarından gelen emirlere itaat derecesini belirten tanrısal karardır. **MEAD:** Bu kararın uygulanmaya konulmasıdır.

Mehdi: Gayb gizli aleminden çıkıp, dünyada adalet dirlik düzen kurmak için geleceğine inanılan 12. İmam. Muhammed Mehdi (869 -).

Mengüş: Evlenmemiş Bektaşî dervişlerinin kulaklarına taktıkları at nalı biçimli küpe.

Merhaba: selam selamlama, Alevilikte selamlaşmada en çok kullanılan terim.

Mersiye: Ağıt, Kerbela olayını konu alan şiir deyişler.

Mevali: Köle

Mevt: Ölü. Ölmeden önce ölmekte olan bireyin durumu.

Meydan: Alevilerde ibadet yeri olan cem evinde toplanılan cemde oluşturulan halkanın ortası. Bu tören odası meydan diye adlandırılır. Buraya Hak meydanı, mahkeme, ulu mekan. ibadet meydanı, Erenler Meydanı, Kırklar Meydanı da derler.

Meydan: Cem ayininde hizmetlerin yapıldığı, halkanın ortasında kalan boşluktur. Dar Meydanı, Görgü Meydanı, Hakk Meydanı, Kırklar Meydanı gibi isimlerle de anılır. Meydanın, girişe göre sağ ucunda Mürşid veya Pir oturur. Hizmet sahipleri ve sin (yaş) sırasına göre canlar sıralanır. Meydana çıkan hizmet sahipleri ve herhangi bir nedenle Meydana çıkan canlar Meydandan çekilirken, geri geri çıkarlar. Hiç bir şekilde Meydana (Dolayısıyla Mürşid ve Pir'e) sırt dönülmez.

Meydancı: Kırklar Ceminde Hz. Fazlî'nin görevine izafeten cemevinde, cemevinin temizliğini ve tertip düzenini sağlayan görevlidir.

MEYDAN TAŞI MAKAMI: Meydan taşı makamı simgeseldir. Ayin cem meydanının ortasında bulunur ve iki şeyin simgesidir.

1-Birincisi: Cemevi Allah adının anıldığı yerdir. Diğer bir deyimle ibadet evidir, Allah evidir. Arapçada Beytullah denilir. Her Alevi-Bektaşî ayin cem yaptığı evi Beytullah olarak kabul eder. Kabe'de bulunan Beytullah'ı kutsallaştıran Hacer-ül esved, Hac zamanında mutlaka ziyaret edilmesi gereken kutsal makamlardan birisidir.

Bektaşîlik; görerek inanma esprisinden yola çıktığı için Beytullah olarak kabul ettiği Cemevi'nde bulunan, yaklaşık Hacer-ül esved taşı büyüklüğünde ve siyah renkli olan bu sembole meydan taşı denilir. Meydanın tam ortasında bulundurulur.

2-İkincisi: Meydan taşının sembolize ettiği ikinci anlam ise Velayetname'de geçer.

Hız.Pir, Anadolu'yu işgal etmek için gelmekte olan Moğol ordularına karşı halifelerinden Karadonlu Canbaba'yı gönderir. Moğol orduları henüz Müslüman olmuş değildir, çoğu Hristiyan dinine bağlı ve Müslümanlığı kendilerince kafir saymaktadır. Karadonlu Canbaba ise Tanrı'nın gizliliğine ulaşmış, olağanüstü Tanrısal güç sahibi bir erendir.

Moğol ordusuna varan Canbaba, ordu komutanına vararak "Müslüman olmadan Anadolu'ya giremeyeceklerini, eğer girecek olurlarsa başlarına pek çok belanın geleceğini söyler."

Dervişin gerçekten manevi gücünün olup olmadığını öğrenmek isteyen Moğol ordu komutanı önce Canbaba'ya güçlü bir zehir verir. Canbaba Allah'ın ve Mürşid'i Hacı Bektaşî Veli'nin himmetleri ve kendi kerametiyle zehiri işaret parmağından bir kaba bal olarak akıtır, balı komutanın eşine içirir.

Komutan bu keramete inanmaz, bu kez Canbaba'yı büyük bir kazanın içine elleri ve ayakları bağlı olarak oturtur. Başını su içinde bırakacak şekilde kazanı su ile doldurur ve kazanın altına da üç gün

ateş yakar. Üç gün kaynayan kazan suyu, soğuduktan sonra Canbaba yine Allah'ın ve Pir'inin himmeti ve kendi kerametiyle canlı olarak kazandan çıkar.

Bunu da sihir sayan Moğol ordu komutanı bu kez odunlardan bir dağ meydana getirir. Odunları tutuşturur. Canbaba'ya ateşe girmesini, eğer ateşten de sağ olarak çıkarsa kendisine teslim olacağını (Mürid olacağını) söyler. Moğol ordu komutanının koşulunu Canbaba bir şartla kabul eder. Canbaba'nın koşulu; bu ateşe Moğolların orduda bulunan din büyüğüde girecek, böylece kimin dininin Hak olduğu, gerçek olduğu anlaşılmış olacak.

Moğol ordu komutanı Canbaba'nın şartını kabul eder. Canbaba Moğolların din büyüğünün elinden tutarak ateşe girer. Bir kaç gün yanmakta olan odundan dağ, nihayet üçüncü gün bir küle dönüşür. Duman tüten küllerin arasından canbaba çıka gelir ve kolunu Moğol ordu komutanına doğru uzatır. Açtığı avucunun içinde Moğolların din liderinin yanmamış parmaklarını gösterir ve der ki:

-Bize elini verdi eli kurtuldu. Eğer gönlünü verse idi tümünden kurtulurdu.

Bu ilahi olağanüstülük karşısında Moğol komutanı müslümanlığın gerçek ve uyulması gereken din olduğunu anlamış olur. Ordusu ile birlikte Canbaba'nın önünde Kelime-i Şahadet ve Kelime-i Tevhidi okuyarak Müslüman olur. Moğolistanın Şii yani Alevi olmasını bu olaya bağlayanlar vardır.

Canbaba bu son kerameti de Pir'inin himmeti ve Allah'ın izni ile gösterir. Canbaba ateşe girdiğinde Hacı Bektaş Veli Hazretleri büyükçe bir karataşı, meydan ortasına getirir. Halifelerinden birisine üç gün boyunca gece ve gündüz üzerlerine su dökmelerini emreder. Halifeler üç gün boyunca meydan ortasındaki karataşa su dökerler ve her dökülen su buhar olup havaya çıkarmış. Bunun nedenini Hz. Pir'den sorduklarında:

-"Karadonlu Canbabam şimdi ateşin içindedir. döktüğümüz su biizniteala Canbaba'ya ulaşmakta ve onun söndürmekte. Çıkan buhar Canbaba'dan çıkan buhardır," diyerek yanıt verir.

Hz. Pir'in meydan ortasına koymuş olduğu karataş (meydan taşı) adı ile anılmıştır. Bu gün ayin cemlerde meydan ortasında bulunan (meydan taşı) Hacer-ül esved'den sonra ikinci olarak bu olayı da sembolize eder.

Cami ve meydan: Meydan odası, Bektaşî ve Alevi'nin ibadet mahalidir. Bunu cami ile mukayese edelim (Bedri Noyan Dede Baba'dan özetle)

Camiye gündüz girilir, orası sırata tabidir. Meydana ise gece girilir, zata mazhardır. Yani cami gündüz açık, gece kapalı; meydana gündüz örtülü, gece açıktır. Cami sıfatlar âlemi, meydan, zat-ı ilahi sırrıdır.

Camide şeriat, meydana marifet vardır.

Camide ibadet, meydana ibadetle beraber tevhit için toplanılır.

Cami, Âl-i İmran suresindeki "İnsanlar için ilk kurulan ev Mekke'deki evdir ki kutludur" diyen ayetlerle sınırlıdır. Meydan ise "Hangi tarafa dönerseniz Allah'a ibadet ve itaat ciheti orasıdır" lüzumundadır. Meydan Beyt-ül mukaddes'tir. Kutsal evdir. Gayb erenlerinin (Rical ül-gayb) toplantı yeridir. Mahşer yeridir. Uhrevi doğuş alanıdır. Meydan ezelin başlangıcı, ebedin sonudur. Can alınıp can verilen, peyman (yemin, söz) alınıp ikrar verilen yerdir.

Meydan, öğünülen kabirdir. Ölmeden ölen için, ezeli kudretin meydana vurduğu "Nun velkalem" noktasıdır. Âdem'in mebbe ve miadıdır (önü-sonu). Meydan, ezeli sahne, Ali'nin isteği, tecelli makamı, Tanrı evi, İlâhi aşk bahçesi, Tanrı sırrının niyaz sayfası, Yaratıcı'nın sırlarını meydana vuruş alanı, âşıkların cennetidir.

Cami, Bakara suresindeki "Yüzünü mescid-il haram tarafına döndür" ayeti ile sınırlıdır. Meydan, "Doğu tarafı da, batı tarafı da Allah'ındır" hükmüne uymuştur.

Cami, dünya meydanı, meydan, büyük mahşerdir. Cami, hayat örneği; meydan, ebedi hayata götüren ölüm sahnesidir. Camide ibadet, borcu ödemek; meydana niyaz, Mirac'a varmak içindir.

Cami, güven yeri; meydan kurban yeri, sonsuz saltanat yeridir.

Camide taştan mihrap ve duvar var. Meydanda nurdan Elestü mihrabı...

Camide kibleye dönüş var, meydana karşılıklı kible oluş... Camide hoca ve müezzin var, meydana mürşit ve rehber... Camide sonradan konma bir minber var... Meydanda, Muhammet tahtı var; Tanrı elçisinin Gadiru Hum'daki konuşma kürsüsü var... Camide Muhammet ezanı; meydana muhabbet ezanı var. Camide yazılı Kuran, meydana konuşulan Kuran okunur.

Camide, "Amin, amin" derler; meydana "Allah, Allah!.."

Camide, ateş korkusu, Cennet için yalvarış (havf ve reca) varken, meydana her ikisinden de geçilerek Tanrı rızası ve cemalet aranır, bulunur.

Meydan odasının duvarlarında münasip resim ve yazılar, sanatkârane yazı levhaları bulunur.

Meyhane: İçki içilen yer. Tasavvufta tekke veya dergah. Tanrısal sırra ulaşılan yer.

Mihman: Konuk... Alevilikte misafire çok önem verilir. Her gelen konuk Hz. Ali olarak görülür ve en iyi biçimde ağırlanır. Bu saygı, hem insani, hem dini bir zorunluluktur.

MİM DUASI: Bu terim Kul Himmet tarafından ifade edilen fikre yapılan yollamayı anlatmak için kullanılır. Mutlak birlikten kaynaklanan ilk aşamada Ali ile Muhammed'in ilk harflerinin yazılı olduğu görülür. Bu nedenle mim duası Nur u Muhammed'in bir tezahürü sayılır. "Kırpiklerinde mim duası yazılmış" dizesinde geçer.

Mi'rac: Kelime anlamı, yukarı çıkma, yükselme demektir. Hz. Muhammed'in Tanrı'nın emri ile Cebrail rehberliğinde Tanrı huzuruna çıkıp **"Doksan bin kelamı"** (sessiz ve sözsüz olarak) söyleşmesi (alması) olayıdır. Doksan bin kelamın, otuz bini Şeriate, altmış bini Tarikata aittir. Mi'rac dönüşü Hz. Muhammed **Kırklar Dergahı'na** uğrar. (Görülen kişilerin Mi'raca gittiği kabul edilir ve "Mi'racınız kutlu olsun" dileğinde bulunulur.)

MİRAC: İsteklerin nasip almasıdır. Peygamberin Tanrı yüzünü, Hak yüzünü görmesini temsil eder.

Arapça, uruç, yukarıya çıkma, yükselme, merdiven anlamına gelir. İslamiyette Hz. Muhammed'in Kudüs'ten göklere yükselerek Tanrı katına çıkma olayını anlatmak için kullanılır. İkrar verip, nasip alma da Hak yüzünü görme anlamında algılanır. 'İkrarın kutlu olsun' şeklindeki kutlama ifade edilen bir söz söylenir. İslam inanç ve kaynaklarına göre Hz. Muhammed Peygamberliğinin onuncu yılında Recep ayının 27. gecesi Tanrı'nın bir tansığı olarak evinden alınıp önce Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürüldü, orada göklere Tanrı katına yükseltildi. Kur'an-ı Kerim'in bir çok ayetinde bu olaya değinilir. Miraç tansığının Kudüs'e değin uzanan ilk aşaması İsra suresinde açıklanır. Diğer açıklaması ise tamamen hadislere dayanır. Bu nedenle Sünni ve Şia inançlarında miraç mucizesi bir birinden farklı içerik, anlam ve kimlikler kazanmıştır.

Sünni inancına göre; Hz. Muhammed evinde ya da Kabe'nin avlusunda uyurken Cebrail (A.S) yanına gelir, göğsünü yararak kalbini çıkarır, yıkar, O'nu Burak'a bindirerek bir anda Kudüs'e götürür. Hz. Muhammed burada, öteki bir çok peygamberlerin ruhlarıyla karşılaşır ve onlara İmamlık yaparak iki rekat namaz kıldırır. Sonra Cebrail ile birlikte **'MİRAC'** denilen olağanüstü varlığa binerek birinci göğe yükselir; ardından meleklerin yardımıyla yedinci göğe değin çıkar. Buradan 'Sidret-ül münteha'ya kadar Cebrail'in yardımıyla yolculuğuna devam eder. Daha öteye Refref adlı olağanüstü varlığı kullanarak gider; en sonunda Reften'tende ayrılarak Tanrı huzuruna ulaşır. Söylenceye göre Hz.Muhammed tarafından ümmetine bu gecede üç armağan ulaşır.

1-) İslam itikadı ilkelerinin özetlendiği Bakara suresinin son iki ayeti.

2-) Allah'a ortak koşan ya da onun varlığını tanımayanların dışında kalan tüm ümmetinin cennete gireceğinin müjdesi.

3-) İslam dininin en başta gelen ibadeti olan beş vakit namazın farz kılınması.

Alevilik-Bektaşilik inancında ise mirac tansığı çok farklıdır.

Onlara göre, Cebrail (A.S) Hz. Muhammed'e Hakk'ın davetini bildirir ve O'na rehberlik eder. Semada önlerine bir aslan çıkar ve bir ses 'aslan senden bir nişan ister, yüzüğünü ver' der; Hz. Muhammed yüzüğünü aslanın ağzına atar, yola devam eder, bu arada içinden "Amcan oğlu Ali burda olsaydı bu aslanın hakkından gelirdi" diye düşünür; sonunda Hz.Muhammed'e Hak tecelli eder ve Hakk'ın yüzünü görür; sessiz ve sözsüz olarak doksan bin sır söyleşirler.

Hz.Muhammed miraç dönüşünde, Kırklar'ın sohbetinde cemde oldukları eve uğrar, içeri girmesine izin vermezler; bir kaç gaybten uyarılar sonucu ancak 'Yoksulların hizmetçisiyim' dediğinde buyur eder, içeri alırlar. Selmani Farisi dışarıda görevli olduğu için içeride 39 kişi vardır. Hz. Ali'nin yanında oturan Hz. Muhammed 'sizler kimlersiniz' diye sorar, onlarda "Biz kırklarız, hepimiz bir gönül, bir cihetiz, birimiz ne ise varımız odur" derler. Hz.Muhammed kanıt (delil) isteyince Hz. Ali kolunu neşterle yaralar, hepsinin kolundan aynı anda kan akar, Bir damla kanda çatıdan düşer, bu Selman'ın kanıdır. Daha sonra Selman elinde bir üzüm tanesiyle içeri girer. Hz. Muhammed'e 'Ey yoksulların hizmetçisi bu üzüm tanesini bize pay et'der. Hz. Muhammed, o sırada Cebrail (A.S)'ın getirdiği nur tabakta üzüm tanesini ezerek şerbet yapar, hepsi bu şerbetle sarhoş olur ve ayağa kalkıp 'Ya Allah' diyerek semah dönmeye başlarlar.

Tasavvufi açıdan Alevi-Bektaşilere göre burada Cebrail, Hz.Muhammed'in sezgisel aklıdır. Hz. Muhammed kendi sezgisel aklı ile (Cebrail) ulaşp yorumladığı şeylerin nereden geldiğini anlamak, bilmek ister. Söylenceye geçen Kırklar Meclisi Batın alemin, Gayb aleminin,Tanrısal alemin, Bezm-i

elest'in karşılığıdır. Muhammed'in ruhuda gayb aleminden olduğundan, her şeyin kırklar meclisinden geldiğini sezer ve onların bulunduğu kapıyı çalar, bu anlamda ve kapsamda miraç Hz. Muhammed'in Kırklar Meclisine katılması, Ali'nin yolunu bulmasıdır. Hz. Muhammed'in bu meclise katılmasını ve Ali'nin yolunu tanıması Alevi-Bektaşilerde ikrar verme, nasip almak şeklinde yorumlanarak bu işlemlere hep 'MİRAC' adı verilir. Miraç temizlenme, arınma ve nefsin ölümüdür. Tarikat yoluyla yeniden doğuştur. Anasız-babasız olarak dünyaya yeniden geliştir. Bu yeni yaşamda mürşid baba; rehber ana olarak algılanır. Miraç olayını anlatan şiirlere ve semaha 'Miraçlama' denir.

Simgesel düzeyde miracın işlendiği miraçlama, kısa bir semahtır. Bunda bir sıra izlenir, söz öpülerek alınır, çalınmaya başlanarak nefes ve deyiş denen parçalar okunur. Mürşid görevindeki dedenin işaretiyle sema başlatılır, ilk sema miraçlamadır. Bu sema kısa olup yeldirme bölümü ve duası yoktur. Temel iki ana figüre dayanır; uçma olayının işlendiği el kol hareketiyle, yürüyüş ve ayak hareketleri..

MİRACNAME: Çıkılacak yer, merdiven ve farsça name; mektup anlamına gelir. Hz. Muhammed'in miraç yolculuğu ve kırklar meclisine katılışını anlatan dinsel yapıtlara verilen ad.

Mi'raclama: Hz. Muhammed'in Mi'rac'a gidişini, Tanrı ile görüşmesini ve dönüşünde Kırklar Dergahı'na uğrayışını ve burada geçen olayları konu alan, zakirlerin (aşıkların) saz eşliğinde okuduğu, üç bölümlü nefestir.

Miraç gecesi: Yukarı çıkma yükselme, Hz. Muhammed'in tanrıyla görüştüğüne inanılan gece, 'batın düşünsel yolculuk' iç inançsal seyahat, yetişmek, ermek görgüden geçmek 'miracın kutlu olsun'.

Muhabbet: Bilim sevgi Hak'a halka bağlılık, konuşmak değerlendirmek, ders çıkarmak öğrenmek, diyalog içinde olmak, cem tutmak, bilgi görgü paylaşmak, bilinçlenmek vs.

Muharrem: İslam takviminde 1 ay, Muharrem orucu, Kerbela da imam Hüseyin ve yandaşlarının katledilmesi dolayısıyla (680) tutulan 10-12 günlük matem orucu. Muharrem Alevilerde yaygın bir isim.

Muharrem orucu: Kurban bayramından 20 gün sonra başlayan, Alevilerin İmam Hüseyin'in şehit edilmesinden duydukları üzüntüyü dile getiren oruç. 10 Muharrem günü biter. Sonunda aşura denilen çorba veya yemek yenilir.

Münafık: İçi dışı bir olmayan. İnanmadığı halde inanır görünen.

Mürşid: Kelime anlamı, kılavuz, uyarıcı, yol gösterici demektir. Hz. Muhammed'i temsilen hareket eden, üstün aşamalı tarikat ulusudur. Mürşid mutlaka Muhammed-Ali soyundan gelmeli, alim ve yetkin olmalıdır. Talibe göre, Pir postuna oturan Dede'nin görgü-sorgusunu yapan ve onu "talip üstüne gönderen" Mürşidtir. Pirlerin dedeleri dervişleri yönlendiren onların bağlı olduğu üst düzeyde sözü yasa niteliğinde inanç önderi, lider.

Mürşidle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de bir çok ayet vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Maide 67, Kalem 10-14, Sad 26, İsra 73-75, Şura 15.

Mürit: gözünü kulağını açıp pirinin sözünü can kulağıyla dinleyip öğrenendir.

MÜRÜVVET: Adamlık, insanlık, yiğitlik; büyüklük, ululuk, bağışlama anlamlarına gelen Arapça bir sözcük. Tarikatta suç işlemiş birinin meydanda dara durup kendisi için mürüvvet meydanı açılması istemesine (mürüv-vet dilemek) denir. Yine tarikatta suçlunun, düşkünün geri topluma dönebilmesi için; küçük suçlarda kırk gün sonra, büyük suçlarda verilenin bitimini izleyen günlerde yapılan törene (mürüvvet meydanı) denir. Meydan taşına, mürüvvet taşı da denilir.

MÜSAMERE: Tarikatta gece sohbeti anlamına gelen bu Arapça sözcük, daha çok bir tiyatro deyimidir, oyun, piyes, sözlü tiyatro oyunu anlamlarına da gelir. Tarikatta, tasavvufta Tanrı ile insan ruhu arasında yapıldığına inanılan gizli görüşme, Tanrı'nın gayb aleminde ariflere hitabı olarak değerlendirilen bir deyimdir.

Müşahip (Yol Kardeşi): İki Alevi ailenin (karı ve kocanın), dünyada ve ahirette kardeş olmalarıdır. Temeli, Hz. Muhammed ile Hz. Ali'ye dayanır. Hz. Muhammed Medine'ye hicret edince, bir Medine'li ile bir Mekke'liyi müşahip yaptı. Kendisi de Hz. Ali ile müşahip oldu. Müshiplikte amaç, iki tarafın da birbirlerine maddi ve manevi her konuda destek ve yardımcı olmasıdır. Sen, ben değil "biz" ilkesinin yaşama geçirilmesidir. Müshiplik, "Müşahip Cemi" ile gerçekleşir.

Bu sistem ile, hem sosyal dayanışma oluşmuş, hem de bölüşümcü bir anlayış yaratılmıştır. Çünkü müşahiplerin malı birbirinin malıdır. İşte ve sıkıntıda bu aileler birbirlerine yardıma koşarlar. İnsanların müşahip olarak görülmeleri cem töreni ile gerçekleştirilir. Bu cemlere de görgü cemi adı verilir.

Müşahip Cemi (Erkanı, Kurbanı): Müshiplik töreninin yapıldığı cem ayinidir. (Ayrıntıları ilgili bölümde açıklanmıştır.)

Müşahip Hutbesi: Bak. Hutbe.

NADİ ALİ: Arapça "Ali'ye seslenme, Ali'yi yardıma çağırma" anlamlarına gelir. Alevi-Bektaşiler sabah ve akşam vakitlerinde ya da törenlerde bu duayı okurlar. Bu duanın Türkçe çevirisi şöyledir: Hz. Ali'de olağanüstü haller göründü, sen varisler (vehiller) arasında onun yardımını bulursun. Her üzüntülü ve sevinçli anlarında Ali'nin dostluğu sana yetişir ve kolaylıkla açılır" Bu anlama gelen Nadi Ali duasıyla ilgili bazı söylenceler vardır. Uhud savaşı sırasında bir ara güç duruma düşen Hz. Muhammed, Cebrai'l'den öğrendiği Nadi Ali duasını okur. Bunun üzerine savaş yerinde bulunmayan Medine'de olan Hz. Ali "Lebbeyk, buyurun" diyerek Hz. Muhammed'in yardımına (carına) yetişir. Savaşçıları yüreklendirerek onu güç durumdan kurtarır. Bazı kaynaklar Nadi Ali'nin kızılbaş şairlerinden Zugay lı Huzai'nin bir dördlüğünden alındığını yazarlar.

NAKİB'LİK (HİZMETLİLİK): Bu makam ilk kez Hz Muhammed tarafından oluşturulmuştur. Miladi 622 yılında Hac zamanında, Medineli kırksekiz mü'min Peygambere biat etmek için gece yarısı Mekke ile Medine arasında bulunan Akabe mevkiine gelirler. Peygamber bunların biatını aldıktan sonra, hizmetinde bulundurmak üzere oniki mü'mini Nakib olarak seçer. Tanrı, Peygambere biat eden kadın ve erkek bu kırksekiz mü'min hakkında Fetih suresi 10.ayetini indirir.

Hazreti Muhammet tarafından yapılan bu uygulama, Alevi-Bektaşiler tarafından aynen sürdürülmektedir. Seçilen oniki hizmetli yalnız ayin cem zamanında hizmet verirler. Bunun dışında tarikatla ilgili konular olduğu zaman görevlerini sürdürebilirler. Görevleri tarikat ve erkanla sınırlıdır.

Nasip almak: Tarikate girmek.

Naz-Niyaz (Dem-Yemiş): Dem-yemiş hizmetinin cem ayinindeki adıdır. (Naz-niyaz hizmeti bölümünde ayrıntılı açıklama yapılmıştır.)

Nazar: Nazar, bakış demektir. Bektaşiler, "Ehl-i dilin nazarı toprağı cevher eder" diye nazara değer vermişlerdir. Bakış ile güzellik görülür. Yine onunla aşka ve gerçeğe varılır. Pirin nazarı ile, yani insanı olgunlaştıran bir bakışın himmeti, yardımı ile canın da gözü açılır. Ondan sonra bakma, görme haline döner.

Bektaşiler, karşısındakine siz yerine Nazarım derler. Bu da, "Görüşü benim gibi olan" demeye gelir.

Nefes: Didaktik Alevi şiirlerine verilen addır. Dedenin veya pirin manevi gücüne de nefes denilir.

Nefs (nefis): İnsanın içindeki yıkıcı arzular ve kötü duyguların tümü. Alevi felsefesinde insan nefsi, onun için "en büyük düşman" (adu-yı ekber) kabul edilmiştir. Bu nedenle de "en büyük savaş" insanın kendi içinde, kendi nefesine karşı verdiği savaştır. Aleviler; gaza ya da cihat deyince Sünnilikten çok farklı olarak, insanın kendisini terbiye etmesini anlarlar. Bunun için de Şah Hatayi, "Âdem öldürsen kan olmaz./Nefis öldürsen kan olur" diyerek bu düşüncüyü hayata geçirmiştir.

Nevruz – Newroz: 21 mart Hz. Alinin doğum günü, yeni gün yeni yıl, baharın başlangıcı, kurtuluş günü. Nevroz Orta Asya ve orta doğuda birçok inanç ve kültürde bayram olarak kutlanır. Nevruz sultan Cemi.

Nezir: Adak, armağan anlamındadır. Uğur olsun, bereket olsun diye dedeye verilen hediyeye de nezir derler.

Niyaz: Niyaz önemli erkândan biridir. Sözlük anlamı, yalvarma, dua demektir. Sevilen, sayılan, kendisine bağlılık duyguları beslenen bir insana, mürşide karşı yapılan hürmettir, onun önünde eğilmedir. Sosyal ve dinsel durumları aynı olan bireylerin yanaklarını birbirine değdirerek hafif uzaktan kucaklaşması da niyazlaşmadır. Allah, Muhammed, Ali aşkına, deyip yeri veya Mürşid'in elini öpmeye de denilir. Yer öpülürken sağ el sol elin üstüne konulur, sağ elin üstü öpülür. Böylece tüm ayin cem adına kendi elini öpmüş olur. Ceme katılan erkekler erkeklerle, kadınlar kadınlarla niyazlaşarak birbirlerinden razı olduklarını gösterirler. Niyazlaşma, toplumda barışın olduğunu, sorunun bulunmadığını gösterir. Alevi niyazını gerici kesim, insana tapma gibi yorumlamış ve yermiştir. Niyaz, gerçekte niyaz edilen insan yoluyla Allah'adır...

Dedeye karşı olan niyaz duruşu peymançe (Aslı pay maçan) şöyledir: Sağ ayak başparmağı sol ayak başparmağı üzerine konur. Kollar göğüste sağ üstte, parmaklar düz ve açık olarak çaprazlanır. Her elin orta parmağı ucu öbür taraf omuzbaşı istikametine gelecek şekilde tutulur. Baş, biraz öne eğilmiş olarak durulur.

Ayak başparmaklarını üst üste koymaya ayak mühürlemek derler. Bu niyaz duruşunu almaya da peymançeye geçmek derler. Bu duruşa, dara durmak da denilir.

Tanrı gizli bir hazineydi; bilinmek istedi evreni ve insanları yarattı, insan aşk ile aşk içinde yaratıldı. Alevi-Bektaşilikteki niyazın kökeni bu inanca dayanır. İnsana dönülerek, insan kible sayılarak, büyük yaratıcıya, Allah'a yalvarılır, yakarılır. Diğer yandan ise, insan şerefendirilerek, onurlandırılarak Tanrı'nın kendisini tanımasına, bilmesine katkıda bulunur, böylece Tanrı'nın da insana gereksinmesi olduğu vurgulanmış olur.

Niyaz (Secde): Sözlük anlamı, yalvarma, dua etme demektir. Tanrı insanı yaratırken kendi nurundan kattı. Dolayısıyla insan, Tanrı'nın bu tecellisidir. İnsan kiblelidir. İnsana niyaz, Tanrı'ya niyaz demektir; Tanrı'ya yakarına ve duadır. Niyaz (secde), toprağa değil, ademe (insana) yapılır. Hacc 32. ayet gereğince niyaz Allah'ın kutsadığı nişanelerine hürmet kalplerindeki Allah sevgisi ve İmamların takvasındandır. Kur'an-ı Kerim'de secde ile ilgili bir çok ayet vardır. Bazıları şunlardır:

Bakara, 34: Hani biz meleklerle (ve cinlere): Adem'e secde edin demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O, yüz çevirdi ve büyüklük tasladı böylece kafirlerden oldu.

Hicr, 28: Hani Rabbin meleklerle demişti ki: "Ben kupkuru bir çamurdan şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım.

Hicr, 29: "Ona şekil vereceğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın.

Hicr, 30: Meleklerin hepsi de hemen secde ettiler.

Sad, 71: Rabbin meleklerle demişti ki: Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım.

Sad, 72: Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfördüğüm zaman, derhalona secdeye kapanın.

Sad, 73: Bütün melekler toptan secde ettiler.

Secde, 15: Bizim ayetlerimize o kimseler inanır ki, onlarla kendilerine öğüt verildiğinde, secdelere kapanırlar ve hiç böbürlenmeyerek Rablerine hamd ederler.

Bu ayetler nedeniyle insan, toprağa değil, Adem'in bir uzvu olan eline (yani Adem'e) niyaz eder.

Dört türlü secde (niyaz) vardır:

1. Secde-i Hamd: Allah'ın zatına yapılan ibadet secdesidir. Secde Süresi 15. ayet gereğidir.

2. Secde-i Tahrir: Hz. Adem'e meleklerin yaptığı secdedir ki, Bakara 34; Hicr 28,29,30; Sad 71, 72, 73. ayetler gereğince yapılır.

3. Secde-i Ta'zim: Yusuf Suresi 4. ve 100. ayetler gereğince yapılır ki, hürmet ve değer vermeyi içine alır.

4. Secde-i Ubudiyyet: Bağlılık secdesidir ki, 1. ve 2. Akabe biyatlarında ve "Biat-ı Rıdvan"da Hz. Muhammed'e yapılan "Biat Secdesi" ve Gadirü'l-Hum'da Hz. Ali'ye "Vasi-i Resul" olarak yapılan "Biat secdesi"dir. Bir adı da "Secde-i niyaz"dır. Pirlere yapılan secde de, Hz. Aliyyü'l Murteza'nın evladı olarak yapılan Biat (ikrar) secdesidir.

Niyaz etme: Niyaz (secde) çeşitli şekillerde yapılır:

1. Secde Niyazı: Cem ayını sırasında (veya başka bir yerde niyaz edilmesi gerektiğinde) hizmet sahibi veya Meydandaki kişi, diz üstü gelir, yere koyduğu sol elinin üstüne sağ elinin parmaklarını koyar ve sağ elinin işaret parmağının üstünü üç kez öper (takbil eder), (Allah, Muhammed, Ali için), sonra diz üstü doğrulur. Çok yaşlılar ve hastalar, secde niyazı yerine ayakta veya oturarak niyaz da yapabilirler (niyaz alırlar). Gülbank çekilirken yapılan secde halinde ise, alın, parmakların ön tarafında yere gelecek şekilde dudaklar hafifçe sağ el işaret parmağı üstüne konularak beklenir. Doğrulmadan önce yine parmak öpülerek niyaz alınır.

2. Niyaz alma: Yerlerinde oturan ya da herhangi bir nedenle ayakta bulunan canlar, niyaz etmeleri gerekirse, sağ elin işaret parmağının ucunu dudaklarına hafifçe dokundurarak (öper gibi) "Hü" derler. Her dua ve gülbank sonunda Pir'in "gerçeğe Hü" diye bağlaması ile tüm canlar niyaz alırlar. Ayrıca, nefes, deyiş ve düvazımam söylenirken son dörtlükte geçen "mahlas" söylendiğinde de niyaz alınır.

3. Kutsal kişilere izafeten niyaz: Hz. Muhammed, İmam Ali ve diğer imamlar ile Hacı Bektaş Veli'nin ismi her geçtiğinde niyaz alınır ve el kalbin üzerine bastırılarak salavat getirilir. Uzaktan birbirini selamlayan iki can da aynı şekilde niyazlaşırlar. Bir yere (örneğin cemevine) giren kişi de aynı şekilde niyaz alır ve "Hü" der.

4. Niyazlaşma: Görüşme şeklindeki niyazdır. İki can birbirini hafifçe tutarak, birbirlerinin sağ omuzlarına dudaklarını dokundururlar. Bulunulan pozisyon, sağ omuzlardan niyaz almaya uygun değilse, yanındaki canın omuzuna veya eline dokunmak Suretiyle kendi sağ elinin işaret parmağını dudağına dokundurarak da niyazlaşırlar.

Ocak: Dedelerin bağlı bulunduğu çekirdek aile. Ocaklar, değişik soy zinciri ile 12 İmamlara bağlanırlar. Bu ailelerden gelenlere de ocakzade denilir.

Anadolu'da 40 dolayında ocak olduğu saptanmıştır. Aleviler, ocakzadeler tarafından görülmüşlerdir. Yalnız kent Bektaşilerinde ocakzade dede geleneği yoktur. Burada yeterlik ve liderlik ile dedelik makamına (posta) oturulur.

Nuh tufanı = Nuh peygamber zamanında meydana gelen su baskını. 7500 yıl önce Akdeniz'in Kara göle (Karadeniz'e) taşması ile meydana gelen su baskını. Bilimsel olarak kanıtlanmıştır.

Ocak: Ev, yuva, okul, dergah, eğitim merkezi, taliplerin dede/ana Pirlerin bağlı olduğu yol, dergah, soy. Ocağı Bektaşiyen Bektaşî ocağı, Ocakzade bir ocağa bağlı, sahip olmak dede soyu. Ocak kazanmak yeni bir yuvar kuru evden ayrılmak. 'Ocağın söğünsün' Alevilikte bir kişiye söylenebilecek en kötü söz, beddua.

OCAĞIN KUTSALLIĞI: Ocak eski Türk inanışında da kutsaldır. Ailenin, soyun, sopun sürdürülmesine simge sayılır. Sürekli yanan ocak zaman denilen düşmana, ömür törpüsüne karşı bir uyarı işaretidir. Peygamber soyundan gelen kimselere (ocakzade) denilmesidir. Ocağın çığlıkları pişirmesinden esinlenerek, cahil insanları olgunlaştıran, onları hidayete erdiren Mürşidlere (Peygamber soyundan gelenlerine) ocakzade denilmiştir.

Bazen de bu görüş şöyle açıklanır: Hazreti Muhammed hidayet nurunun ocağıdır. O'nun temiz soyuda (Ocakzade) Peygamber zade'dir.

Bektaşilikteki bu inancı, uygarlığın başlangıcı sayılan ateşin bulunması ile bağdaştıran yazarlarda vardır. İnsanoğlu uygarlığa ilk adımını ateşi bulmakla, yani ocağı meydana getirmekle, atmıştır.

İnsana, insanlığa ve çağdaşlaşmaya önem veren Bektaşilerin, uygarlığın başlangıcı olan ocağı kutsal kabul etmeleri elbette yadırganamaz.

OĞULLUK: Bel oğlu, Çocuk, Eloğlu; Evli,Yoloğlu; Tarikata giren, il oğlu, Kemal oğlu

Ondört Masum'u Paklar: İmamların, bebek ve çocuk yaşta şehid edilen erkek evlatlarıdır. Masumların babalarının adları ile şehadet şekilleri ve haklarındaki kısa bilgiler şöyledir:

1. Muhammed Ekber (İmam Ali oğlu): 40 günlük bebek iken, anası Hz. Fatıma'nın kucağında evde bulunduğu sırada Tahir isimli hainin şiddetle kapıyı kakması sonucunda kapı üstüne devrilerek şehid olmuştur. Kabri Medine' dedir.

2. Abdullah (İmam Hasan oğlu): 6 yaşında iken Amir oğlu Talha tarafından şehid edilmiştir. Kabri Baki mezarlığındadır.

3. Abdullah (Ali Asgar - İmam Hüseyin oğlu): 2 yaşında iken Kerbela' da Erzak oğlu Utbe okla şehid etti. Kabri babasının yanındadır.

4. Kasım (İmam Hüseyin oğlu): 3 yaşında iken Kerbela'da Hüzeyme-i Kahili tarafından şehid edildi. Kabri babasının yanındadır.

5. Hüseyin (İmam Zeynel Abidin oğlu): 6 yaşında iken, Nevfel oğlu Muaviye ve Mansur oğlu Ahmet işbirliği yaparak şehid ettiler. Kabil Irak'tadır.

6. Kasım (İmam Zeynel Abidin oğlu): 3 yaşında iken Adep oğlu Yezid Senan şehid etti. Kabri Basra'dadır.

7. Aliyyü'l-Eftar (İmam Muhammed Bakır oğlu): 4 yaşında iken Hamidi Dımışk şehid etmiştir. Kabri Safha' dadır.

8. Abdullah el-Asgar (İmam Cafer oğlu): 3 yaşında iken Bestem ile Debgam arasında bulunan Urban'da şehid oldu. Kabri Urban'dadır.

9. Yahya el-Hadi (İmam Cafer oğlu): 3 yaşında iken halifenin huzurunda Mahmut Kufi oğlu Abdullah şehid etti. Kabri Bağdat'tadır.

10. Salih (İmam Musa-i Kazım oğlu): 3 yaşında iken Abdullah oğlu Osman şehid etti. Kabri Şiraz' dadır.

11. Tayyib (İmam Musa-i Kazım oğlu): 6 yaşında iken İbrahim Dımışki oğlu Yusuf şehid etti. Kabri Rey'dedir.

12. Cafer-i Tahir (İmam Muhammed Taki oğlu): 4 yaşında iken İbrahim Dımışki oğlu Yusuf şehid etti. Kabri İran'dadır.

13. Cafer (İmam Aliyyü'n-Naki oğlu): 1 yaşında iken İbrahim Dımışki oğlu Muhammed Nasır şehid etti. Kabri Rey'dedir.

14. Kasım (İmam Aliyyü'n-Naki oğlu): 3 yaşında iken İbrahim Dımışki oğlu Mansur şehid etti.

On iki hizmet (On iki post): Cemde yürütülen hizmet sayısı, 12 İmamlara bağlanmış olduğu için 12'dir. Bu hizmet sahiplerinden mürşit, rehber ve pir için post vardır. Diğer hizmetler, yalnızca hizmet olup posta bağlı değildir. Gerçekte post sayısı 3, hizmet sayısı 12'dir.

Alevilikte, Mürşit Postu, Hz. Ali makamıdır. Tarikat (batın) Ali'nin olduğu için o mürşittir. Cebrail'i de en evvelki yaratılışın sırasında aydınlatıp mahvolmaktan kurtardığı için onun mürşidi de sayılır.

Bu yüzden, Ali, Mürşittir, Muhammet ise rehberdir.

12 Hizmetin adı ve makam sahipleri Alevilikte, yolun uygulamalarına göre değişiyor. Hatta, dedebaba geleneğine göre Mürşit postu, peygambere, rehber postu Ali'ye ait gösteriliyor. Gerek Çelebiler, gerek Ocakzadeler, bunu kabul etmezler. Bu hizmetler cem bölümünde belirtilmiştir.

Oniki İmam (Onik'imam) : İmam Ali ile başlayan ve Muhammed - Ali soyundan gelen, imamet verilmiş oniki kutsal kişidir. Oniki İmamın doğum, ölüm ve yaşları ile ilgili bilgiler kısaca şöyledir:

ADI	DOĞUMU	ÖLÜMÜ	YAŞI
İmam Ali (Aliyyü'l-Murteza)	599	662	63
İmam Hasan-ı Mücteba	625	669	44
İmam Hüseyin-i Deşt-i Kerbela	626	680	54
İmam Zeynel Abidin	660	719	59
İmam Muhammed Bakır	677	733	56
İmam Cafer-i Sadık	699	765	66
İmam Müsa-i Kazım	745	799	54
İmam Ali Rıza (Hulk-i Rıza)	770	819	49
İmam Muhammed Taki	811	835	24
İmam Aliyyü'n-Naki	829	868	39
İmam Hasan el-Askeri	846	874	28
İmam Muhammed Mehdi	869	Gaib (sır)	

Not: İmamların doğum ve ölümleri çeşitli kaynaklarda farklı tarih/er olarak gösterilmektedir.

Hiz. Muhammed ölümünden önce, Gadirü'l-Humm denen yerde, kendisinin yerine halife-imam olarak Hiz. Ali'nin gelmesi gerektiğini; ondan sonra da on bir evladının imam olarak geleceğini sahabeye açık olarak söylemiştir. Dolayısıyla, imamların hepsi de Hak' tır. Yani, Tanrı tarafından gönderilmiştir.

Birinci imamdan on ikinci imama kadar ikiyüz yetmiş yıllık bir süre geçmiştir. Bu arada bir çok tarihsel olaylar olmuş, bu olaylar, sosyal hayat kadar edebiyatta da yerini almıştır. Edebiyatta özel bir tür doğmuş; bu türdeki nefes, deyiş, kelam, düvazıma gibi ürünleri ve cem ayinini tam anlayabilmek için tarihi olayları ve Oniki İmam'ın serüvenini az çok bilmek gerekir. Bu nedenle Oniki İmam'ı kısaca ve özet olarak anlatmakta yarar vardır:

1. İmam Ali:

Bir çok ismi vardır. Bunlardan bazıları: Şah-ı Merdan, Murteza, Haydar-ı Kerrar, Hiz. Şah, hiç puta tapmadığı için "Kerema'l-lahü Veche" denilmiş ve bu sıfat yalnız onun için kullanılmıştır.

İmam Ali, Ebü Talib'in oğlu ve Hiz. Muhammed'in amcasının oğludur. Hicretten yirmi üç yıl önce (M.599) doğmuş ve 63 yıl yaşamıştır. İlk Müslüman olan erkektir. Hiz. Muhammed için ölüme atılmaktan bir an olsun geri kalmamıştır. Bunun için Hiz. Muhammed ona "Tanrı'nın Aslanı" adını vermiştir.

İmam Ali, çok iyi huylu, bilgili, adaletli, bağış yapmakta benzeri olmayan, alçak gönüllü, merhametli ve yiğit bir kişi idi. Hiz. Muhammed'in sancağını genellikle o taşırdı. Bu sancağı taşıdığı hiç bir savaşı kaybetmemiştir.

Hiz. Muhammed'in vefatından sonra, hakkı olan Halifelik, türlü oyunlar oynanarak kendisine verilmemiş, ancak üç halifeden sonra halifeliği kabul edilmiştir.

Haricilerden Mülcem oğlu Abdurrahman tarafından zehirli hançerle vurularak şehid edilmiştir. Türbesi Neceftedir. Ancak, o türbe bir "nazargah"tır. Gerçek yatırının yeri belli değildir. Ayrıca adına izati t -II Me-zar-ı Şerifte de bir türbe yapılmıştır.

Hiz. Muhammed'in nur soyu, kızı Fatıma ile İmam Ali'den devam etmiştir. Oniki İmam'ın sonuncusu olan Muhammed Mehdi ile imamlık i nur "sır" olmuş; soy, beni adem olarak devam etmiştir.

Hiz. Muhammed tarafından kendisine Tanrı buyruğuyla armağan edilen Düldül adlı atı ve Zülfikar adlı çatal kılıcıyla girdiği hiç bir muharebeyi kaybetmemiş, hepsini kazanmıştır.

İmam Ali, Hz. Muhammed'in amcasının oğlu, damadı, musahibi, bayraktarı, koruyucusu, kısacası onun her müşkülünü halleden kişi idi.

İmam Ali hakkında bir çok ayet inmiştir. Bazı araştırmacılara göre bu inen ayet sayısı 297, bazılarına göre ise 397'dir. Bunlardan bazıları şunlardır: Maide 3, 55, 67; Vakıa 10, Bakara 207, 274; Tahrir 4; Fetih 10,18; Şuara 214; Nasr Süresinin tamamı; Ahzab 25; Yunus 62-64; Hakka 12; İnsan 8-16; Şuara 214-215.

2. İmam Hasan:

İmam Ali'nin büyük oğlu ve ikinci imamdır. Hicretin ikinci ya da üçüncü yılında (M. 625) doğmuştur. Hz. Muhammed, adını Hasan koymuştur. Künyesi "Ebu Muhammed" olup, lakapları Taki, Zeki, Sıbt ve Hasanü'l- Mücteba'dır.

İmam Hasan, her bakımdan üstün bir kişiydi. Şam valisi iken türlü oyunlarla devlet başkanlığını ele geçiren Muaviye'ye mektuplar yazarak yola getirmeye çalışmışsa da başaramamıştır. Adamlarının hiyaneti yüzünden Halifeliği ona bırakmak zorunda kalmıştır. Medine'de inzivaya çekilerek yaşamaya başlamıştır. Muaviye, Hz. Hasan'ın karısı Cu'de kızı Esmâ'yı kandırarak İmamı zehirletip şehid ettirmiştir. Gerçek aleme geçtiğinde 44 yaşında idi. (M. 669). Kardeşi İmam Hüseyin tarafından, Dedesi Hz. Muhammed'in yanına sırlanmak istenmiş, fakat bir katıra binip cenazenin yolunu kesen Ayşe ve yandaşlarının engel olmaları yüzünden Baki Mezarlığına, büyük annesi Esed kızı Fatıma'nın yanına sırlanmıştır.

3. İmam Hüseyin:

Üçüncü imamdır. Mi'ladi 626'da doğdu. Babası İmam Ali, annesi Fatıma'tüz Zehra'dır. Adını Hz. Muhammed koymuştur. Künyesi "Ebu Abdullah", lakapları; el-Şehid, el-Sıbt, Zeki, Mübarek ve Mazlum'dur.

İmam Hüseyin mi'ladi 680 yılında 54 yaşında iken Yezid'in askerleri tarafından (Şimr Zül-cevşen) Kerbela'da 62 yakını ile birlikte şehid i dildi. Bu yüzden Yezid ve avanesine kıyamete kadar lanet edilecektir. Yine bu yüzden Muharrem ayı gerçek inananlarca kıyamete kadar "yas matem ayı" olarak kabul edilmiştir. Çünkü İmam Hüseyin "Şehidler Serdarı, Mazlumlar Şahı"dır. Türbesi Kerbela'da, şehid olduğu yerdedir. Mübarek başı da İmam Zeynel Abidin tarafından Şam'dan geri getirilerek asıl merkade sırlanmıştır).

4. İmam Zeynel Abidin (Zeyne'l-Aba):

Dördüncü İmamdır. Babası İmam Hüseyin, Anası Şehribanu'dur. Doğumu M.660, künyeleri Ebu Muhammed, Ebu Hasandır. Çok bilgili, çok sabırlı, iyi huylu ve üstün bir insandı. Kendisine kötülük edenlere bile iyilik etmiştir.

İmam Zeynel Abidin Kerbela faciasında bulunmuş, hastalığı ve imameti devam ettirme görevi yüzünden savaşa girmesine babası İmam Hüseyin tarafından izin verilmemiştir. Kerbela'dan Kufe'ye, oradan da Şam'a götürüldü. Zincire vurulmuş olarak Yezid'in karşısına çıkarıldı. Bir süre sonra serbest bırakıldı. Ancak, Medine'ye döndükten sonra her fırsatta yeniden zindana atıldı. Ömrünü, fakir ve yoksullara yiyecek taşıyarak (Yüzünü saklayarak ve gizlice) geçirmiştir. Mi'ladi 719 yılında, ömrünün büyük bölümünü zindanda ve yas içinde geçirmiş olarak 59 yaşında zehirlenerek şehid edildi. Yatırı, Medine' de Baki mezarlığında amcası İmam Hasan'ın merkadi yanındadır.

5. İmam Muhammedü'l-Bakır:

Beşinci imam olup, babası İmam Zeynel'dir. M.677'de Medine'de doğmuştur. Kerbela olayında üç yaşlarında idi. Künyesi Ebu Cafer' dir. En yaygın lakabı Bakır' dır. Büyük bir bilgin ve cömert bir insandı. 56 yaşında M. 733 yılında kirişle boğularak şehid edildi. Yatırı Baki mezarlığında, babası İmam Zeynel .Abidin'in yanındadır.

6. İmam Cafer-i Sadık:

Altıncı imam olup, babası İmam Bakır'dır. Doğumu M.699, künyesi Ebu Abdullah'tır. Yaygın lakabı Sadık'tır. İyi ahlaklı ve çok bilgili idi. Aleviliğin esaslarını belirleyerek kesin şeklini aldırılmıştır. Bir medrese kurarak çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. M.765'te, 66 yaşında Medine'de zehirlenerek şehid edilmiştir. Yatırı, Baki' de dedeleri ve babasın 111 yanındadır.

7. İmam Musa Kazım (Musa-i Kazım):

Yedinci imam olup, İmam Cafer'in oğludur. M.745'te doğdu. Künye'si Ebul Hasan, lakabı Kazım'dır. Abbasi hükümdarı Mehdi, Musa Kazım'ı Bağdat'a getirterek zindana attırması, daha sonra Medine'ye göndermiştir Harun hükümdar olunca, M.799'da 54 yaşında iken kendisini Bağdat'a getirterek zehirli hurma (bir başka söylenceye göre kurşun zehiri) ile şehid ettirmiştir. Türbesi Bağdat'ta (sonradan İmam Muhammed Taki de yanına sırlanacağı için iki kubbeli olarak yapılmıştır) Kazımiyye denilen yerdedir.

8. İmam Hulk-i Rıza:

Sekizinci imamdır. Babası İmam Musa-i Kazım olup, doğumu M.770'tir. Künyesi Ebul Hasan, lakabı Rıza'dır. Medine'de doğmuştur. Abbasoğullarından Me'mun tarafından zehirletirek şehid edilmiştir. (M.819). Kabri Horasan'da Tus şehri yakınlarında Senabad köyünde, Hamn'ür Reşid'in yanındadır (Buraya sırlanacağını, burayı ziyareti sırasında kendisi söylemiştir).

9. İmam Muhammed Taki:

Dokuzuncu imam olup, İmam Rıza'nın oğludur. M.811 'de Medine'de doğdu. Künyesi Ebu Cafer, yaygın lakabı Cevat ve Taki'dir. M.835'te Bağdat'ta zehirlenerek şehid edildi ve dedesi Musa Kazım'ın yanına sırlandı. Şehid edildiğinde 24 yaşındaydı.

10. İmam Aliyyü'n-Naki:

Onuncu imamdır ve İmam Muhmmmed Taki'nin oğludur. M.829'da Medine'de doğdu. Künyesi Ebül Hasan, lakabları Aliyyü'l-Hadi, Naki ve Hadi'dir. Abbasoğullarından Mu'temed tarafından M. 868 yılında, 39 yaşında iken Bağdat'ta zehirlenerek şehid edilmiştir. Bağdat'ta kendi evinde sırlanmıştır.

11. İmam Hasan el-Askeri:

Onbirinci imamdır. M. 846'da Semira (Bağdat)'da doğdu. Babası İmam Naki'dir. Künyesi Ebu Muhammed, lakapları Askeri, Hadi ve Samit'tir. M. H /4'te 28 yaşında Bağdat'ta Abbasoğullarından Mu'temed tarafından zehirletilerek şehid edilmiştir. Babasının yanına sırlanmıştır.

12. İmam Muhammed Mehdi (Huccet):

Onikinci ve son imamdır. M.869'da doğdu. Babası İmam Askeri, Anası Nercis Hatun'dur. Künyesi Ebu'l-Kasım Muhammed el-Mehdi, yaygın lakapları Mehdi, Sahib'üz Zaman, Huccet, Kaadim, Munta-zar'dır. Babasının ölümünden sonra halktan gizlenmiştir ki, bu gizlenişe **Gaybet-i Suğra** idi (Küçük Gizleniş) denir. Daha sonra **Gaybet-i Kübra** (Büyük Gizleniş) başlamış ve İmam Muhammed Mehdi sır olmuştur. Hz. Muhammed'in kıyamet günü ortaya çıkacağını haber verdiği Mehdi, bu imamdır.

On sekiz bin âlem: Eski inanışa göre 18 âlem vardır. Araplar, bunu son sayı olan binle anlatmışlar, böylece de on sekiz bin âlem kavramı ortaya çıkmıştır. Bunlar: 1- Tanrı'nın aktif belirtisi sayılan aklı küll, 2-Al-ı külden doğan pasif yetenek olan nefis-i küll, 3- 9 tane gök, 4- Dört tane unsur, 5- Üç tane de mevluttur (Maden, nebat, hayvan).

On Yedi Kemerbest: Hz. Ali tarafından kemer (kılıç) kuşatılan ve çoğunluğu Sıffiyın savaşında şehid düşen on yedi ulu kişidir. On yedi Kemerbest'in isimleri şöyledir: 1) Selman-ı Farisi, 2) Ebubekirin oğlu Muhammed, 3) Malik Eşter, 4) Yasir oğlu Ammar, 5) Veysel Karani, 6) Ebu-zer Gıffari, 7) Haris oğlu Hüzeyme, 8) Bedii Hazai oğlu Abdullah, 9) <http://www.alevibirlikforumu.com/showthread.php?t=1072> Adil Haris oğlu Abdullah, 10) Ebül Heyşemut Tihani, 11) Haris-i Şeybani, 12) Ebu Vakkas oğlu Utbe'nin oğlu Haşim, 13) Huzeyfe oğlu Muhammed, 14) Kamber Ali Sultan, 15) Vezza oğlu Mürtefi, 16) Kays-i Hemedani oğlu Sa'd, 17) Abbas oğlu Abdullah.

Oruç: Gerçek olmayana, yanlış, kötüye karşı insanın takındığı korunmacı tavidir. Nefsin terbiyesidir. Aleviler, Muharrem ayında 12 gün matem orucu tutarak İmam Hüseyin'i de anarlar.

Oruç: Sırrı açıklamaktan kaçınmaktır.

Örtmek: Kapanmak... Ağzını ört, kapıyı ört derler. Kapa sözünü kullanmazlar.

Padişah: Tanrı... Tanrı varken, onun yansıması olan insan da var olmuştur. Bu nedenden, Tanrı da en eskidir; insan da... Buna “Kul kadim, padişah kadim” denilmiştir.

Palheng: Eskiden, 12 İmam'ı simgeleyen 12 köşeli olarak yontulan taş.

Pabuççu: Kırklar Ceminde Hz. İmam Hasan Ali Askeri'nin görevine izafeten, cemevine gelenlerin ayakkabılarını teslim alıp, giderlerken teslim eden hizmet sahibidir. Erkanda post sahibi olup, postu dış kapının iç tarafında, giriştedir.

Paymançe: (Pay-maçan): Mürşit karşısında yalvarma duruşudur. Ayaklar mühürlenmiş, kollar göğüste çapraz, baş öne eğik duruş.

Pazvant: Bak. Yasavul.

Pençe: Çelebi geleneğinde, talibin sırtı görgü sırasında değnekle değil elle sıvazlanır. El, pençe anlamındadır. Bu yöntemi uygulayanlara Pençeciler denilir.

Peyik peyk (Haberci): Haber taşıyan haber getiren, haberci, davetçi, canları ceme çağıran cem olacağını duyuran, ve cemde haberci hizmetini yürüten 12 hizmet sahibi sorumlu kişi.

Kırklar Ceminde Hz. İmam Muhammed Bakır ve Cebail A.S.'in görevlerine izafeten cem ayininde habercilik hizmetini yapan kişidir. Halkada postu vardır.

Pir (Dede): Kırklar Ceminde Hz. İmam Ali'nin görevine izafeten, cem ayininde bu hizmeti yerine getiren ve "Pir Postu"na oturan, Muhammed-Ali soyundan gelen (Seyyid) dede' dir. Cem ayinini yürütür.

Pir: Alevi inanç önderi, hacı hoca, usta üstat, uzman, yaşlı bilgili önder anlamındadır. Alevilikte Cem yürüten kişi Dede veya Ana için kullanılan ortak terim. Pir Hünkar Bektaş Veli “serçeşme=suyun başı” en büyük pir olarak kabul edilir. Pir Sultan Abdal.
(Bir geldi Pir geldi, adam işinin piri / ustası)

PİR-İ SANİ: Tarikatın ilk kurucusu, Pir-i Sani tarikatın ikinci kurucusu, Balım Sultan'ın ünvanıdır.

Pir Hünkar Hacı Bektaş Veli: Alevi-Bektaşî inancını kurucusu kurumlaştırıcısı, Piri kabul edilen düşünür.

Pir Sultan Abdal: 1480-1550 Osmanlı paşası Hınzır tarafından Sivas'ta asılan, isyancı Alevi dedesi ve ulu Alevi ozanlarından biri.

Post: Cem ayininde, hizmet sahiplerinin "hizmet işareti" durumunda olan, oturdukları Seccadedir. Pir Postu, Gözcü Postu, Zakir Postu gibi ...

İnançta bir makamı aşamayı simgeleyen yer ve Tarikatta eğitici olan bir makamdır. Dedelik makamını anlatır. Burada mürşit veya pir konumundaki dede bulunur. O, dinsel ve hukuki liderdir ve töreni yönetir. Posta ancak ocakzade bir dede oturabilir.

Çeşitli görevlerin hizmetlerin temsil edildiği makamlara ait postlar vardır. Bu postların tamamı Hacı Bektaş Veli'ye ait olan Horasan (veya Baba) postuna bağlıdır.

Hiyerarşik olarak baba postunun üstünde iki post vardır. Hazreti Ali'ye ait olan (Aliyy'ül Mürteza postu) ve Hazreti Muhammed'e ait olan (Ahmed-i Muhtar postu).

Bazı erkanlarda Oniki post yerine sadece dört post serilir. Ahmet-i Muhtar postu, Aliyy'ül Murtaza postu, Horasan postu ve Halife (mürşid) postu. Horasan postunu, Hacı Bektaş Veli Horasandan ayrılırken kendi beraberinde getirdiği için bu ismi almaktadır.

Postlar beyaz keçe veya dabaklanmış bol tüylü beyaz renkli koyun derisinden imal edilir. Bir kişinin rahatça oturabileceği büyüklükte ve dört köşe olarak yapılır. Makamları sembolik olarak temsil eder.

Böylece postlar görünüş olarak Nübüvvet, İmamet, Velayet ve Hizmet makamlarını temsil etmiş olurlar. Bir tür rütbe ve makam gibi... Bu nedenle kutsaldırlar. Kutsallıkları temsil ettiği makamlardan gelmektedir.

Postun yani makamın tanımı şöyledir:

Post, İbrahim peygamber tarafından icat edilmiş, İshak Peygambere kesilen kurbanın derisinden yapılmıştır.

POSTUN BAŞI: Teslim olmaktır. (ikrar verip bağlanmaktır.) **Ayağı:** Hizmettir. **Sağı:** El tutmaktır. (Mürşid'in emrini uygulamaktır.) **Solu:** Nefsini ıslah etmektir. **Dışarısı:** Sabırdır. **İçerisi:** Sükunettir. **Ortası:** Muhabbettir ve Mürşid cemalini mihrap edinmektir. **Doğusu:** Sevinçtir. **Batısı:** İlimdir. **Şartı:** Erenler önünde baş eğmektir. **Canı:** Tekbirdir, tehlildir, tebihtir (evrad ve zikirdir). **Şeriatı:** Tövbedir. **Tarikatı:** Takvadır. (Tanrı korkusudur), tevazudur. **Marifeti:** Rızadır (Tanrı rızasını dilemektir). **Hakikatı:** Fenafilehtir (Tanrıda yok oluşturu), tevekkeldür. (Her an tanrıyı düşünmektir), Tanrıya varıştır. **Sağında:** (Azamet aleyke ya Ali) Yücelik sana olsun ya Ali. **Solunda:** (Ekremet aleyke ya Ali) Cömertlik sana olsun ya Ali. **Arkasında:** (Eslemet aleyke ya Ali) Selamat sana olsun ya Ali. **Önünde:** (Emanet aleyke ya Ali) Nimetler sana olsun ya Ali. **Ortasında:** (la ilahe illallah, Muhammed'ün Resullullah) Allah'tan gayrı yaratıcı yoktur, Muhammet o Allah'ın emirlerini bildirmekle görevlendirilmiş elçisidir. İfadeleri anlam olarak vardır. Postun tamamı Tevhid (birlik) makamı kabul edildiğinden kutsallık ifade eder.

Ahmed-i Muhtar ve Aliyyül Mürteza postlarından sonra gelen oniki post şunlardır:

1-Horosan (Baba) Postu: Seyyid Muhammed Hacı Bektaş Veli Hazretlerine aittir.

2- Aşçı Postu: Hacı Bektaş Veli'nin amcası Haydar Ata'nın torunu, Hasan Gazi'nin oğlu olan Seyyid Ali (Kızıl Deli) Sultan'a aittir. Bir başka görüşe göre Seyyid Ali Sultan, Timurtaş Kızıl Deli, Hacı Bektaş Veli'nin Kadıncık anadan olan oğludur.

3- Ekmekçi Postu: Hacı Bektaş Veli'nin torununun oğlu, İkinci Pir Balım Sultan'a aittir.

4-Nakip (Hizmetli) Postu: Abdal Musa Sultan'ın halifesi Kaygusuz Abdal Sultan'a aittir.

5- Atacı (Cömertlik) Postu: Hacı Bektaş Veli'nin Halifelerinden Kanber Ali Sultan'a aittir.

6- Meydancı Postu: Hacı Bektaş Veli'nin Halifelerinden Sarı İsmail Sultan'a aittir.

7-Türbedar Postu: Hacı Bektaş Veli'nin Halifelerinden Karadonlu Canbaba Sultan'a aittir.

8-Kilerci Postu: Hacı Bektaş Veli'nin Halifelerinden Hacim Sultan'a aittir.

9- Kahveci Postu: Şezaliye tarikatı kurucusu Şeyh Hasan Ali Şazeli (1197-1258) ye aittir.

10- Kurbancı Postu: Hz. Halil İbrahim Peygamber'e aittir.

11-Ayakçı Postu: Hacı Bektaş Veli'nin amcası Haydar Ata'nın oğlu Seyyid Ali Sultan'ın ağabeyisi Abdal Musa Sultan'a aittir.

12- Mihmandar (Misafir) Postu: Hızır Aleyhisselama aittir. Hazreti Pir ile görüştüklerinde, üzerinde oturduğu postudur.

Postlar ayin cem içinde sembolik olarak serilir. Üzerlerine kimse oturamaz. Ayin cemi yürüten Baba, Horosan Postunu temsil eden (Halife) postunda oturur.

Posta durmak: Görgü yapmak (cem törenini yürütmek) demektir. Bunu da ancak her ocaktan bir dede yapabilir. Ocaktan herkes dede olamaz. Oturulan yer, tüylü hayvan derisinden minder,

Post dedesi: Mürşid., Postnişin makamda oturan, en yüksek Alevi inanç lideri.

Postin: makam, postin mürşitlik makamı, Alevi Bektaşî inancında / ocak/dergahında en üst mertebede bulunan yetkili kişi, mürşid.

Rafizi: Bu terimi geçmişte Sünni alimler Alevileri anlatmak için kullanmışlardır. Rafizi adı altında anlatılanlar Şii toplumu yani Alevi kitledir.

Sünni kesim yalnız kendilerini Müslüman görüp kendilerine benzemeyenleri ise dinden sapmış sayıyordu. Ve Rıfizi diyordu.

İmam Şafii bir şiirinde “Aliyi sevmek Rafizilikse-Bütün dünya bilsinki bende Rafiziyim.” demiştir. Günümüzde Alevi denilen kesime geçmişte Ali yandaşları oldukları için Rafizi denilmiştir. Sünni meshep kitaplarında bulunan Rafizi sözü ile Aleviler anlatılmıştır.

RAFİZİ: Ayrılıkçı. Bölünme taraftarı anlamına gelir. Alevi-Bektaşilere hakaret olsun diye verilen adlardan biridir. İftiraları kanıtlayamayan softalar ve mutaassıplar tarafından ortaya atılmış, menfi propaganda unsuru olarak kullanılmıştır. Hz. Muhammed-Ali ve Onların Ehl-i Beyt'ini sonsuz ve içtenlikle sevmekten, saymaktan başka günahları olmayan bu tertemiz insanlara haksız saldırıların hiç kimseye yararı dokunmaz. Bakınız İmam Şafii, Rafizi denilen Alevi-Bektaşileri nasıl tanımlıyor: 'Ben Ali'yi severim, halk bana Rafizi diyor. Öyleyse Tanrı, Muhammed, Cebrail'de Rafizi'dir.' (**A. Celalettin Ulusoy,Hünkar Hacı Bektaş Veli-Alevi-Bektaşî yolu,s.198**)

Osmanlı yönetimi ve başında bulunan devrişme Sadrazamlar, Vezirler, Beylerbeyi'ler adalet isteyen Alevi halkını 'dinsiz, kızılbaş, rafizi, kafir, mülhid, öldürülmeleri vaciptir' gibi fetvalarla ezmeye, yok etmeye çalışmışlardır. Yavuz Selim döneminde 7'den 70'e tüm kızılbaşların tesbiti, yazılımı yapılmış, sonrada sadece Denizli yörelerinde 40.000 Alevi-Kızılbaş öldürülmüştür. Böylece halkımız hiç gereği yokken Alevi-Sünni diye ikiye bölünmüş, birbirine düşman edilmiştir.

Sağ görüşlü tarihçilerden İsmail Hami Danişmend 'Fatih döneminden beri devşirmelerin elinde bulunan kozmopolit İstanbul Hükümeti, vaktiyle Karamanoğulları'nın, sonra Şiiilerin ve ondan sonra Dulgadır Beylerinin tenkil ve tedibi gibi bir takım vesilelerle Türklerin başına çeşitli milletlerden devşirilmiş ve birer müslüman ismi takılmış bir takım vatansız seraserileri serdar olarak musallat edip, binlerce aileleri matem içinde bırakmıştır, servetler, müsadere edilmiş, ocaklar yıkılmış, şehirler ve köyler yakılıp yıkılmış, tımarlar zaptedilmiş ve hatta techirler bile yapılarak anavatan feci bir müstemleke muamelesi görmüştür. Azamet'in devrinin en parlak zamanlarında bile Osmanlı yönetiminin gelecekte çöküş asırlarını hazırlayan en zayıf tarafı işte budur'der (**İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,c.II.,s.12**)

RAZILIK ALMAK; Razılık, bireye mahsustur, arınmaktır. Gönül kırdıysa özür dileyici olup, kırdığı gönlü onarmak, ağlattığını güldürmek, zarar verdiklerinin zararlarını ödemek yani, kul hakkını sahibine yaşıyorken vermektir..

Kur'an; “Şu bir gerçektir ki, müminler sadece kardeşirler. O halde kardeşleriniz arasında barışı sağlayın”, diye buyuruyor.

İnsanlar kendi gönlündeki huzuru yakalarsa, herkesle uzlaşırsa, dünya barışına giden yolun kapısını açar. Tüm yaratılmışla dost olur. **Kur'an; (Fecir; 27-28) – “Ey iyiden-iyiye inanmış, şüpheden kurtulmuş can. 28- Dön Rabbine, ondan râzı olarak ve rızâsını kazanmış bulunarak” der.** Öyleyse birbirimizle barış içinde olmalıyız.

Rehber: Kelime anlamı, yol gösteren kimse, kılavuz demektir. Cem ayinlerinde "rehber" sözcüğü çeşitli anlamlarda kullanılır:

1. Rehber: Kırklar Ceminde Hz. Ali'nin ve Cebrail Aleyhisselam'ın "Rehberlik" görevine izafeten, cem ayininde Pir, bu görevi de üstlenir. Rehberlik, cem törenini hazırlama ve yolu öğretme ile vücut bulur.

2. Cem (Erkanı) Rehberi (Kılavuz): Yola girecek (İkrarı alınacak) canlara ve müsahip ceminde, müsahip olacak dört cana önderlik, kılavuzluk eden, bilgili, tecrübeli kişidir.

3. Erkan Rehberi: Bak. Erkan Rehberi maddesi.

4. Kurban Rehberi: Bak. Kurban Rehberi maddesi.

Rehber: yol gösterici, kılavuz, önder. Tarikata girenlere (adaylara) önderlik, yol göstericilik görevini yapan kimselere denilir.

Tarikat görevlerine göre yeterli olgunluğa ulaşan Derviş,"Rehberlik erkanı" ile Rehber yapılır. Dervişlik erkanını çok benzeyen bu uygulamada farklı olarak; Rehber olmaya uygun görülen derviş sözlü olarak imtihan edilir. Yol göstericilik, denetleyicilik görevlerini yapıp yapmayacağı öğrenilir. Ahlakının yanında ilmi olarak da yeterlilik gösteren derviş yapılır.

Rehberlik, Bektaşilik sorumluluğunun başladığı kademedir. Talip ve Derviş, yalnız kendi nefislerinden sorumlu iken, rehber; kendisine ısmarlanan talip ve dervişlerden sorumludur. Tarikat kurallarına göre nasıl davranmaları gerektiğini öğretir. Karşılaştığı sorunlarda, çözüm için yardımcı olur.

Taliplik ve dervişlik erkenlarında yol göstericilik görevini yerine getirir.

Rehberlik tarikat içinde marifet kapısıdır. İbadet eylemseldir. Aynel yakın mertebesidir. Tanrı'yı görerek ibadet eder..

Rıza Lokması: Cem töreni sırasında pişirilen kurbandan yenen lokma. Kurban kesilmeyen cemlerde, evlerden getirilen ekmek ve çöreklerin doğranarak karıştırıldıktan sonra lokma edilmesiyle yenen lokma. Bu lokma, kutsaldır. Alevilikte manevi birliği, toplumsal bir oluşu, dayanışmayı dile getirir.

RİYAZET: Hayvansal ve ağır koku salan gıdalar yememe.

Safa-nazar: Uyarıcının yol evladına olgunlaştırıcı, onun gözünü açıcı bakışı, ilgisidir. Evladın da evrendeki her nesneye vahdet (birlik) gözü ile bakmasıdır. Erenlerin yardım eden manevi bakışları.

Saka: Cem ayininde, susayanlara su dağıtan sucudur. Kırklar Ceminde, "sucu" görevini yapan Hz. Se1man-ı Pak'ın hizmetini yerine getiren kişidir.

Sakka: Kırklar Ceminde, Hz. İmam Hüseyin'in görevine izafeten cem ayininde Sakka Suyu hizmetini yapan hizmet sahibidir. Halkada postu vardır.

Sakka Suyu: Sakka'nın dağıttığı, dualanmış sudur. (İlgili hizmet bölümünde ayrıntılı açıklanmıştır).

Saki: Kırklar Ceminde, İmam Ali'nin "Sakilik" görevine izafeten cemde bu hizmeti yerine getiren hizmet sahibidir. Halkada postu vardır. Cem ayininde, **Kevser şarabı** ya da Kırklar Ceminde ezilen **üzüm suyu (engül, engür)** olarak kabul edilen "dem"i hazırlayıp sunar. (Ayrıntılı açıklama "Dem Hizmeti" bölümünde verilmiştir).

Saki: Cem töreninde dolu veya şeker şerbeti dağıtana denir. Muhabbet sofrasında üçleme denilen üç yudumluk içkiyi dağıtmaya görevli olana da saki denir. Daima erkeklere verilen bir görevdir. Dergahın içme ve kullanma suyunu taşıyan dervişe de Saka denirdi.

Samah (Semah): Saza ve âşğın (zakirin) okuduğu nefese uyarak yapılan kutsal dini dans. Semah, Alevi din törenlerinin vazgeçilmez ögesidir. İlk semahı Kırklar'ın yaptığı söylenir. Cem töreninin zorunlu uygulaması olan samah dört türlüdür: 1- Kırklar Semahı, 2- Tevhit Semahı, 3- Hizmet Semahı 4- Öğretici-eğitici-belletici semah.

Sema sözcüğünün halk dilinde aldığı biçim olduğu sanılan semah; önemli ölçüde eski Türk dini Şamanizmin etkisini taşır. Fakat, semahın asıl anlamı insanın cezbeyle kapılarak kendisinden

geçmesini ifade eder. Bu cezbe kapılışla ayaklar yerden kesilir, gökyüzüne (sema) doğru yükselinilir. Burada maddi dünyadan geçiş söz konusudur.

Osmanlı din adamları, semaya ve raksa sürekli olarak karşı çıkmışlar, bunları kâfirlik belirtisi ve kanıtı saymışlardır.

1528 yılında kent Alevilerinden Hamzavi Şeyhi İsmail Maşuki (Oğlan Şeyh) idam edilir. 12 halifesi ile birlikte öldürülen bu 20 yaşındaki bilgin için idam kararını Şeyhülislam Ebussuud Efendi verdi. Bu idamla ilgili fetvalar arasında raksla ilgili bölümler de bulunmaktadır. Osmanlı'da Karşı Düşünce adlı kitabımızdan bu bölümü aktarıyoruz:

Soru: Suçlu görülerek öldürülen Oğlan Şeyh dedikleri kişi zulmen öldürüldü diyen insanlara ne yapmak gerekir?

Cevap: Onun mezhebinde ise öldürülür...

Soru: Tarikat kesminin önderlerinden bir vaiz (İsmail Maşuki) camilerde ve kürsülerde açık açık, “Zikr halkasından, ibadet niyetine raks ve devran etmek helaldir ve bunun helal olduğu ayetle ve hadisle kanıtlanmıştır. “Allah'ı ayakta iken otururken, yanlarınız üzere yatarken de anın diyen ayetin manası, yüce Allah'ı her durumda anın” demektir. Raks da hal-i kıyama dahildir (Namaz gibidir)” demiştir. Yine, 'Kim kendini bir millete benzetirse ondandır' diyen hadis gereği, raks, gökte dolaşan meleklerle benzetmektir. Tanrının peygamberi bile raks etmiştir. Hatta kutsal ridası arkasından düşmüştür. Bu durumu peygamberin yakınları olan büyük insanlar söylemişlerdir, hatta İmam Şafii ve Muhammed Gazali de anlamıştır” dese... Tarikat önderi yine, 'Bu bir zevk halidir... Tatmayan bilmez' demişler... Haram diyen desin. Biz helal bildiğimiz şeyi bırakmayız...” dese. Tarikatçının gösterdiği bu kanıtlar gerçek kanıtlar sayılıp sözüne değer vermek doğru olur mu? Eğer söyledikleri doğru sayılmazsa bu tarikat önderine ne yapılması gerekir?

Cevap: Yukarıda anılan yüce ayette raksa izin konusunda hiçbir işaret yoktur. O çirkin işin doğruluğuna inanan ve ayeti tanık olarak kullanan kişilerin iman ve nikâh yenilemeleri gerekir. Zira, kelimullahın anlamını bozarak kendi isteklerine uydurmuşlar. Sözü edilen hadis doğrudur... Fakat, insanların hareketini meleklerinkine benzetmek doğru değildir. Zaten şimdiki zaman sufilerinin ettikleri raks da gerçekte kâfirlerin horon tepmesidir ve bunların eylemleri kâfirlerinkine benzer.

Büyük peygambere raks etti, demek küfürdür. Çünkü raks aşağılık insanların işidir. Peygamberlerden birisine aşağılık eylem yüklemenin küfür olduğu fetva kitaplarında yazılıdır. Peygamber dönemindeki ululardan, sözü edilen işin (raksın) çıktığını söylemek yalan ve iftiradır. İmam Şafii'nin söylediği ileri sürülen söz de yalandır. Hiçbir din bilgini, raks helaldir, dememiştir. Yalnız semada çelişkiye düşmüşlerdir.

Dinsel yorumlarda, din bilginlerinden (Sünni alimler) başka kimselerin, İmam Gazali ve benzerlerinin sözlerine güvenmek doğru değildir.

Bu biçimde, kötüyü güzel göstererek, yalan dolancılıkla Şeytanlaşarak halka vaaz eden kişiler sapık azdıricılardır. Bunlar kâfir olmuşlardır. Şiddetli cezalar ve hapisle önlenmeleri gerekir.

Eğer bunlar yasaklanmaz ve uslanmaz, “Alimler zevk sahiplerinin sırlarını bilemezler” diyerek büyük suçlarında direnirlerse, dinsizdirler, mutlaka öldürülmeleri gerekir. Bundan sonra tevbeleri de geçerli olmaz...

Soru: Tarikat önderlerine, “Zikrullah ederken devran ve rakks haramdır. Bu yararsız işin küfür olduğu fetva kitaplarında açıklanmıştır. Ayrıca günümüz müftüsü de bu biçimde fetva vermiştir. Bunu niçin bırakmıyorsunuz?” denildiği zaman; “Bizi, şarap içmekten ve buna benzer kötü alışkanlıklardan alıkoyuyor. Bazı sapıkların gönlünü değiştirerek Tanrı'yı anmasına neden oluyor” diye cevap veriyorlar. Gerçektende öyle olsa, bu duruma o niyet ile izin verilir mi?

Cevap: Verilmez. Bu, şeytanca olan sanı türünden bir aldatmacadır. Günahtan ibadet doğduğu nerede görülmüştür?.. Onların yaklaşmak istedikleri şey, başka bir günahdır. Zaten Cehennemlikler, uygun da olsa, ateş katlarının birisinden diğerine geçmekte kurtulmuş olmazlar.

Soru: Bir tekkenin mescidinde değişik kişilerle genç oğlanlar toplanır, değişik nağmelerle tevhid ederken, (Tanrı'yı birleyen müzikle vecde gelirken) bunu değiştirerek kimi zaman “dil-i men, can-ı men” deseler... Kimi zaman da, “Sen bir ulu sultansın, canlar içinde cansın/Çün ayan gördüm seni, pinhan kapısı değil” yahut “Cennet cennet dedikleri bir ev ile birkaç huri/İsteyene ver sen anı, bana seni gerek seni...” biçiminde beyitler okusalar (Bu şiirler Yunus Emre'ye aittir.) ve göğüslerini döverek şaşılacak hareketler yapsalar. O yerde oturunlardan bazıları tekkeye giderek buranın şeyhine,

“Niçin böyle hareketlere razı oluyor ve yaptırıyorsun?” diye sorsalar, Şeyh de, “Size ne, deyip 'Cinleri ve insanları ancak bana kulluk etmeleri için yaratmışımdır’” diyen ayetle cevap verse, bu şeyhe dinsel olarak ne yapmak gerekir?

Cevap: Bunların halleri ve sözleri tam anlamıyla fuhş olduğu gibi, cennet hakkında dedikleri kötü sözler de açık bir küfürdür. Bu kişilerin öldürülmeleri yasalara uygundur.

Şeyhleri olan dinsiz, “Yaparlarsa ne olur?” demekle kâfir olmasından başka, bir suçu tapınma sayarak yüce ayeti buna kanıt göstermekle yine kâfir olur. Bu inançtan dönmezlerse kesinlikle öldürülmelidirler.

Soru: Şeyhlerden veya tarikat yolundakilerden bazılarına, birisi, “Siz, niçin namaza ve zekâta ilişkin çaba göstermiyorsunuz?” dese, karşıdaki de, “Batın ilim (öz) yanında, zahir ilim (biçim) utanılacak bir durumdur. Batın ilmiyle uğraşan kişi zaten zahir ilmini anlar” dese, ona ne yapmak gerekir?

Cevap: O da dinsiz ve günahkârlardandır. Onun yargısı, dinden dönenin yargısı gibidir. Bu geçersiz düşünceden dönmezse öldürülmesi gerekir.

Semahın, yalnız erkeklerle yapılan biçimi sayılabilen ve çok basmakalıp olan Mevlevi semaları bile Osmanlılar zamanında şiddetli tartışmalara konu olmuştur. Yalnız İstanbul'da değil, Anadolu'da da semaha karşı cihat açıldığı anlaşıyor. 69 Numaralı Mühimme Defteri'nde gördüğümüz bir ferman bu konuda aydınlatıcıdır. 1652 (h. 1001) tarihli padişah fermanında özetle şunlar söyleniyor: “Anadolu Beylerbeyi ve Kütahya Kadısına hüküm: Satamonu'da yatmakta olan Şeyh Şaban tarikatından insanların zikir sırasında devran ettikleri (döndükleri, sema yaptıkları) bildirilmiş ve bunların katledilmeleri gerektiği söylenilmiştir. Devran edenlerin katledilmeleri yolunda fetva veren Hacı Bayram neslinden şeyhin fetvasına uyulmaması... Devranın, katli gerektirmediği bildirilir.”

İşin ilginç yanı, semaya bile karşı çıkan Hacı Bayram neslinden şeyhin atası olan Hacı Bayram Veli'nin koyu bir Alevi olmasıdır. Osmanlının baskısıyla bu kol Sünnileşmiştir. Ne demişler?... “Sonradan olmanın (dönmenin) Müslümanlığına derman yetmez...”

SAYILAR: Alevi-Bektaşî yolağı tarihsel süreci boyunca bir çok görüş ve felsefenin etkisi altında kalmış, onlardan bazı öğeler alarak, kendi yapısına uydurmuş, bunların hepsini özümsemiştir. Hatta sayılar hakkındaki görüşlerini başta eski Anadolu uygarlıkları olmak üzere İslam dini ile Hurufilik yolağından aldığı sanılıyor. Bunlar üzerinde ki çeşitli görüş ve düşünceleri açıklamaya çalışacağız;

Bir: Allah.

İki-İkilik: Bütün varlığı Hakk'tan ayrı bir şey olarak görme, insanın kendisi Tanrı'dan ayrı hissetmesi. İkilik, birliğe kavuşmak için aşılması gereken bir olgudur. Tanrı'ya ortak koşma olayına da bu ad verilir. Tanrı'dan başkasına tapma anlamına gelir. Tasavvuf inancına göre mevcut fiziksel dünya, geçmişiyile ve geleceğiyle Hakikat'ın yani Tanrı özünün yokluktaki bir yansımasıdır. İkilik, Tanrı varlığının bu yansıması gerçeğini saklamayı amaçlayan bir örtü sayılmalıdır. Bu örtü yanılgısına sapan insan, kendini Tanrı'dan ayrı hisseder, çevresinde böyle bakar. Ancak bu sadece görünen bir ayrılıktır. Aslında insan ve evren öz olarak Tanrı'nın birer görünümüdür (tezahürüdür.) Bunun için insan kendi içinde, özünde, gönlünde, ruhunda çıktığı kaynakla yeniden birleşmeye çalışan bir gerçek varoluş kıvılcımı taşır. Bu,yani gerçek varlıkta, Tanrı'da birlik'e (tevhide, vahdete) ulaşma eğilimi, insanın kendisini kendi (ego'suyla-ben'liğiyle) mücadele içinde, savaşa sokar. Ego, ben 'birlik'in olanaklı kılınabilmesi için fethedilir. Ben ve ikilik duygusunu aşmak gerekir. Bu savaş, bu sonsuz mücadele ise ancak aşk gücüyle, sevgi ile kazanılabilir, tek çıkış yolu budur.

Üç-üç sünnet: İmam Caferi Sadık Tarık-i Naciye de sünnet olarak üç sünnetin bulunduğunu buyurur: İlk sünnet şudur; Gönülden ve aklından Yezdani Hak düşüncesini asla çıkarma ve onu her zaman hatırla. İkinci sünnet şudur: Bir kardeşine karşı olabilecek her hangi bir nefret duygusunu yok et. Üçüncü sünnet mürid içindir. ‘Kahrına ve her haline teslim ve razı ol' der. Alevi-Bektaşilerde kendi yolaklarını İmam Cafer'e bağlarlar.Beşinci mezhep olarak Caferi Sadık mezhebini -Aleviliği görürler.

ÜÇLEME: Alevi-Bektaşî inancının temelini oluşturan ve Tanrı anlamında üçü bir, biri üç olarak algılanan (Allah-Muhammed-Ali) olgusu bu kavramla ifade edilir. Burada Tarikat adap ve

erkanındaki Allah-Muhammed-Ali anısına bir şeyin üç kez yapılması eylemi de bu terimle anılır. Ayrıca Hristiyanlıktaki taslis (üçleme)de bu deyimle anlatılır. Buna göre 'Baba-Oğul-Ruhu-l Kudüs-Allah-İsa- Meryem ya da Baba-Ana-Çocuk üçlemesi vardır. Müslümanlıktan önceki Şamanist-Türk inancında yer alan 'Gök-Güneş(Ateş Tanrısı)- Yer Tanrıları inanışı vardır. Alevi-Bektaşilerdeki üçleme inancının kökünün hangisine dayandığı belli değil. Hepsi de olabilir. Alevi-Bektaşilerde üçler:

a) Allah-Muhammed-Ali

b) Ali-Hasan-Hüseyin

c) Gayb erenlerinden bir kutup ve iki imamdan oluşan üç ulu ermiş.

ÜÇLER: Tevhid, Nübüvvet ve İmameti i temsil eden Allah Muhammed ve Ali demektir. Kaynağı Maide suresinin 55.ayetidir. 'Sizin gönlünüz dosttunuz Allah'dır. Onun resulüdür birde rüku eder bir halde namazı kılıp rekâtı vererek iman edenlerdir.' Buradaki üç Allah-Muhammed ve müminlerin emiri ve gerçek temsilcisi olan Ali'nin kastedildiği tüm Alevi-Bektaşilerce kabul olunur.

Alevi-Bektaşiliği bilmeyen bazı bilgisiz yazarlar, Bektaşilikte bu üçlemeyi, Hristiyanlık inancı ile Orta Asya türklüğünün Şamanizm inancı ile eşleştirme yönüne giderler. Hatta içlerinden Alevi ve Bektaşileri sevmiyenler de cehaletlerini göstermek için işi dinsizliğe kadar vardırırlar. Görüldüğü gibi bunun gerçek kaynağı yazarlar tarafından tartışmalıdır.

Beş olan dinin temel inançlarından üçü Tevhid,Nübüvvet ve İmamettir. Diğer ikisi ise Adalet ve Mead'dır. El-dil-bel üçlüsü de mevcuttur.

ÜÇ TERK: Terk, tasavvufta Tanrı'ya ulaşmak için başvurulması öngörülen bir yöntemdir. Tanrı'nın yüzü insanın kendi yüzüdür. İnsanın kendi yüzünden başka ayrı bir Tanrı yüzü yoktur. Çünkü, en yetki olarak en geniş anlamda, doruk noktada insanda tecelli eden Tanrı'dır. Hakk'ın yüzüne ulaşma insanın kendi yüzünü bulması, tanınması anlamına gelir. Bunun için insanın aşağıdan yukarıya doğru üç terk koşulunu meydana getirmesi zorunludur.

1-) Terk-i dünya

2-) Terk-i ukba

3-) Ter-i terk.

DÖRTLER: Dört ilke (toprak, su, od, yel), dört tabiat (sıcaklık, soğukluk, kuruluk, yaşlılık), dört yan (doğu, batı, kuzey, güney), dört kapı (şariat, tarikat, marifet, hakikat) gibi dört sayısı ile getirilen dört kavram çok değişik anlamda, değişik düşünceleri açıklamak için kullanılır. Bundan özellikle ozanlar yararlanır. Katip (XVIII. yy,)

Ben aşığım deyü dava kılarısun

Dört harfin birini tamam ettin mi

der. Çar erkan, çar unsur gibi Arapça, Farsça bir çok deyimler kullanılır.

BEŞLER: Şura suresinin 23. ayetinden kaynaklanır. Bu ayete meveddet ayeti de denilir. Bu ayette'... De ki:Ben bu tebliğime karşılık sizden, akrabamı sevmeniz dışında bir şey istemiyorum' buyurulmaktadır. Bu ayet indiği zaman; Hazreti Muhammed; en yakınları olan Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin Hazretlerini abası altına alarak :'Allahım! (Hakkında Meveddet buyurduğun) Ehl-i Beyt'im bunlardır. Ben bunları seviyorum, sen de sev. Bunları sevmeyene düşmanım, sen de düşman ol.' diyerek Ehl-i Beyt'kurbaşı olarak ilan etmiştir.

Peygamberin abasından ötürü Al-i Aba (Aba Halkı) diye de adlandırılan bu zatlara ayrıca beşlerde denilir.

YEDİLER: Yedi sayısı eski Anadolu uygarlıklarında, eski Yunan'da, Yahudi'ler de, Mezapotamya uygarlıklarında da kutsal bir sayıdır. Eski Anadolu'da, Yunanistan'da yedi bilge (Thales, Solon; Bins,Kleobulas,Pittokas, Periandros,Kılon): Yedi taş, eski Mısır'da yedi topluluk, Gılgamış destanında yedi gün-yedi gece, yedi ekmek; Yahudilerde yedi çoban -yedi oğul;

Galatlarda yedi kurban; İbranilerde yedi melek; Nuh'ta yedi bölme, Roma'da yedi uyurlar (Yemliha, Mislina, Mürselina, Mernuş, Tebernuş, Sazenuş, Kefeştatayuş), İskandinav söylencelerinde yedi kamışın kutsallığı, Eski Türklerde Tanrı Ülgen'in yedi kişi yarattığı, Tanrı Ülgen'in huzuruna varmak için yedi engelin bulunduğu, Şaman inançlarında gök tekenin dünya çevresini yedi kez dolaştığı, yine Sapoy Türklerin yedi pınar ve yedi sarıkız öykülerinin bulunduğu, böylece bir çok ulus ve toplumda yedi sayısının kutsal sayıldığı anlaşılır. Bektaşilerde yedi ulular (Nesimi, Hatayı, Kul Himmet, Pir Sultan Abdal, Yemeni, Fuzuli, Virani) Yeniçerilerde yedi kapı, İslamiyette yedi tamu, Alevilikte yedi nitelik, yedi erkan (Pir, Rehber, Mürşid, iki musahib ve onların iki eşi)

Meveddet ayeti geldiğinde Resul-u Ekrem meveddetin (saygı ve bağlılığın) kimlere gösterilmesi gerektiğini bildirmek için abasının altına yukarıdaki kutlu insanları alır.

Ayeti getiren Cebrail bu kutsal yücelikten duygulanarak:

- Ya Resulullah bende sizden olmak istiyorum. Diyerek dilekte bulunur. Cebrail'in bu güzel dileğine Hazreti Muhammed:

-'Evet! Cebrail sende bizdensin' demek suretiyle yerine getirir.

Yine Hz. Muhammed, Ehl-i Beyt'e bihakkın ve kusursuz bağlılığından ötürü Selman-ı Farisi Hazretleri hakkında da 'Selman 'Ehl-i Beyit'tendir.' kutlu sözünü söyler.

Böylece aba dışında kalanlarla birlikte Ehl-i Beytin sayısı yediye çıkar.

Hz. Muhammed, Hazreti Ali, Hazreti Fatıma, Hazreti Hasan, Hazreti Hüseyin, Cebrail Aleyhisselam ve Selman-ı Farisi Hazretleri.

YEDİ FARZ: Caferi Sadık buyurur ki: 'Tarık-i Naciye'de farz olarak yedi görev vardır. Yedi farz şunlardır:

Birincisi: Mürid olan kişi, olarak kabul etmeli ve edinmiş olduğu sırları kimseye anlatmamalıdır. Tariki naciye sırrını,yabancıdan,imanını, şeytandan koruduğu gibi korumalıdır.

İkincisi: O bir siperdar olmalıdır.yani sır tutmalıdır. gördüğüne kör, görmediğini anlatmamalıdır; hiçbir yolla sırları ifşa etmemelidir.

Üçüncüsü: O, Yezdani Hak üzerine düşünceye dalmamalıdır; çünkü her kötülük Yezdani Hakk'ın unutulmasının bir sonucu olarak meydana gelir. Yezdani Hakk'ı unutmayan bir bende, ulaşanlardan biri olur, böyle bir kişi Sultan olmuştur.

Dördüncüsü: Derece derece oğrun dirlik etmektir. O, mürşid, mürebbi hakkını hak bilmiş olmalı ve onun dilediğini yapmalıdır. En başta mürşidini bulduğunda, mürşid olana hicapsız cemelullahı gösterecektir.

Beşincisi: Musahip Hakkını ceme götürecek, erenler meydanına götüre, mürşide boş eliyle gelmiye, talibin abdesti oldur.

Altıncısı: Pir yerinde olan mürşid halifeden el alınca erenler meydanında ikrar edip, nedamet getirmelidir.

Yedincisi: Kendisini mürşidine bağladıktan sonra bildiklerinden vazgeçmeli ve üyeleri önünde alçak gönüllü olmalıdır.' (**İmam Cafer Buyruğu,Aktaran, J.K.Birge,Bektaşilik Tarihi s.155**)

SEKİZ: Sekiz cenneti anlatır. Yunus Emre bir şiirinde 'Kasdeder sekiz uçmağı nur idüp nura katmağa'der. Cennet ,uçmak,bahçe anlamına gelen 8 cennet vardır.

Bunlar: **1-)** Dar-ül celal, **2-)** Dar-üs selam, **3-)** Cennet-ül meva, **4-)** Cennet-ül huld, **5-)** Cennet-ün naim, **6-)** Cennet-ül firdevs, **7-)** Cennet-ül karar, **8-)** Cennet-ül adn. Bunlar müminlere vaad edilen öbür dünya güzellikleridir.

DOKUZ SAYISI: Bektaşilikte önemli olan sayılardan biridir. Yedi kat gök sayısına gökten sonra gelen Arş ve Kürsi de birer kuşatıcı kat sayılarak göklerin sayısı dokuz kat olur. Bu dokuz kat göğün dört unsurla (su,od,toprak,yel) birleşmesiyle insan doğmuştur. Dokuz kat göğe, dokuz orta derler. Yunus Emre bunu şu şekilde ifade eder:

Dörttür anam dokuzdur babam.

Bu görüşün kaynağı, Batlamyus (Ptolemalı)'un geliştirdiği ilkçağ gök bilimidir. Ancak tasavvuf dokuz kat, yedi kat gök terimlerinden değişik anlamlar çıkarır.

ONİKİLER: On iki imamdır. On iki aydır. Bektaşiler oniki koyun da derler. İsa'nın 12 havarisi vardır. Roma'da 12 levha yasası mevcuttur. (İ.Ö.450).

ON İKİ İMAM: Alevilik ve Bektaşilikte imam bir inanç kaynağı durumundadır. Tanrı'ya en yakın bir yönüyle kutsal bir kişidir. Tanrı ile insanlar arasında bağlantı kurar, Onun her davranışı ve bütün yaptıkları Tanrı adınadır. Bu nedenle o masumdur, suçsuzdur, uludur, ölümsüzdür, eylemlerinin hiç birinden sorumlu değildir. İmamların sözleri tartışılmaz, onlara karşı görüş, düşünce ileri sürülemez. Çünkü imamlar yanılmaz, yanlış iş yapmaz. Alevi- Bektaşî yolağının temel kurumlarından biri olan "On iki imam" kavramını, Hristiyanlık'taki İsa'nın oniki havarisine benzetenler, bundan esinlenildiğini söyleyenler olduğu gibi, köklerini eski Anadolu, Yunan Mezopotamya, Mısır, Hind, Orta Asya uygarlıklarında arayanlarda vardır.

Aslında Alevi-Bektaşilikte tüm inançlar imamlıkla başlar. On iki imamlar olmadan Alevi-Bektaşî yolu olmaz, böyle birşey düşünülemez. Tarikattaki herşeyin özünde ve üzerinde oniki imamların manevi varlığı mevcuttur. Onların görüş, düşünce, davranış ve uygulamaları esastır. Onlar anılmadan olmaz, tıpkı "Bismillah" sözcüğü gibidir. Onlar bir nurdur, bir sevgi yumağıdır. Evren onların yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Öbür dünyada, kıyamette İslamın şefaatçileri onlar olacaktır. On İki imam Muhammed-Ali nurlarının bir parçasıdır, tecelligahlarıdır. On İki İmam şu şekilde sıralanır:

1-) Ali (598-661): İlk imam. Hz. Muhammed'in damadı, amcası oğlu, musahibi, ilk müslüman, Allahın aslanı, veliler şahı, şehid edildi.

2-) Hasan (624-670): İkinci imam. Hz.Ali'nin büyük oğlu. Müçteba,zehirlendi.

3-) Hüseyin (625-680): Üçüncü imam.Hz.Ali'nin ikinci oğlu, şehidler serveri, Kerbela şahı, şehid edildi.

4-) Zeynel Abidin (659-719): Dördüncü imam .Hz.Ali'nin torunu. Hüseyin'in oğlu. Şehid edildi.

5-) Muhammed Bakır (677-733): Beşinci İmam. Zeynel Abidin'in oğlu.Zehirlendi .

6-) Cafer-i Sadık (699-765): Altıncı imam.Yolun müçtehildi. Muhammed Bakır'ın oğlu. Şehid edildi.

7-) Musa Kazım (645-799): Yedinci imam. Caferi Sadık'ın oğlu. Zehirlendi.

8-) Ali Rıza (765-818): Sekizinci imam. Musa Kazım'ın oğlu. Zehirlendi.

9-) Muhammed Taki (811-835): Dokuzuncu imam. Ali Rıza'nın oğlu. Zehirlendi.

10-) Ali Naki (829-868): Onuncu imam.Muhammed Taki'nin oğlu. Zehirlendi.

11-) Hasan Askeri (846-874):Onbirinci imam.Ali Naki'nin oğlu.Şehid edildi.

12-) Muhammed Mehdi (870-878):Onikinci imam.Hasan Askeri'nin oğlu.Tanrı emri ile mağaraya çekildi, kimilerine göre kırk yıl emirlerini bu mağaradan görevliler aracılığıyla insanlığa, müslümanlara duyurdu. Mağara da sır oldu. Kıyametten önce dönüleceğine inanılır.

ON İKİ HİZMET: Hazreti Muhammed tarafından oluşturulan ve Alevi Bektaşilerce uygulanan on iki hizmet şunlardır: (Bkz.-Nakiplik)

1-Mürşid: Görev itibarıyla Hazreti Muhammed'i, Hazreti Ali'yi ve Hacı Bektaşî Veli Hazretlerini temsil eder. Onların adına (Biat) ikrar alır nasip verir. Ayin-i cemi yürüten mutlak otoritedir. Rehberi, dervîşi, Talibi eğitir, gözetler ve olgunlaşmaları için gerekli olan ruhi ve pratik bilgileri verir. Tarikata girenlerin topluma yararlı ve erdemli insanlar olmalarını sağlar. Sorumluluğu en ağır olan bir kimsedir. Mürşidin, olgunluğun, efendiliğin, alimliğin, yüce ahlakın, dinin, yolun, yolağın bütün simgelerini doruk noktada özün taşıması gerekir. Hakk-el yakın mertebesinde kabul edilir.

Ayin-i cem yapılacağı zaman Mürşid makamına Baba veya Halifebaba oturur. Alevilikte bu makama oturan kişiye Dede denilir.

2-Rehber: Tarikata girmek isteyen isteklilere kuralları ve koşulları öğretir. İsteklileri bu konuda eğitir ve olgunlaştırır. İkrar verip nasip alırken önderlik yapar. Biattan sonra Mürşid'in eğitim ve öğretilerini Talip'de gözetler. Sorunlarında yardımına koşar. Tarikat ilmini Talip'e en iyi şekilde öğretmeye çalışır. Tarikata ters düşecek genel ahlak kurallarını ve davranışlarını engeller, Mürşid tarafından talibin eğitim ve öğretiminden -tarikât bilgisi yönünden- sorumludur.

3-Gözcü: Rehberin yardımcısıdır. Tarikata yeni girmiş talibleri ve dervîşlik derecesine yükselmiş tarikat mensuplarını gözetler. Tarikat kurallarına aykırı davranışta bulunmamaları için uyarır. Gerekğinde yol gösterir. Yaramaz davranışta bulunanları uyarır veya Rehber'i konu hakkında bilgi sahibi kılar.

Ayin-i cem süresince, cemde bulunan canları izler. Cemin birliğini ve huzurunu bozucu davranışlara izin vermez. Bu tür davranışa kalkışacak olanları hemen uyarır. Gözü sürekli cem erenlerinin üstündedir. Düşkünlerin, suçluların ceme girmesini engeller. Dışarıdan ceme yapılacak herhangi bir engellemeyi durdurur. Gücünü aşarsa Rehber ve Mürşid'e haber verir. Ayin-i cemin huzur ve duygusallık içinde devam edip sona ermesini sağlar. Sorumluluğu ayin-i cemden sonra da devam eder.

4- Çerağcı: Cemevinde bulunan aydınlatma aygıtlarıyla ilgilenir. Ayin-i cemin yapılacağı zaman tüm şamdanları siler, parlatır. Kandilleri yağın fitilini tamamlar. Gazlarını katar. Mumlarını diker. Çerağ tahtını (makamını) hazırlar. Ayin-i cem süresince biten mumların yerine yenilerini takar. Biten gaz ve yağları tekrar doldurur. Cemevinin ışıksız kalmaması için gerekli tüm görevleri yerine getirir.

Buhurdanlıkları siler, temizler. İçlerine gülsuyu ve diğer güzel kokuları doldurur. Buhurdanlığı cem süresince devamlı yakarak, cemin güzel kokular içerisinde sürmesini sağlar. Böylece ter, ayak kokusu ve sair kötü kokuların canları rahatsız etmesine izin vermemiş olur. Boş zamanı kalırsa meydancıya yardım eder.

5-Zakir: Genellikle sesi güzel olanlardan ve saz çalabilenlerden seçilir. Mürşid'in emri ile Ayin-i cem süresince zikri yönetir. Kur'an okur, ilahi okur, deyiş, nefes ve düvazde imam söyler. Mersiye ve Nevruzîyeler söyler. Söylediklerini saz eşliğinde icra eder. Mürşid'e yakın mesafede oturur. Görevi ve sorumluluğu ayincemle sınırlıdır.

6-Farraş (süpürgeci): Ayin-i cem başlamadan önce cemevinin süpürür temizler. Oturma yerlerini gerekli olan yaygıları yayar. Cemevinin sürekli temiz tutulmasından sorumludur. Cemin bitiminden sonra cemevinin tekrar temizler. Boş zamanında sofracıya ve ibriktara yardım eder.

7-İznikci (Meydancı): Cemevinde bulunan postları sıra ve kurallara göre yerlerine yerleştirir. Ayincem yapılacağı zaman hazırlar. Cemevine gelen canlara Mürşid huzurunda duruş, niyaz ve diğer kurallarda yol gösterir. Oturma yerlerini belirler. Canların tarikattaki kıdemlerine göre oturmalarını sağlar. Ayincem süresince cemevinin sükunetini sağlaması için gözcüye yardımcılık yapar. Semah'a kalkacak olan canları kaldırır. Ferreş, Sakka ve İbriktar'ın hizmetlerine nezaret ve yardım eder.

8-Niyazcı (Kurbanı): Cemevine gelen lokmaları ve kurbanları teslim alır. Kurbanları tek birleyerek keser, yüzer ve pişirir. Lokma merasimi zamanına kadar hazırlar. Lokma merasiminde

sofraları açar. Yemekten sonra sofraları kaldırır. Bu hizmeti yaparken kendisine, meydancı, süpürgeci, sakacı, ibrikdar yardım ederler.

9- Sakacı (Sucu): Ayincemden önce şerbet hazırlar. Şerbetleri ve suları kaplarına doldurur, hazır hale getirir. (Nevruzda süt hazırlar) Ayincem süresince susayan canlara su verir. Şerbet dağıtımında dağıtma görevini yapar. Boş zamanlarında Niyazcıya yardım eder.

10-İbrikdar: Elinde leğen ve ibrik, omuzunda havlu ile Ayin-i cemde hazır bulunur. Mürşid'in abdest almasına ve yemekten sonra canların ellerini yıkamalarına hizmet verir. Suyunu döker, havluyu uzatır. Boş zamanlarında Niyazcıya yardım eder.

11-Peyik (Haberci): Bu hizmeti yapana pervane de denir. Ayin-i cem yapılacağını Mürşid'in emri ile tüm canlara duyurur. Bu görevi ev ev gezerek yerine getirir. Canların eksiksiz ceme gelmelerini sağlar. Mürşid ile canlar arasında habercilik (elçilik) görevini yürütür. Ayin-i cem süresince semaha kalkacakları meydancıya bildirerek yardım eder.

12- Bekçi (Ayakçı): Ayin-i ceme gelen canların boş kalan evlerini gözetler. Hırsızlık, yangın gibi zarar verici olaylardan korur. Evlerinde bıraktıkları hayvanlarının herhangi bir zarar yapmalarını önler. Ayin-i ceme dışarıdan yapılacak olan engellemeleri önceden görerek gözcüyü uyarır. Görevi Ayin-i cem ve cemevinin dışındadır. Görevinin kutsallığı ve sorumluluğu nedeniyle duada unutulmaz. Sevabı üstün olan bir hizmettir.

Bu hizmetlerin tek bir amacı vardır. Alevi-Bektaşilerin kimseden zarar görmeden, kendi erkanlarını huzur ve tanrısal duygusallık içinde sürdürmelerini sağlamak. Eline, diline ve beline sahip olan Alevi-Bektaşilerin kimseye zarar vermeleri zaten düşünülemez. Yeter ki kimseler bu insanlara zarar vermesinler.

Hazreti Muhammed tarafından, Mekke ve Medine Müslümanları arasında habercilik, yol göstericilik ve gözetleme hizmetleri için oluşturulan bu görevler, Hazreti Muhammed'den sonra da sürdürülmüştür. Akabe'de seçilen oniki kişinin bazıları bizzat Peygamberin özel hizmetlerini de yapmışlardır. Örneğin; Cabir Ensari Çerağcılık, Selman-ı Farisi temizlikcilik (süpürgecilik), Amrî Ayyar habercilik, Hz. Eyma tül Yemani meydancılık, Mahmud ül Ensari kurbancılık, Hz. Ali'nin kölesi Kanber Hazretleri ibrikdarlık, Peygamberin kölesi Keysani sakacılık, Ebu Zer Gaffari gözcülük görevlerini yürütmüşlerdir. Alevi ve Bektaşilikte bu hizmetlerde bazı ufak tefek değişiklikler yapılarak, Ayin-i cemin durumuna uyarlanmıştır. ancak öz aynen korunmuştur.

Oniki Hizmette Görev Kimler Adına Yapılır?:

Yediler, kırklar "gaip erenler" içerisinde olup hepsi mihmandarlar. Bu oniki post makamının, her Bektaşî meydanında bir sıra düzeni ile yerleri vardır. Bu postlara ne olursa olsun niyaz edilir. bundan başka meydan erenlerinde görülen oniki hizmette aşağıdaki kişiler adına görevler yapılır:

- 1-) İmam Hasan- Tarikatçı,
- 2-) İmam Hüseyin- Farraş,
- 3-) Muhammed Hanefi- Berber,
- 4-) Abdüssamed- Zakir- Sazandar,
- 5-) Abdal Ahmet- Sofracı,
- 6-) Süleyman- İbrikci,
- 7-) Tayyib- Saki,
- 8-) Abdülkerim- Gözcü,
- 9-) Abdullah- Pervane,
- 10-) Hadi-i Ekber- Çerağcı,
- 11-) Abdül Celil- Bab.(Kapı)

Bu oniki kişinin imam soyundan olduğu söylenir. Bunların içinde Hasan, Hüseyin'den başkası bizce bilinmemekle birlikte Selman'ın da hiç ilgisi yoktur. Ancak, Bektaşilikte Selmani diye bir olay vardır ki yılın belirli bir gününde elde keşkül-i fıkara, mürşidinin buyruğu ile halkın arasında dolaşarak "Şeydullah-Allah için bir şey" diyerek para toplar. Ama öyle herkesten istemez. Çünkü Bektaşilikte dilenme ne olursa olsun yasaktır. Tarikatte suçlular "Selmaniliğe" çıkarlar.

Üzerlerine deriden giysi giyen bu kişiler "Allah için, Şehid-i Kerbela aşkına" su dağıtırlar. Yalnız çerağcıya verilen "Hadi-i Ekber" adı Bektaşî terminolojisindeki "çerağ-ı daim, nur-ı daim" kavramlarının önemini ve yerini gösterir.

İşte Balım Sultan meydanında 12 12 14'lük örgürü kimi zaman Ahileri, kimi zaman da Havarileri andırdığı gibi Oğuz töresinin yirmidört boyuna da bir gönderme olabilir. Ancak hangisini almak olası? (**Nejat Birdoğan, İttihat- Terakki'nin Alevilik-Bektaşilik araştırması, İst.1994, s:140**).

ONDÖRTLER: Hazreti Peygamberin soy torunlarından henüz küçük iken münafıklar tarafından şehid edilen Ondört Masum-i Paklar'dır.

ONYEDİ KEMERBEST: Hazreti Ali tarafından bellerine kemer (kılıç) kuşatılan onyedî oğludur. İki imam'dır.

ONYEDİ KEMERBEST-I HANEDAN: Ehl-i Beyt'e candan bağlı olan isimleri bölüm içinde verilen onyedî sahabedir.

KIRKLAR: Bektaşilikte sır bir kurumdur. Hakkında çeşitli söylenceler vardır. Hiç bir baskı görmeden, içten gelerek müslüman olan ve bu uğurda tüm varlığını, ailesini terk ederek Hazreti Muhammed'e bağlanan kimselerdir. Sayıları kırk olduğundan Kırklar olarak anılırlar. Adları kesin olarak söylenemez, ya da bilinmez. bütün aleviler bunlarda gizli güçler olduğuna, kutsallıklarına ve varlıklarına inanır, büyük saygı duyarlar.

Bakım ve dinî eğitimleri Hazreti Ali tarafından yapılan bu kutlu zatların adları ne yazık ki tamamen bilinmemektedir. Pek azının adları günümüze kadar gelebilmiştir.

YETMİŞ İKİ MİLLET: Hz. Muhammed bir hadisinde " ümmetim 72 cemaate bölünecektir; biri dışında -ki onlar gerçek müminlerdir- onların hepsi için cehenem kaçınılmazdır" demiştir. Bu terimin kaynağının bu hadis olduğu söylenir. Bektaşiler aynı cem, ikrar törenlerinde yollarının yani Bektaşiliğin bütün yollardan ayrı olduğunu vurgularlar. Caferî Sadık mezhebinin 72'sinden de ayrı olduğunu söyler ve kabul ederler. Bu yol dışındaki tüm mezhepleri, tarikatları reddederler, bu mezhebin Muhammed-Ali yolu olduğunu belirtirler. Bektaşî düşüncesi bu konuda kesin bir ilerleme gösterir. Tarikat aşamasında talibe sadece Caferî mezhebi anlatılır, diğerlerinden hiç söz edilmez. Hakikat aşamasında kişinin 72 milletin eleştirisinin üzerinde olması vurgulanır. yani mistik yola hakikatın tüm diğer yolları dışlanarak girilebileceği anlatılır. Hatta Yunus Emre bir şiirinde "Yetmiş iki millete aynı gözle bakmayan şeriatin alimi olsa bile gerçekte Hakikat'a asidir."der. Bu terime tüm Alevi- Bektaşî ozanları şiirlerinde yer vermişlerdir.

YÜZ YİRMİ DÖRT: Adem peygamberden bu yana gelen peygamberler ifade eder.

Bunların dışında:Alevi-Bektaşilerde 4, 8, 9, 28, 32, 33, 99, 360, 6666, 18000, 124000 sayılarının da özel durum ve kutsal değerleri var.

KIRKLAR ŞERBETİ: Beyaz bir kase içinde hazırlanır. Biat gecesi talibe içirilen şerbettir.

KIRLAR ŞERBET VE SEMAH: İçlerinde Selman-ı Farisi ve Gulam Kanber hazretlerinin de bulunduğu kırk kişi, Hazreti Ali tarafından eğitilmiştir. Hazreti Muhammed ve O'nun Ehl-i Beyti için herşeyini feda eden bu kutsal insanlar Kur'an'ın yorumu dayalı ayetlerinin gizli anlamları açıklanarak, onlarda ki gizli mesajlar bildirilerek eğitilmişlerdir. Bu insanlar İslam felsefesinin bel kemiğini meydana getirirler.

Çoğu Elçilik Mescidinde yatıp kalktıklarından ötürü, bunlara (Ashab- soffa) sofa sahipleri denilmektedir.

Kırk kişiyi eğitip Tanrı erenliği makamına çıkarttığından ötürü, Hazreti Ali'ye Şah-ı Velayet (Veliler Şahı) unvanı verilmiştir. Hz. Ali, Peygamber ilminin kapısıdır, bu ilmi kendisine bağlanan kırk muhibbine öğretir. İslam tasavvufunun ve tarikat silsilesinin başlangıcı olan kırklar Alevi Bektaşilerce de kutsal sayılır.

İlk ayin cem, ilk semah, ilk şerbet, ilk tevhid (Tanrı'yı anarak ayakta durma) Kırklarla başlamıştır. Şekilcilikten kaçınıp aşk ve vecd yolu ile Tanrı'ya ulaşmanın yolunu açmışlardır. Gösteriş ve dedikodudan arınması gereken bu yol yine onlar tarafından gizli tutulmuştur.

"Tanrı buyurur ki: Sakla kulum beni saklayayım seni." şeklindeki kutsal söz tarikatın temel ilkesi haline gelmiştir.

Saz: Bağlama, kopuz, cura tabur-r, Anadolu da aşıkların cemde zakirlerin kullandığı telli müzik aleti, 'telli kuran'.

Seccade: Görgü sırasında ve cem ayininde hizmetler yapılmaya başlamadan önce Meydana serilen ve üzerinde hizmetlerin yapıldığı Meydanın büyüklüğündeki bez ya da dokuma sergidir. Seccade bir anlamda Nuh'un Gemisidir. Üzerine temiz olarak çıkabilen, tüm bela ve fenalıklardan kurtulur. Bir anlamda da Musa Aleyhisselam'ın Tanrı ile görüşmeye vardığında ayağının altına serilen ateş deryasıdır. Üzerine çıkan tahir (temiz) insanı yakmaz ama eğri kişiyi cayır cayır yakar. Seccade üzerindeki hizmetler Musa Aleyhisselam'a izafeten çıplak ayakla yapılır. Seccadenin evveliyatı Hz. İbrahim (A.S.)'a dayanır. Rivayet edilir ki: (*) Cebrail, Mikail, israfil ve Azrail (A.S.)'lar, Hz. İbrahim'e konuk gelirler. Ancak, kurban kesilmedikçe içeri girmeyeceklerini söylerler. Hz. İbrahim bir koç getirerek Azrail'e teslim eder. Azrail, kurbanı kesip postunu çıkarır ve Cebrail'in önüne getirir. Cebrail: "Ya Azrail, postu İsrafil' e teslim eyle, o da Mikail' e teslim etsin; vakti gelince beraber olalım" der. Söylenenler yapılır. Olay şöyle anlatılır: Mikail postu getirip Cebrail (A.S.)'ın önüne açıp serdi ve baş indirip secde eyledi. Cebrail, postu eline alıp Hakk Teala'ya niyaz eyledi. Hafiften bir nida geldi: "Ya Cebrail! Postu dört köşe eyle, ben ne dersem onu yap! Ağzını mürekkep, parmağını kalem eyle; postun sağ arka ayağına uzatıp Azzemtü aleyke ya Ali de! Sonra sol arka ayağına uzatıp Ekremtü aleyke ya Ali de! Sonra sağ ön ayağına uzatıp Eslemtü aleyke ya Ali de! sonra sol ön ayağına uzatıp En'amtü aleyke ya Ali de!"(**) Cebrail söylenenleri yaptı. Yine nida geldi: "Postun alnından kuyruğuna varıncaya kadar bir elif (çizgi) çek!" Cebrail yine söyleneni yaptı. Hat üzerine La ilahe illallah, Muhammede'r-Resulullah, Aliyyü'l- Veliyyullah yazıldı. Post, dört melek tarafından İbrahim A.S.'a teslim edildi ve "Bu post üzerine izn-i İlahi ile oturduğunda halifetullah olarak hem nübüvvet, hem de velayet ile imamlık edesin" dediler.

* Kaynak: Mirazüt Mekasit, s.271.

** Bu sözlerin anlamları (sırasıyla); Sen büyüksün ey Ali, ikram sahibisin ya Ali, Sana inandım ey Ali, Sana teslim oldum ey Ali.

Seccadeci: Kırklar Ceminde, Cebrail (A.S.)'ın görevine izafeten, cem ayininde Seccadeyi serip, hizmet sonunda toplayan ya da toplandıktan sonra teslim alan ve özel yerinde korumaya alan hizmet sahibidir. Halkada postu vardır.

Secde: Selamlama, hakka boyun eğme veya diz çökme.Yere kapanmak veya saygı ile eğilmek. Secdeyi, yalnızca alnı yere koymak biçiminde algılamak yanlıştır. Secde, ayinlerde makamlara yapılır. Alevi geleneğine ve dede kaynaklarına göre değişik biçimlerde olur. Alevi inancında secde tanrının kendi ruhunu /nefsini verdiği meleklerin secde ettiği Ademe / insanadır. Bu nedenle cemde canlar daire seklinde oturup, birbirine boyun eğen, niyaz ederler.

SEKİL: Kabahat işleyenlerin boynuna takılan taş, Kabahat taşı.

Selman-ı Pak (Selman-ı Farisi): Kırklar Ceminde, Sucu hizmetinin sahibidir. Tarihi kişiliğinde, doğum tarihi bilinmiyor. Ancak, İran'ın Isfahan kentinde doğduğu ve 656 yılında Medain'de öldüğü biliniyor. Mecusi dinine mensub bir ailedendi. Sonra Hristiyan oldu. Bir rahip, ölüm döşeğinde O'na Hz. Muhammed'in Hicaz bölgesinde geleceğini haber verdi. Hicaz'a giderken, rehberi olan Kelb kabilesi onu esir alıp köle olarak bir yahudiye sattılar. Selman, efendisiyle Medine'ye geldi. Hz. Muhammed Medine'ye hicret edince Peygamber' i buldu ve konuştu. Hz. Muhammed onu satın aldı ve Müslümanlığı kabul etmesi üzerine azad etti. Hz. Muhammed onu çok severdi. Hatta sık sık onu Ehl-i Beyt'ten biri olarak zikrederdi. Hendek savaşında, hendek kazma fikrini o verdi. Hz. Ali'nin Sıffıyn savaşında kemer kuşattığı 17 Kemerbest'ten biridir. 300 yıl yaşadığı söylenir. Hz. Muhammed'in Mi'rac'a gittiğinde, Huzurda "şey'en lillah" (nafaka dilenme)

dilediği ve aldığı bir üzüm tanesini Kırklar'a getirdiği, Kırklar'dan biri olduğu bilinmektedir. Yatırı, Medain yakınında Asbandur' dadır.

Semah (Sema): Cem ayinlerinde kadın-erkek birlikte, saz ve nefes eşliğinde dönülerek yapılan ibadet şeklidir. Tanrı'ya ulaşma yollarından biri olarak kabul edilir. Cem ayini dışında (düğün, toplantı gibi yerlerde) Semah dönülmesi günah kabul edilir. Çünkü Semah sadece ibadet amacıyla, ibadet yeri olan cemevinde dönülür ve abdestsiz dönülmez. Çünkü Semahı Hz. Muhammed Kırklar Dergah'ında dönmüştür.

Senkretik -gnostik: Mö/ 4 yy. başlayarak, Tanrı, insan, alem, kurtuluş, bilim ve sevgi gibi temel konularda kendine has açıklamalar getiren, hayat ve ışık kültürüne bağlı (temayül) sezgici sentezi, yaratıcı bağdaştırıcı felsefi inançsal akımlar.

SER VERİP SIR VERMEME: Başını verip gizemini açıklamama.

Serçeşme: Bir yolun en ulu piri... Suyun başı, Alevi Bektaşî inancının kurucusu Pir Hünkar Bektaş Veli için kullanılan bir deyim.

Seydi'l (Seydi) Ferras: Kırklar Ceminde, Carıcı (süpürgeci) hizmetinin sahibidir. Hakkında daha fazla bilgi elde edilemedi.

Seyyah çıkarmak: Seyahat vermek. Bir devriş veya cana bir haberin ulaştırılması, ziyaret için verilen görev.

Töreye uymaz iş yapanlara da bir süre için dergâhtan uzaklaştırılmak, sürgün etmek için verilen ceza.

Seyyid Seyyit: Bir toplumun inancın ileri geleni önderi, İmam Hüseyin ve soyundan gelen için kullanılan unvan.

SIBTEYİN-i MÜKERREMEYİN: İmam Hasan ve İmam Hüseyin Hazretleri.

SIDKI BÜTÜN: Tam bağlılık.

Sırlamak: Hakka yürüyen toprağa gömmek... Yanan bir mumu söndürmek... Bir şeyi söylememek, gizlemek, ortadan kaldırma anlamına da gelir.

Sırsucu: Bak. Kadıncık Ana.

Sırsuyu: Kırklar Ceminde, Hz. Fatıma'nın dağıttığı suya izafeten, cem ayinlerinde Sırsuyu Hizmetini, Hz. Fatıma'yı temsilen, tercümanını okuyarak bir bacı yapar. Sırsuyu ile, "yol"un gizlerinin tüm canlar tarafından algılanması (gönülde hissedilmesi) amaçlamaktadır. (Daha fazla bilgi ilgili hizmet bölümünde verilmiştir).

Sırsuyu ile ilgili olarak Peygamber efendimiz dönemine ait şu kıssa anlatılmaktadır: Veda Haccından dönüştü, Gadirü'l-Humm diye anılan yerde Maide Suresi 67. ayeti nazil olduğunda Resulullah kabileyi durdurur!, çadırları kurdurtur. Hz. Aliyyü'l-Murteza'nın çadırını, kendi çadırının yanına kurdurur. ileri giden hacılar geri çağırılır, geriden gelenlerin yetişmesi beklenir. Deve semerlerinden bir kürsü yapılır ve Resulullah bu kürsüye çıkarak, gelen Maide 67. ayeti tebliğ eder. Meşhur "Lahmike lahmi" hadisini söyler. Mü'minlerin vasii ilan ettiği Hz. Ali'ye biat ister.Üç gün boyunca tüm erkekler biat ederler. (Ebu Bekir ve Ömer de biat edenler arasındadır, hatta ömer, "Ey Ali bütün mü'minlerin Mevlası (efendisi) oldun" diye Hz.Ali'yi tebrik eder). Sıra bacılara gelince Hz. Ali bacılara, "Sizin erleriniz bana biat etti. Kadının piri eridir. Varın siz de erinize biat edin, bana biat etmiş olursunuz" der. Kadınlar bu tavra üzüldüler ve Hz. Fatıma ile birlikte üç bacı seçip Resulullah'a müracaat ederek; "Biz de erkek kardeşlerimiz veya eşlerimiz gibi Hz. Ali'nin elinden-eteğinden öperek (takbil ederek) biat etmek isteriz" derler. Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi çağırarak bir tas da su ister ve Hz. Ali'ye, "Ya Ali! Bu suya sağ elinin Şahadet parmağını batır ve 'kim bu sudan içerse ya da temas ederse ben onun biatını kabul ettim, Allah ve Resulü de kabul etsin' diye dua et"

der. Hz. Ali söyleneni yapar. Bu suyu Hz. Fatıma çoğaltarak (suya ekleme yaparak) bütün bacılara dağıtır ve dağıttırır. Bu arada daha önce Hz. Ali'ye biat eden erkekler de bu sudan alırlar.

İşte, cemde dağıtılan sırsuyu bunun tekrarı, yani ikrar yinelemedir.

Sinn-i saf olmak: Görgü öncesinde, büyük-küçük herkesin birbiriyle görüşüp, alacak-vereceklerin halledilmesi, davaların ortadan kalkması, gönüllerin arıtılarak birleşmesi ve "görgüye girilmesi"dir.

Sitem: Düşkün olan canın "kaldırılması" veya cezalı olan bir canın görgüsü sırasında, Meydanda ona çektirilen ceza ve uygulamalardır. (Çelik vurmak, ateşe bastırmak, sözlü olarak paylamak gibi ...)

Sitem Hakkı: Çektirilen sitem sonrasında alınan maddi (para, mal vs.) değerlerdir. Yani verilen ceza bedelinin tahsilidir. Sitem hakkını, sitemi çeken kişi Pir'e verir. Pir'e verilen diğer değerler (hakkullah vs.) gibi, sitem hakkının da belli bir kısmı yoksullara dağıtılır. Bir miktarı Dergah'a verilir, bir miktarı da Pir'de (kendi hakkı olarak) kalır.

Sofracı: Kırklar Ceminde Gulam-ı Kamber'in görevine izafeten, cem ayininde bu hizmeti yerine getiren hizmet sahibidir. Halkada post sahibidir. Sofracı sofrayı koyma (serme) ve kaldırma görevini yapar. (Ayrıntılı açıklama "akşam yemeği" hizmetin anlatıldığı bölümde verilmiştir).

Sofi (Sufi): Tarikat (Alevilik) kurallarını kabul etmiş talip. Daha sonra bu söz, tutucu Sünnileri anlatmak üzere sofı'ya dönüştürülmüştür.

Sofi Sürekleri: Anadolu'daki Alevilerin yolları, ibadet biçimleri, ocakları. Sofi Sürekleri Erdebil tekkesine bağlıdır.

Sımat (Somat): Sofra demektir. Kusal sayılır. Aleviler; "Sofra Ali'nin, mihman Ali'dir" derler.

Soyunmak: Bir dergâha, bir mürşide bağlanmak. Nasip almaya gelmek. Dünya ile ilgisini kesmek, onu üzerinden atmak anlamındadır.

Sultan: Alevi büyükleri... Manevi dünyanın liderleri için onları siyasal sultanlarla aynı değere sahip gösteren sıfat. Balım Sultan, Seyyit Ali Sultan, Pir Sultan gibi...

Sünni İslam: Hz. Muhammed'in sünneti (uygulamaları hadislere) ve 4 mezhep kurucusu (Hanefi, Hanbal, Şafi, Malik'in) yorumuna (okullarına) dayalı İslam anlayışı.

Sünnet töreni: Yahudilik, İslam ve bazı Hristiyan gruplarda, erkek çocukların sünnet edilmesi ve ardından yapılan eğlence 'sünnet düğünü'.

Süpürgeci = sembolik olarak cemde meydanı süpüren 12 hizmet sahibi, car çalmak, hizmeti ferraş. Pratik ve ruhsal temizlik.

Şah: Alevilerde, Hz. Ali'ye ve onun soyundan gelen 12 İmam'a verilen ad. Buradaki şahlık, maddi dünyanın değil, manevi dünyanın ve bilgi dünyasının şahlığıdır. İran padişahlarına verilen şah unvanı ile Alevilikteki şahın ilgisi yoktur. Alevilikte ilk şah, "şah-ı velayet" (velilerin şahı) olan İmam Ali'dir. İmam Hüseyin ise "şehitler şahı"dır.

Şah İsmail'in şah unvanı ise, onun padişahlığından kaynaklanmaz. Aleviler onun Şah Hatayi olarak bilirler. Bu şahlık ise, onun Alevi yolunun büyük pirlerinden birisi olmasından kaynaklanır. Zaten Aleviler, onun padişahlığı bulunmayan dedelerine de yol büyüğü anlamında şah derler.

Şah Hatayi: Şah İsmail (1487-1524) Eski İran Safevi Devleti'nin kurucusu. Şia 12 imam inancını devlet dini yapan, 7 ulu Alevi Bektaşî ozanından biri, deyişleri halen cemlerde söylenmekte. (Araştır: 1514 Yavuz Sultan selim Çaldıran savaşı ve Alevi katliamı)

Şaman: Şamanizm inancında olan, Şaman babası, dini lider. Kuzey ve orta Asya inancı (eski Türk inancı), her şeyin ruhu olduğu, toplumcu ve kadın erkek eşitliğine dayanan, müzik, danslı ibadet gelenekleri olan bir inanç

Şamanizm : Kuzey ve orta Asya inancı (eski Türk inancı), her şeyin ruhu olduğu, toplumcu ve kadın erkek eşitliğine dayanan, müzik, danslı ibadet gelenekleri olan bir inanç.

Şer: kelime anlamı, kötülük, kemlik, fenalık demektir. Talibin yaptığı tüm kötü, gönül kırıcı, zarar verici davranış ve günahları şer adını alır. Şer, Allah'tan gelmez, kişinin kendi fiil ve düşüncelerinden kaynaklanır.

Şeriat: Yasa kural, Alevi 4 kapı 40 makam öğretisinde, yel hava ile eşleştirilen 1. kapı, Şeriat kapısında olan olgunlaşmamış (cahil) insanın olgunlaşması için sabit yasa ve kurallara ihtiyacı vardır. İslam dini yasaları. Alevi 4 kapı inancında 1.kapı "şeriat kapısı", 40 makamın ilk 10 makamı, Bilinen İslam şeriatı ile ilgili yoktur.

Şia İslam : İran Irak Bahreyn de yaygın olan ve 4 Sünni mezhebin dışında, ayrıca İmam Cafer (Caferi mezhebi okulunu da) kabul eden İslam anlayışı. Şia Hz. Ali'nin 1. halife olması gerektiği düşüncesini savunur, Kerbela imam Hüseyin yası tutulur, ayrıca 7 veya 12 imama uyulur. Anadolu Alevi-Bektaşileri İmam Cafer ve Buyruğunu kabul eder, Ehlibeyt ve 12 imamlara sevgi besler, fakat ne Sünni şeriatına nede Şia şeriatına uyar veya uygular..

Şerif: Soylu temiz, İmam Hasan ve soyundan gelen için kullanılan unvan.

TAKİYE: Bu sözcüğün şia öğretisinin bir parçası olduğu söylenir. Gizleme, Saklama anlamlarına gelir. Bektaşilikte çok önemlidir. " Görüldüğün gibi ol, olduğun gibi görün" kuralı, baskı ve takipler sonucu doğmuştur. Özellikle sünnilerin hışmından, yobazların saldırılarından korunmayı sağlar. Şüpheden kurtulmak için başka bir din, mezhep veya tarikattan gibi gözükmenin doğruluğuna inanmak zorunda kalan Alevi-Bektaşiler bu ülkeyi Kur'an'ın 2. suresi olan Bakara'nın 195. ayetine bağlıyorlar. Bu ayette "Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayınız" denilmektedir. Bu ayet, takiye için yeterli onay olarak gösterilir. Takiye ilkesi azınlıkta kalanlar için geçerli bir ilkedir. Bu ilke gerçek inanç ve adetlerin araştırılmasını zorlaştırır. Bektaşi olmayanlarla kişisel sohbetler hemen hemen takiye rengi taşır. Miratül Mekasit'in bile takiye sonucu yazıldığı bir gerçek Takiyenin ağırlıklı olduğu yerlerde resmi ideoloji yandaşı olan yöneticilerin ve cahil yobazların terör estirdikleri, bölücülük, korku yarattıkları baskı ve sindirmeye giriştikleri mutlaka düşünülmelidir. Böyle bir ortam olmadan kimse kendi inancını inkara başvurmaz.

Talip : Kelime anlamı, isteyen, talep eden demektir. "Yol"a girmek isteyen sonra da yolun edeb, erkan ve kurallarına uygun davranmaya ve özel yaşamında da buna uymaya gayret eden kişi demektir.

Muhammed-Ali Yolu'na "talip" olan kişiye mürid de denir. Talip, "olduğu gibi görünen, görüldüğü gibi olan" kimsedir. Talip, "eline, diline, beline" sahip olan kişidir Talip, "eliyle koymadığını almayan, gözüyle görmediğini ve kulağıyla duymadığını söylemeyen, gördüğü Hatayı örten" ve kov-gıybet yapmayan, kendisine istediği şeyi komşusuna da dileyen, kendisine zor geleni başkasına yapmayan kişidir. Yani talip, "yol"un edeb-erkânını yaşamına uygulayan kişidir.

TALİB (MUHİB): Talep eden, İsteyen, İsteklilik süresini başarı ile bitiren adayın, ikrar erkânı içinde biatının alınıp tarikata kabul edilmesine muhiblik denilir. İkrar verip nasip alan kimseye de Talip denir.

Bektaşilikte Talip'liğinde bir süresi vardır. Muhib kendisine verilen ibadeti (Evrad, zikir, erbain, çille ile oruç, zekat, namaz gibi tarikat ve şeriata ait ibadeti) hakkı ile yerine getirir, tarikat kurallarına göre belli bir olgunluğa ulaşırsa dervişliğe yükseltilir. Bu bir aşamadır, makamdır. Taliplik tarikat içinde şeriat kapısıdır.

Talip, Hakkı talep eden anlamında kullanılır. Her talibin, bulunduğu köyle birlikte bağlı olduğu bir ocak (dede kolu) bulunmaktadır. Odur ki, Muhammet Ali yoluna can baş vere, özünden fedakarlık ede.

Tam Carı: Meydanın, maddi ve manevi tüm kirlerden ve pisliklerden arındırılması için Cancı tarafından süpürülmesi işlemidir. (Ayrıntılı bilgi Carıcı Hizmeti bölümünde verilmiştir).

Tarik-ı Mustakim (Nazenin): Anlamı, doğru yol, ince yol, tarikat demektir. Muhammed-Ali yolu'nun izlenmesi, bu yolun edeb, erkan, kuram ve kurallarına uygun yaşama ve bu yaşam içinde yapılan ibadetler ve törenler anlamına gelir. İslam'ın özü ve uygulaması demektir. Tarik-ı nazenin'e ikrarlı ve Biatlı talipler girebilir ve süreğini sürebilir.

Tarik: Çubuk. Ocakzade geleneğinde, görülen canlar, Zülfikar'ı temsil edilen bir değnekle sırtları sıvazlanarak terbiye edilirler. Bu yöntemi kullananlara değnekçiler de denilir.

Tarikat: Tanrı'ya ulaştıran yol. Alevi öğretisinde bağlanılan 2. kapı, kişinin kendi özünden bir yol dava için 'yanması' o yola gönüllü girip ikrar verip hizmet etmesi. Güzeli doruyu paylaşması vs.

Aleviler, eskiden kendilerini tarikat ehli saymışlardır.

Tarikat Namazı: Taha 1, 2, 3;(*) Bakara 238 ve Mü'minin 2. ayetleri gereğince(**) Pir huzurunda iki rekat olarak kılınan namazdır. Namaz kılacaklar-dan ilki Meydana gelip secde niyazından soma dara durur. İkinci kişi Meydana ve ilk gelenin ayağına niyaz eder (dardaki kişi de onun başından sağ eliyle niyaz alır) ve ilk kişinin solunda dara durur. Üçüncü kişi de önce Meydana, sonra da birinci ve ikincinin ayaklarına niyaz edip (onlar da onun başından niyaz alırlar) sol yanlarına dara durur. Onu aynı şekilde diğerleri izler, Meydanda hilal şeklinde sıralanırlar (Meydanın aldığı kadarıyla). Pir, hepsine birden dua eder: "Allah Allah. Namazlarınız, niyazlarınız kabul ola. Hakk-Muhammed-Ali Dergahına yazıla. Secdeye inen başlar dert görmeye ... Gerçeğe Hü." Namazdakiler hep birden secdeye inerler. Birinci rekat tamamlanmıştır. İkinci rekat iki şekilde kılınabilir:

1) Vakit dar (kısıtlı) ve mihman kalabalık ise, Pir veya GöZCÜlllll11 uyarısı ile namazdakiler tekrar dara dururlar;

(*) Muhammed Eflaki'nin Divan-ı Kebir'den seçmeler adlı eserinde; "Peygamberimizin gecenin bir kısmından sonra kıyamda ve bir ayağını diğerinin üzerine koyarak uzun uzun zikir yapması üzerine bu ayetler nazil olmuştur" deniyor. Taha 1,2,3: "Ta, ha. Biz bu Kur'an'ı sana, zahmet çekesin, bedbaht olasın diye indirmedik; Saygıyla ürperene bir hatırlatma olsun diye indirdik."

(**) Bakara 238: "Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın."

Mü'minin 2: "Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler."

2) Birinci rekattan sonra, diz üstü yürünerek önce Pir'in eli öpülür, postuna (veya dizine) niyaz edilir, sonra Pir'in alt yanında oturan iki kişiyle görüşülür (niyazlaşılır veya postlarına niyaz edilir). Sonra Meydanın ortasına niyaz edilir ve sol köşeden başlanarak halkadaki tüm canlarla teker teker niyazlaşılır (yani tecella dolaşılır) veya postlarına niyaz edilir (onlar da, postlarına niyaz edilince sağ elleriyle niyaz alırlar). Halkadaki canlarla görüşme (niyazlaşma) bitince, Meydana üç kez niyaz edilir. En öndeki can bu kez sol tarafa geçer ve dara durur. Onu, aynen Meydana çıkıştaki gibi niyaz ederek diğerleri izler ve bu kez sağ tarafında dara dururlar;

Her iki durumda da bundan sonrası şöyledir: Pir, dara dua eder: (Tecellanız temiz, yüzünüz ak, kalbiniz pak, günahınız af ola, tecella, tevella, ve teberranız kabul ola. Namazlarınız, niyazlarınız Hak-Muhammed-Ali Dergahında kabul ve makbul ola ... Gerçeğe Hü!" Namaz kılanlar tekrar secde niyazı yaparlar. Meydana ilk çıkan kişiden başlamak üzere, sıra ile Pir'i ve cemaati safalarlar: "Dede sultan, mihman canlar, bacı-kardeş, cümle ayin-i cem erenleri safa geldiniz, hoş geldiniz. Gelmeğiniz mübarek olsun. Başlar tacısınız, ayaklar turabıyız ... " (Zaman dar ise sadece sıra başındaki ilk kişinin safalaması ile yetinilir).

Pir, tekrar dua eder: "Eyvallah! Siz de hoş-saffi geldiniz. Allah cümlelerin dualarını kabul eyleye ... Gerçeğe Hü." Meydandakiler secde niyazı yaparak Meydandan çekilirler ve yerlerine (yaş sırasına göre) otururlar.

Tasavvufi (felsefi) sofi : İslam'ı inançsal felsefi yeni Platoncu mistik akım, trans, bilim, sevgi temelinde tanrıyla bütünleşmeyi içeren gizemci batini inanç sistemi.

Tavşan yemezlik: Aleviler, tavşan yemezler. İslamiyette mekruh sayılan bazı hayvanlar vardır. Bunların başında domuz gelir. Aleviler, tavşanı da aynı kategoride görürler. Bu tavşan yemezliğin bazı nedenleri vardır. Bunların başında, tavşanın aybaşı olması gelir. Ayrıca bu hayvanın eti, kan pıhtısı gibidir. İnsana tiksinti verir ve özel bir çaba ile temizlenmesi gerekir.

Tavşanın kafası kediye, kulağı eşeğe, ayakları köpeğe, burnu fareye, kuyruğu domuz kuyruğuna benzer. Bu hayvanların hiçbirisi de Müslümanlar tarafından yenilmez.

Tavşanın yenilmemesinin nedenleri arasında, bu hayvanın eskiden bazı Türk boylarının totemi (dokunulmaz hayvanı) olmasının izleri de bulunmalıdır.

Aleviler, maymunu da tiksintiyle karşılarlar. Ayının da adını anmazlar. Baykuşu uğursuz, keklği fesatçı sayarlar. Buna karşın, turna kutsal sayılır. Onun sesi, Hz. Ali'nin sesi gibi algılanmış, uçuşu da Kırkların semah etmesine benzetilmiştir.

Geyik de kutsal sayılan hayvanlardandır. Öldürülmez. Güvercin de Hacı Bektaş Veli'nin donuna girdiği kuş olarak mazlumluğun sembolüdür; kutsaldır. Kırlangıç kuşu da uğurlu kabul edilir. Koyun da kurban varlığı olarak kutsaldır. At ise darda kalanın imdadına yetişen hayvan olarak sevilir. Bunun dışında bütün sağmal hayvanlar sevilir, hoş tutulur. Özellikle; Pir Sultan Dede'nin dediği gibi, "Koşumdan koşuma gözünden öpün / İrençberler hoşça tutun öküzü" öğütüne uyularak ekonominin direği olan öküzler sevilir. Horoz; süslenir... Tavuk korunur. Alevi düşüncesinde; zararlı küçük hayvanlara bile hoşgörü ile yaklaşıldığını; bu hayvanlarla ilgili taşlama şiirlerinde açık açık görüyoruz. (İlginç örnekler için, Halk Şiirinde Başkaldırı adlı kitabımızın "Hayvanlara Yönelik Taşlamalar" bölümüne bakınız.)

Teberra: Hz. Muhammed, Ehl-i Beyt ve soyuna düşman olanlara düşman olmak ve onlara düşman olanların dostlarına da düşman olmaktır.

Tecella: Görünme, görüşme, niyazlaşma.

Tecella gezme (dolaşma): Görüşerek, niyazlaşarak dolaşma. Tarikat namazında, iki rekat arasında, Pir' den başlayarak halkadaki canlarla görüşmeye (niyazlaşmaya) tecella dolaşma denir. Tecella dolaşmada amaç, gönlü indirme, benliği atma; dargınlığı, kırgınlığı unutmaya ve Tanrı'yı insanda görerek ona niyaz etmektir.

TECELLİ: Doğuş meydana geliş. Görüntü.

Telkin: Kelime anlamı, düşünce aşılama, kulağına koyma demektir. Talibe Mürşid veya Pir'in verdiği öğütler ve "yol" ile ilgili bilgilerdir.

Tercüman (Tercüman): Bir hizmete başlarken, hizmet sahibinin okuduğu nesir ya da manzum (şiir şeklinde) duadır.

TERK: Bektaşilikte gerçeğe ulaşabilmek için üç terk gereklidir. Terk-i Dünya (Dünyayı terketme), Terk-i Ukba (Ahireti terk etme), Terk-i terk (Allah'tan başka herşeyi terk etme).

Tesbih (tesbih etme): Allah'ın isim ve sıfatlarını sürekli tekrarlama, yineleme

TESLİM: "Allah ve melekler Peygamberleri tesbih ederler, ey mü'minler sizde onu tesbih edin ve teslim olun" ayeti emrine göre Mürşid'e biat etmeye denilir. **(Azhap suresi 56. ayet).**

TESLİM HALKASI: Mücerret canların kulaklarına taktıkları küpe. Hazreti Ali'nin atının nalının simgesi.

TESLİM TAŞI: Boyuna asılan oniki uçlu yıldız taş.

Tevella: Hz. Muhammed, Ehl-i Beyt ve soyunu sevenleri sevmek ve onlara dost olanları da sevmektir.

Tevhid: Kelime anlamı, birleme, bir olduğunu söylemedir.

Özü, “Lailahe illallah'tır. Alevi cemlerinde, müzik eşliğinde, “Lailahe illallah, Muhammed'en resulullah, Ali'yyün veliyyullah” sözlerinin değişik kompozisyonlarda söylenmesiyle tevhit çekilir. Özellikle, Ali'nin Tanrı'nın velisi olduğunu vurgulayan kompozisyonlar tevhitte ön plandadır. Bu sırada, vecde gelen topluluk, halka halinde diz üstü otururken sağa sola doğru eğilerek ritmik biçimde şaplak vururlar. Bu harekete tevhit çekmek denilir. Tevhit, cem sırasında değişik bölümlerde, uygun müzik ve şiirle birlikte çekilir. Tevhit çekmek, bir dans veya oyun değildir, dinsel niteliklidir, cem töreninin bir parçasıdır.

1) Tanrı birdir. Tüm varlıklar Tanrı'da birlenir. Gerçek varlık Tanrı'dır.

2) Cem ayinlerinde, Tanrı'nın birliğini, Hz. Muhammed'in O'nun Peygamberi, Hz. Ali'nin de O'nun Veli' si olduğunu vurgulayan ve müzik eşliğinde zakirlerce söylenen nefes ve deyişlerdir. Tevhid iki bölümlüdür ve her bölüm sonunda, Meydanda diz üstü oturan (Nesimi darı çeken) Beş Bacı Semah dönerler. (Ayrıntılı bilgi "Mi'raclama - Tevhidler- Kırklar Semahı Hizmetleri" bölümünde verilmiştir).

Tekke: Dergah yatır, mürşit ve öğrencilerinin taliplerinin kaldığı yer. Eskiden, Alevi büyüklerinin oturup halkı dinsel ve toplumsal yönlerden eğittikleri inanç okulu kurumu makamlar. Buralar, bir Alevi büyüğünün yatırı çevresinde oluşturulan yerlerdi. Halkın yoğun ilgisi yüzünden, Osmanlılar zamanında, Sünni nitelikli tekkeler kurulmuş, buralara devlet büyük miktarda paralar akıtmıştır. Alevilik otoritesini parçalamaya yönelik bu çabalar sonucunda, her yanda tekkeler oluşmuştur. Tekkecilik (ayrı baş çekme) geleneğinin nedeni de budur.

Tercüman: Dilden dile çevirme, Alevilikte bir iş hizmete başlamadan önce ve özellikle taliplerin söylediği dua. söz deyişler.

Tevil: Alevi felsefesini açıklarken sözünü ettiğimiz bu kavram, Alevi düşüncesinde çok önemlidir. Kuran'ı ve hadisleri, insana ve gerçeğe yönelerek açıklama sanatıdır. Bunun en ilginç örneklerini İsmail'i Alevilerin Nizari kolundaki alimler vermişlerdir. Burada bazı tevil örnekleri vererek konuyu somutlaştıralım.

Kelime-tevhid yani “la ilahe illallah” ibaresi iki kısımdır. Bu ibarenin birinci kısmı yani la ilahe kısmı nefydir (yadsıma, inkâr). İkinci kısmı yani illallah kısmı ise ispattır. Demek ki kelime-i tevhit iki kısımdır. Bu ibarenin, Arapça yazıldığı takdirde, üç cins harf ihtiva ettiğine şahit olmaktadır. Bunlar da lam, elif ve he'dir. Bu üç harf; akla, nefse ve feleke işarettir. Kelime-i tevhidin 4 kelimeden ibaret olması, insanın 4 tabiattan oluştuğunu gösterir. 7 heceden ibaret olması; insanın 2 gözü, 2 kulağı, 2 burun deliği ve bir ağzı olmak üzere 7 organına delilidir. 12 harf de insanın ayrıca 12 uzvuna işarettir.

Dünya da kelime-i tevhit gibi iki kısımdır. Dünyanın bir kısmı mamur, diğer kısmı haraptır. Ayrıca 4 yön vardır. Doğu, batı, güney ve kuzey. Dünya'da 7 iklim ve 12 büyük ada vardır. Felekler de aşağı ve yukarı olmak üzere iki kısımdır. Feleklerde 7 gezegen 12 burç vardır.

Kelime-i tevhidin kelimelerinin de özel anlamları vardır: La, daiye ilah, huccete, illa, imama ve Allah'a delildir.

TIĞ-I BATIN: Nereden geldiği bilinmeyen felaket.

TIĞ-I BEND: Biat merasiminde talibin boynuna takılan yünden örülmüş ip. Çoğunlukla ikrar günü kesilen koyunun yününden örülür.

TIĞLAMAK: Kurban kesme.

Tirit: Ne için geldiğini bilmeden dolanıp duran, pir'in sözünü kulak ardı eden, geldiği gibi giden adamdır.

TÖREN: Alevilik-Bektaşilik inancında, iki büyük tören yapılır. Bunlardan biri; ikrar ayini, diğeri ise Aynı Cem'dir. Bu iki büyük tören, tam bir yaygınlık ve genellik göstermese bile uygulamada tarihsel süreç içinden sürdürdüğü varlığı, kazandığı biçimsel yapısı ile beşerden on kola ayrılır:

1-)Bahçeden gül koklama törenleri:

- a) cuma töreni
- b) Mücerred babalar töreni
- c) Balım Sultan töreni
- d) Tekvin töreni

Bunların hepsi de özünde birer ikrar ayini törenidir, ikrar ayininin kolları olarak algılanır.

2-) Bahçeden gül koparmak töreni:

- a) İlk vusul töreni
- b) Babalar töreni
- c) Asa töreni
- e) Dört kapı töreni

Bunlar özünde birer ayin-i cem törenidir. Her biri ayin-i cem töreninin kolları olarak algılanır.

İkrar ayini, Bektaşilikte yola girmek için düzenlenen ilk büyük törendir. Bu törenden vazgeçmeyen bir kimsenin yola girmesi, Bektaşî olması olanaksızdır. İkrar ayini Bektaşî olmak isteyen dileğini, açıklaması bu isteyen bir aracı ile tarikat yetkilisine ulaştırması törenidir. İstekli (talip) önce bir rehber bulur, Tarikata girmek için gerekli bilgileri ve genel işlemleri ondan öğrenir. Talibin dileğini öğrenen, amacını, isteğini ve düşüncelerini anlayan rehber, durumu tekkenin en büyük yöneticisi olan babaya bildirir, yola alınmasının uygun olduğunu önerir. Talip (istekli) bir süre denenir, uygun bulunması durumunda, kendisini yetiştirmekle görevlendirilen kimselerden nasip alır. Daha sonra rehber öncülük ettiği talibe, kurallara uygun olarak tarikat abdesti aldırır. Ardından ibadet yapılır. Bu işlemleri talibin beyaz kefen sarılması izler. Kefene sarılmış talip bir bakıma ölmüştür. Yeni inanç dünyasında yeniden dirilecektir. Beyaz kefen içindeki talibe şu telkin verilir: Erenler meydanında, pir huzurunda, mürşide teslim-i rızada oldun mu? Yalan söyleme, haram yeme, livata ve zina etme, elinle koymadığın bir şeyi alma, gözünle her gördüğünü söyleme... Allah-Muhammed-Ali-Oniki İmamı hanedan-ı Ehlibeyte iman ettin mi? kaza ve kadere bel bağladın mı? Bunun ikisini de bir bilip gece gündüz gönlünde Allah-Muhammed-Ali'yi mürşidin aracılığıyla bir bildin mi?

Hak dediğimizi Hak, batıl dediğimizi batıl bildin mi? Tarikat-ı Naciye den olup Caferi Sadık'ın mezhebini hak tanıdın mı? Tevalla ve teberr'a'yı kıldın mı? Bu iki ikrardan dönersen huzuru mahşerde yüzün kara olsun Muhammed-Ali-Hünkâr Hacı Bektaş Veli İkrarında sahip-kadem eyliye.

Telkinin ardından tığbendi boynuna takılan talip meydana alınır; şariat, tarikat, marifet ve hakikat kapılarını teslim eden erenlere tek tek usulüne uygun selam verilir, her selam verişte bir adım ilerlenir, böylece simgesel olarak dört kapıdan talip girmiş kabul edilir.

Mürşid sağ elini talib'in iki omuzu arasına koyarak ilgili ayeti okur. Boynundaki tığ-ı bend çözüldükten sonra kulağına 'Girme girme, dönme dönme, girenin malı, dönenin canı eline, beline, diline sahip ol Mürşidin Muhammed, Rehberin Ali,' der. Kefeni çıkarırlar. Böylece talip doğmuş yeniden dirilmiş, yeni yaşama başlamış olur. Çerağlar uyarılır ortalık pırıl pırıl olur. Talip mürşiddan başlayıp diğer bütün postların önünde durur, önce eğilip postu, sonra postta oturan babanın elini alarak avucunun içine öper, ardından talibin tekkeye adadığı kurban tığlanır, sofralar kurulur içkiler içilir, nefesler okunur, sazlar çalınır.

Tuba: Kökü yukarıda, dalları aşağıya sarkan Cennet ağacı. Bu, Alevi felsefesinde insandır.

Üçler: Vücut, can ve ruhtur. Can, kan demektir. İnsanın kan dolaşımını anlatmaktadır. Ruh ise irade demektir. Vücuda iyi bakılırsa, kan temiz olur. İyi gıdalar alınırsa kan temiz olur. Bunun için irade, bilgi gereklidir.

ÜMMÜL KİTAP: İnsan yüzünün diğer bir adıdır. İnsanın yüzünde bulunan yedi delik, Fatiha suresindeki yedi ayeti temsil eder. Buna Sebbel mesan'da denilir.

Vahdet: Birlik... Tanrıyı birlemek.

Vahdet-i Mevcut: Varlığın birliği, Aleviliğin tanrı inancı, vardan var olma, var eden ve edilenin bir olduğu inancı ve felsefî düşünce.

Vakıf: İnsani, toplumsal yarar, tanıtmak korumak vs. amaçla kurulmuş yardım kurumu.

VE LEKAD KERREMNA BENİ ADEM: Türkçe anlamı "Biz insanoğlunu çok şerefli yarattık" demektir.

Alevi- Bektaşiler, insanın bütün varlıkların en yücesi, onurlusu olduğuna, Tanrı'nın onlara varlıkların en şerefliisini olma rütbesini verdiğine inanırlar. Tanrı insanı yaratınca meleklerle insan önünde eğilmelerini, onu kutsamalarını, üstün olduğunu kabul etmelerini, çünkü onlara herşeyin adlarını öğrettiğini bilgilendirdiğini söyledi. Şeytanın dışında ki bütün melekler ona secde ettiler, yani insanın kendilerinden daha üstün yaratıldığını, bilgili olduğunu onayladılar. Şeytan kendisinin yalımdan, ateşin dumansızından, insanın ise çamurdan yaratıldığını öne sürerek buna karşı çıktı, insanların üstünlüğünü tanımadı. Allah'ta onu kendisine karşı çıktığı için lanetledi, kovdu. Alevi-Bektaşilere göre, Alevi sözcüğünün kökeni, yücelik, ululuk anlamı taşır. Bunun karşısı sufliyetir bu ise aşağılık anlamı taşır. Onlar, Alevilikte amacın cahillikten kurtulup hakikate (insan-ı kamillik) mertebesine erişmek olduğunu savunur ve kabul ederler. İnsan-ı kamillik nitelemesi bütün yönleriyle tam olarak Hazreti Ali'de tecelli etmiştir derler. Bazıları böyle bir nitelendirmeyi Ali'ye tapmak olarak yorumlarlar, Alevilerin böylece Allah'a şirk (ortak) koştuklarını, kafir olduklarını öne sürerler. Oysa burada Tanrı'ya ortak koşmak değil, onun ayetini ve kendisini doğrulamak, onaylamak vardır. Ali'nin niteliklerini söyleme ona tapma olarak değerlendirilmemelidir.

Elbette Hazreti Ali'de her insan gibi yaratılmıştır. O da Tanrı'nın kuludur, ölümlü bir varlıktır. Tanrı'nın ortağı olamaz. Ancak Allah Hz. Ali'ye diğer insanlardan daha üstün nitelikler, tinsel üstünlükler vermiştir. Ali, Allah'ın velisi ve aslanıdır. Tam bir insanı kamildir, müminlerin her açıdan kılavuzudur, en merdi, en cömerdi, en yiğidi, en doğrusu, en dürüstü odur. Tanrı'nın insan için var ettiği tüm güzel, üstün özellikler en mükemmel biçimde Ali'de tecessüm ettirilmiş, tasavvuf inancı doğrultusunda Tanrı en çok Ali'de tecelli etmiştir. Zaten bir bakıma tasavvuf inancı felsefesi insana, insanlığın yüceliğini, üstün niteliklerini anımsatmak için, onlara sahip çıkmasını sağlamak için doğmuştur. Tanrı, evrendeki varlıklar içinde en mükemmel biçimde insanda tecelli etmektedir. İnsanlığın içinde de en çok Hz. Ali'de görünür, tecelli eder. Alevilerin bu görüş ve inançları Hz. Ali'ye "tapmak", onu Allah'a ortak koşmak şeklinde yorumlanmıştır. Oysa herşeyi verende alanda Tanrı'dır. Kimse hiçbir varlık Tanrı olamaz, O'nun üstün niteliklerinin hepsini özünde bulunduramaz, taşıyamaz, yaradılışı buna uygun değildir. Özünde, tininde, aklında ancak Allah'ın verdiği sırları taşıyabilir. Ancak Allah'a en yakın varlık insandır. Bilinçli yaratılmıştır. Bilme yeteneğiyle, öğrenme, öğretme özellikleriyle donatılmıştır. Ona üstünlük veren öğeler bunlar ve benzerleridir. Tanrı sırlarını ancak insanoğlu bulacak, örtülerini kaldırarak bilgiye dönüştürebilecektir. İnsanoğlu için dinsel kitaplarda sayılan bütün güzel şeylerin hepsi en olgun, en üstün biçimiyle Hz. Ali'de tecelli etmiştir. Bütün bunlara karşın Hz. Ali'de yaratılmıştır. Tanrı düzeyinde olamaz. Hz. Muhammed "Ben ilmin şehriyim Ali'de kapısıdır." buyurmuştur. Mevlana "İhlası, doğruluğu Ali'den öğren" der. Yunus Emre "Ali gibi er gerek, İş bu sırta ersin" der. Bilgi ve doğruluk Ali'ye vergidir.

Hz. Ali en mükemmelin gösterilmesi için yaratılmıştır. İnsanlara "en mükemmel kamil insan"ın somut örneği olarak gösterilmiştir. Bütün insanlarda bulunan güzel, doğru, iyi özelliklerin en doruk, en olgun biçimde onda var olduğu bütün Alevi- Bektaşilerce kabul edilir, buna inanılır. Ali'de Tanrı kavramı somutlaşır, ancak Ali Tanrı değil Tanrı'ya en yakın insandır.

Velayet: Velilik, ermişlik, ölümsüzlük. Ebedi gerçeğin şeklinin zıddı. Öz. Dinde, iç anlamı temsil eden. Tebliğden sonraki dönem. Dinin özünü anlatmak.

Veli: Velayet aşamasına, makamına ulaşarak ölümsüzlüğe kavuşmuş Allah dostu, yüce insan. Eren. Çoğulu evliya... Velayeti taşıyan kutsal kişi. Velilerin başı Hazreti Ali'dir. Şah-ı Velayet olarak adlandırılır.

Veliyullah: Tanrı'ya ermiş veli.

VELİYYİ EMİR: Peygamberden sonra ilk halife ve imam olan Hz. Ali'nin diğer bir ismi.

Veysel Karani: Tarihi kişiliği hakkındaki bilgiler menkıbe halindedir.

Menkıbe şöyledir: Hz. Muhammed'in eşlerinden Ayşe sürekli olarak Resulullah'a, bir çocuk yapmak istediğini söylemekte ve bu konuda baskılarını artırmaktadır. Sonuçta çaresiz kalan Hz. Muhammed, razı olur ve bir tas su ister. Ayşe suyu getirir. Hz. Muhammed suyun bir kısmını içer,

içtiği son yudumun kalanını tasın içine geri bırakır ve Ayşe'ye uzatarak "Al bunu iç" der. Ayşe, Peygamberin bu hareketinden iğrenir ve suyu içmediği gibi söylenerek çıkar, gider. Hz. Muhammed elindeki tasla kalır. Bu sırada cariyelerinden **Akça Cariye** içeriye girer. Hz. Muhammed cariyeye "Al kızım, şu tası ayak değmeyecek bir yere dök" der. Akça Cariye, elinde tasla dışarı çıkar. Şuraya döksem ayak değer, buraya döksem ayak değer diye bir süre dökcek yer arar. Uygun bir yer bulamaz ve sonunda "En ayak değmeyecek yer burası" der ve tastaki suyu içer.

Bir süre sonra Akça Cariye'nin karnı şişmeye başlar. Çevreden çirkin dedi-kodular yükselir, "Peygamber cariyesini hamile bıraktı" diye. Hz. Muhammed kadar Ak Cariye de bundan rahatsız olmaktadır. Hz. Muhammed, Akça Cariye'ye bu işin nasıl olduğu sorar. Cariye, hiç kimseyle bir ilişkiye girmediyi söyler. Hz. Muhammed'in aklına Ayşe için tükürdüğü tas gelir ve o tastaki suyu ne yaptığını sorar. Akça Cariye olanı anlatır. Peygamber efendimiz durumu anlamıştır. Akça Cariye'ye doğuracağı çocuğun o sudan olduğunu, çevrenin söylentilerinden rahatsız, olmaması için başka bir diyara giderek çocuğu doğurmasını söyler.

Akça Cariye, Yemen'e gider ve çocuğu doğurur. Hz. Peygamber'in sözüne uyarak adını Veysel koyar. Fakir Veysel biraz büyüyünce de zengin birinin develerine çoban verir.

Veysel delikanlı çağına gelinceye dek deve çobanlığı yapar. Bir gün annesine, babasını sorar. Akça Cariye, artık vaktin geldiğini düşünerek gerçeği Veysel'e anlatır.

O günden sonra Veysel'in içine bir ateş düşer. Sonunda duramaz, annesinden izin ister, gidip Hz. Muhammed'i görmek istediğini söyler. Yalvarır, yakarır izin alır. Ancak annesinin bir şartı vardır: Veysel gider, Medine'de Hz. Muhammed'in evini bulur, kapıyı çalar. Çıkan kişi Peygamber'in seferde olduğunu, bir süre sonra geleceğini söyler. Veysel, o kadar beklemeye izninin olmadığını, Hz. Muhammed geldiği zaman, Karan elinden Veysel'in aşk-ı muhabbetleriyle selamını söylemelerini rica ederek geri döner.

Karan diyarına dönen Veysel çok üzgündür. Kendisini teselli etmek ve manevi acıyı unutmak için dişlerini tek tek söker, bir ipliğe dizerek tespih yapar ve sabır dileyerek çekmeye başlar. Annesi oğlunun bu durumuna çok üzülür ve onu tekrar Medine'ye göndermeye karar verir. Ancak Veysel yaşlı annesini yalnız bırakıp gitmek istemez. Sonuçta birlikte gitmeye karar verirler.

Veysel, yaşlı annesini kah sırtında, kah kucağında taşıyarak uzun bir yolculuktan sonra Medine'ye ulaşır. Hz. Muhammed'in kapısını çalarlar. Ancak aldıkları cevap çok üzücüdür: Hz. Muhammed kısa bir süre önce Hakk'a yürümüştür.

Veysel ve annesi Medine'ye yerleşirler. Kısa süre sonra annesi dünya değiştir. Tesadüfler onu, Hz. Ali ile karşılaştırır. Hz. Ali, Veysel'i evine getirir, oğulları Hasan ve Hüseyin efendilerimizle arkadaş olmasını sağlar.

Bu muhabbet de uzun sürmez ve Hz. Veysel Karani, Hz. Ali tarafından kendisine kemer kuşatılarak 17 Kemerbest'ten biri olarak Sıffin savaşına katılır ve şehid düşer. Veysel Karani menkıbesi de ağızdan ağıza günümüze dek gelir. Veysel Karani, Kırklar Ceminde "Kahveci" hizmetinin sahibi olarak da kırklar mensubudur.

VURANA ELSİZ GEREK DİYENE DİLSİZ GEREK: Sözü Bektaşilikte bir kural niteliğindedir. Hristiyanlıktaki Hz. İsa'nın "yüzüne tokatla vurulursa, öbür yanağını çevir". sözünü anımsatır gözükiyorsa da durum aslında öyle değildir. Elbette bu tevazu ve alçak gönüllük örneğidir. Ancak kendini ezdirmeyi, kişilikten yoksun kalırcasına aşırı bir çekingenliği, vurdumduymazlığa kapılmayı gerektirmez ve o anlamlara gelmez. Gereksiz yere başkalarıyla dövüşmeyi, sürtüşmeyi, önlemeyi amaçlayan bir kuraldır. Kısır döngülerden, yersiz çekişmelerden yol mensuplarını kurtarmayı öngören bir ahlak kuralıdır. Barış taraftarı bir deyim Mir'atı Babanın dediği gibi;

Elsiziz, belsiziz, dilsiziz amma
Gezeriz alamde erkekçesine

Yasavull (Pazvant, Bekçi): Kırklar Ceminde İmam Muhammed Mehdi'nin hizmetine izafeten, cem ayininde bu görevi yerinen hizmet sahibidir. Bir kaç tane yardımcısı vardır. Görevleri, cemevine giriş - çıkışları düzenlemek, ceme girmemesi gerekenleri engellemek, cemde bulunanların evlerini ve mallarını korumaktır. Postu, dış kapı ile iç kapı arasında uygun bir mahallededir.

Yecuc ve Mecuc: Ehl-i zahiri gösteren rümuşlardır.

Yediler: En önemlisi Yedilerdir. Yediler olmaz ise Kırklar olmaz. Yediler, Dünya'ya ait olan dört ile insana ait olan üçten meydana gelmektedir. Dört, ateş, rüzgar, su ve topraktır. Üç ise

can, canan ve çobandır. Çoban çocuktur. Gelecektir. Can erkek, canan kadındır. Can ve canan bir gömleğe girerler, bir olurlar. Birleşmeden çoban, yani çocuk olur. Çoban olmaz ise soy sürmez. Meydan boş kalır. Altı olursa, insan soyu durur. Başköylü Hasan Efendi, Varlığın Doğuşu, Aktaran Pir Sultan Özcan, İstanbul Eylül 1992, Anadolu Matbaası)

Yeşil yaprak: Niyaz, nezir, adak. Mürşide gönül almak kabilinden, uğur için sunulan armağandır.

Yetmiş iki millet bir görmek: Adem ve Havanın 72 çocuğu, Tüm insanları milletleri aynı gözle ayırdım yapmadan eşit görmek. Türküm Kürdüm vs. demeden önce insanım diyebilmek. tanrının 72 ismi, vs. Alevilikte ayrıca 73 millet anlayışı da vardır (Güruhu Naci).

Yezit: Emevi devletinde Muaviye'nin oğlu (Yezit) Kerbela'da İmam Hüseyin ve yandaşlarını katlettiren 2. Emevi halifesi. Yezit terimi Alevilikte küfür gaddar, zalim, faşist, nazist anlamında kullanılır.

Yıl abdesti (Gönül abdesti): Yılda bir kez yapılan görgü ile gönülün temizlenmesidir. Yıl abdesti ile kişi, bir yıllık hesabını verir, "kul hakkı"ndan kurtulur, kendisi ile hesaplaşır. Dargınları barıştırmayı, alacak-verecek işlerini düzenlemesi ve insanlar arasında kaynaşmayı sağlaması bakımından, kişiyi, erdeme ve dolayısıyla Tanrı 'ya yaklaştıran gönül abdesti, Muhammed-Ali Yolu'nun vazgeçilmemesi gereken düsturlarındandır. Gönül abdestini almayan (göründen geçmeyen) kişi kesinlikle cem ayinine alınmaz, alınmamalıdır.

Yıl Kurbanı: Hal ü vakti yerinde olan ikrarlı bir talibin yılda üç kurban borcu vardır: 1) Kurban Bayramında, 2) Muharrem orucunun sonunda aşure çorbası ile birlikte, 3) Görgü'den sonra uygun olan ilk fırsatta.

Yıl kurbanı, genellikle aynı ocağa bağlı taliplerin birleşerek (masrafları paylaşılarak) yaptıkları bir cem ayini çeşididir. Herkes ayrı kurban tutabileceği gibi, maddi durumları tek başlarına kurban tutmaya elverişli olmayanlar birleşerek tek kurban da tutabilmektedirler. Burada asıl olan, diğer masraflar ortak bile olsa, kurbanın ayrı tutulmasıdır. Ancak ekonomik zorluklar, müşterek kurban tutmayı zorunlu hale getirmektedir.

Yirmi Dört Bacı: Kerbela olayında Hz. Hüseyin'in yanında bulunan, eşi, kızları, kız kardeşleri ve akrabası olan 24 kadın ve kızdır.

Yol: Muhammed-Ali (Alevilik) Yolu demektir. Alevi inanç ve ibadetlerinin tümüne birden kısaca "yol" denir. Kurucularından dolayı, Muhammed-Ali Yolu diye de anılır. "Biz mezhep bilmeyiz yolumuz vardır"

YOBAB, SOFTA: Alevi Bektaşileri sevmeyenlere verilen isim.

YOL KALSIN GÖNÜL KALMASIN, YOL ULUDUR: Tarikat hükümleri geçerli kalsın, kimse yaptıklarından ötürü korunmasın. Tarikat yolu insanların suçlarından üstündür. (ceza verilmede kullanılır).

Yol düşkünü: Alevi inancında kasten cana kıyan ömür boyu yol dükünü sayılır. Diğer suçlar hatalar belirli bedelle af edilir, (dükün kaldırmak). Düşkün edilmek, cemde yapılan sorgu görgüde suçlu bulunmak, ceza almak.

Yunus Emre: (1238 1320) Ünlü Alevi Bektaşi tasarruf şairi, HVB ye bağlı Tabtuk Emre öğrencisi. Araştırmacılar Yunus adıyla 2 ayrı şairini olduğunu veya birilerinin Yunus adına Sünni İslam anlayışına yakın şiirler yazdığını belirlemiştir. Fakat Yunusun, "Emre" adını Tabtuk Emre'den aldığı kesindir.

Zahiri: yüzeysel dış, dışsal, görüne dünyaya ilişkin, yazıları yüzeysel yazdığı gibi yorumlamak.

Zahir-Batın: Dış ve iç. Dış, şeriatı; iç ise tarikatı (dolayısıyla Alevi yolunu) anlatır.

İslam'da Hz. Muhammet'le şeriat zahir olmuş (ortaya çıkmış) tarikat batın olmuştur. Hz. Muhammet devri mühürlenince de velayet ortaya çıkmış, şeriat gizlenmiştir. Burada, peygamberden sonra, batın yönün öne çıktığı, şeriatın geride kaldığı vurgulanmaktadır.

Daha genel açıklaması, Alevi felsefesi bölümündedir.

ZAHİD: Şeriat kurallarına sıkı sıkıya bağlı, ödünsüz, kuralcı, dindar, anlamına da gelir.

Zakir (Aşık): Kelime anlamı, zikir eden (anan) demektir. Kırklar Ceminde İmam Hasan'ın görevine izafeten, cem ayinlerinde bu görevi yürüten hizmet sahibidir. Cem ayininde saz eşliğinde, yeri geldikçe deyiş, nefes ve düvazımam söyler. Tevhid ve zikirlerde ritim ve yön verir. Halkada postu vardır. Alevi cemlerinde deyiş okuyan (hizmet veren) aşık, ozan. Cemde 12 hizmetten biri.

Zekât: İnsanın, gerçekler yolunda kendi varlığından geçmesidir.

Zekât: İlmi, Batını mezhepten olanlara yaymaktır.

Zerdüş, Zedüşlük: Eskiden İran ve doğu Anadolu'da egemen olan, diyalektik tasarıma, iyilik kötülük, ışık karanlık, mutluluk, hak ve doğruluk vs. içerikli (iö 608-551) Zerdüş tarafından kurulan bir inanç.

Zina: Batın ilmi tohumunu kendisinden söz alınmayan kimseye vermektir.

Zülfikar: Hak ve adaleti güç ve terbiyeyi temsil eden Hz. Alinin çatal kılıcı. Batını olarak hak sözü küçük ve büyük dil. Dik duran zülfikar kılıç aynı zamanda insan sembolü olarak kullanılmıştır.

Bir hadis= “Ben Aliyim Ali benim” Hz. Muhammed'in söylediğine inanılma bir söz.

Üçler= Hak-Muhammed-Ali, Tanrı evren insan, madenler, bitkiler hayvanlar, el dil bel, can canan çocuk,

Beşler= Muhammed Ali Fatma Hasan Hüseyin, hava ateş su toprak ve can. 5 taş, Bektaş.

7 yediler= 7 kayıp ermiş erenler. 7 ulu ozan= Nesimi, Fuzuli, Pir Sultan, Hatayi, Yemeni Varanı, Kul Hikmet. 7 Burç (kale)= Bilim, cömertlik, sabır, marifet, perhiz, korku, edep. 7 Renk Fatma Ana kuşağı= Siyah, beyaz, kırmızı, mavi, yeşil, sar, mor. 7 gün, vücutta 7 aura nokta vs. (3'ler, 5'ler, 7'ler, 40'lar bu yolu onlar kurdular)

12 imamlar= Hz. Ali imam Hüseyin soyundan gelen 12 ulu önder (Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynel A, Bakır, Sadık, Kazım, Rıza, Taki, Naki, Askeri, Mehdi). Alevilikte 12 imam anlayışı ve sayısı çok eski uygarlıklardan kalmadır ve başka sembolik anlamlar da taşır. (bak 14 bölüm)

14 masum= Küçük yaşta çeşitli iktidarlarca katledilen 12 imam çocukları. 14 masumu paklar.

4 kapı= Hünkar Bektaş Velinin kamili insan olma tanrıyla bütünleşme öğretisi. HBV insan yaşam ve düşüncelerini şeriat tarikat marifet hakikat olarak 4 aşamaya ayırır ve bunları, canlı varlıklara temel olarak hava ateş su ve toprak ile özleştirir, 4 kapıda Can. (Bak 6. bölüm)

4 kapı 40 makam= Alevi Bektaş inancının temel ahlak kurallarını tanrı ile bütünleşme kamili insan olma ilkelerini içeren Hünkar Bektaş Veli tarafından konulan ilkler, Alevi-Bektaş öğretisi.